

Participatie in ontwikkeling: wens of werkelijkheid?

Effectiviteitstudie naar de participatie van kinderen in ontwikkelingsprojecten in Senegal

Participatie in ontwikkeling: wens of werkelijkheid?

Effectiviteitstudie naar de participatie van kinderen in ontwikkelingsprojecten in Senegal

Elke Fuchs
Masterscriptie bestuurskunde; beleid en politiek
April 2007

Begeleid door: Mw. dr. G. Dijkstra

1 Inleiding.....	5
1.1 Aanleiding voor het onderzoek	6
1.2 Doel	6
1.3 Probleemstelling en vraagstelling	7
1.3.1 Probleemstelling.....	7
1.3.2 Vraagstelling	7
1.4 Werkwijze ter plaatse	8
1.5 Methode van onderzoek	9
1.5.1 Participatie.....	9
1.5.2 Beleidseffectiviteit	10
1.5 Relevantie van het onderzoek	12
1.6 Opzet van de scriptie	12
2 Plan international.....	13
2.1 Kinderrechten in Senegal	13
2.2 Beleid van Plan International Senegal	15
2.2.1 Het beleidsprogramma van Plan International	15
2.2.2 Aspecten DCCE	15
2.3 Kindgerichtheid en doelen van de DCCE	17
2.4 Projecten van Plan International Senegal.....	18
3 Ontwikkeling en participatie.....	20
I Algemene inleiding op rechten gebaseerde benadering.....	20
3.1 Armoede en uitsluiting	20
3.2 Mensenrechten en ontwikkeling.....	20
3.3 Participatieve strategie van ontwikkeling	21
3.4 Participatie en eigenaarschap in ontwikkeling.....	22
3.5 Grenzen aan participatie.....	23
II Kinderrechten en kinderpaticipatie	24
3.6 Armoede en uitsluiting	24
3.7 Kinderrechten en ontwikkeling	24
3.8 Kenmerken van effectief kinderpaticipatiebeleid	25
3.9 Participatie en eigenaarschap	26
3.10 Grenzen aan kinderpaticipatie.....	27
3.11 Deelconclusie	28
Brohman	28
Conventie	29
Lansdown	30

4 Ontwikkelingssamenwerking en evaluatie.....	32
4.1 Het Logical framework, Gasper	32
4.2 Effectiviteitsonderzoek, Bressers en Hoogerwerf	35
4.3 Swanborn.....	37
4.4 Moeilijkheden bij beleidsevaluatie.....	39
4.5 Conclusie	40
5.1 Opzet van het onderzoek	41
5.2 Wijze van beantwoording van de deelvragen: het Logical Framework en de doorwerkingsanalyse van Bressers & Hoogerwerf	41
5.3 Het Logical Framework uitgewerkt	42
5.3.1 De variabelen van het onderzoek	44
5.4 Operationalisatie van de vragenlijsten	44
5.3.2 Hypothesen.....	49
5.4 Doorwerkinganalyse van Bressers & Hoogerwerf.....	51
6 Onderzoeksresultaten	52
6.1 De rechten van kinderen.....	52
6.2 De participatie van kinderen; throughput.....	Error! Bookmark not defined.
6.3 De participatie van kinderen; output	59
6.4 Participatie van een NGO-medewerker met kinderen.....	Error! Bookmark not defined.
6.5 Aanvullende informatie.....	60
6.6 Doorwerkingsanalyse van Bressers en Hoogerwerf.....	62
7 Conclusie	65
7.1 Conclusie	65
7.2 Reflectie	67
7.3 Aanbevelingen.....	68
Literatuur.....	69

1 Inleiding

De laatste decennia zijn er nieuwe werkwijzen ontstaan in de ontwikkelingssamenwerking. De vernieuwde inzichten in de manier van werken komen voort uit steeds meer ervaring met ontwikkelingssamenwerking. Participatie in de besluitvorming is het laatste inzicht en is nu een algemeen aanvaard onderdeel van ontwikkelingshulp geworden. Het is een visie die is gegroeid in de ontwikkelingssamenwerking maar waar nog weinig empirisch onderzoek naar is verricht. Dit geldt voor participatie van volwassenen, maar er is vooral weinig onderzoek gedaan naar participatie van kinderen in ontwikkelingsprojecten (Philips, 2000). Hoewel participatie van kinderen vanzelfsprekend is bij de promotie van de rechten van kinderen, zij zijn tenslotte zelf het onderwerp, maakt participatie vaak geen deel uit bij de realisering van voorzieningen voor kinderen of bij de bescherming van kinderen. Ook kinderen zelf weten dat zij vaak geen inbreng hebben, zoals Percy-Smit in zijn onderzoek naar participatie van kinderen schrijft:

'Young people [...] express frustration about having insufficient account taken of their views and interests in local decision making [...] The marginalisation of young people in local decision making processes appears to be the result of exclusionary structures and processes in local governance giving rise to a 'culture of non-participation' (Percy-Smith 2002, p. 78).

Begin jaren zeventig ontstond onder meer door het werk van Paulo Freire het besef dat arme mensen goed in staat zijn hun eigen werkelijkheid te analyseren en dat daarom hun stem gehoord moest worden. Het was ook in die tijd dat er kritiek kwam op het feit dat er veel machines en andere technische apparaten stonden weg te roesten omdat mensen er niet mee konden werken of niet wisten hoe zij deze konden repareren.

Robert Chambers is een van de eersten die zich bezig ging houden met participatieve ontwikkelingssamenwerking. Hij maakte zich sterk voor een methode waarbij de belanghebbenden invloed hadden bij het aanwijzen van problemen en het uitwerken van oplossingen. Het blijkt dat projecten veel duurzamer zijn wanneer de bevolking deelneemt aan de besluitvorming en deelneemt aan het project in de vorm van arbeid, goederen of geld, met andere woorden eigenaar zijn van het project (Dijksterhuis, 2005).

In het kader van deze scriptie is onderzoek gedaan naar de participatie van kinderen in vier projecten. Dit zijn twee projecten van de hulporganisatie Plan International Senegal en twee vergelijkbare projecten waar geen interventie van Plan plaatsvindt. Het eerste Planproject is een basisschool verbonden aan het Centre socio educatif de St. Louis. Het tweede project van Plan International is een basisschool die ook het kinderparlement mede heeft opgericht en heet Ecole Ndata Yalla.

De andere twee basisscholen van het onderzoek kennen geen interventie van Plan. Dit zijn école elementaire de Mpal en Ecole Amadou Fara. Alle scholen staan in de regio St.Louis.

Figuur 1: Kaart van Senegal en ligging van Saint-Louis

Door twee Plan projecten te vergelijken met twee projecten waarbij geen interventie van Plan plaatsvindt, kan er een beeld gegeven worden of het beleid met betrekking tot participatie van kinderen, zoals Plan dat voorstaat, verschil maakt. Er zal aan het eind van dit onderzoek dan ook iets gezegd kunnen worden over twee zaken. Ten eerste over of het beleid van Plan International Senegal heeft bijgedragen tot een verbeterde participatie in de besluitvorming van kinderen in de twee projecten en ten tweede of dat beleid heeft bijgedragen aan effectievere projecten.

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

Van december 2004 tot en met maart 2005 is er in het kader van dit afstuderen in Senegal voor Plan International onderzoek gedaan naar de participatie van kinderen binnen de projecten. Plan wilde weten hoe kinderen hun eigen armoede zien om zo hun beleid te kunnen bijstellen. Op die manier kon Plan effectiever beleid maken om armoede te kunnen aanpakken. Om aan de behoefte van Plan tegemoet te komen is in het kader van dit onderzoek in elk geval onderstaande vraag gesteld en beantwoord.

Wat wijzen kinderen in de twee projecten aan als oorzaken van armoede?

Bovenstaande vraag was in het afstudeeronderzoek echter niet relevant. De hiermee verkregen onderzoeksgegevens zouden weinig wetenschappelijke waarde hebben. Bovendien zijn deze niet generaliseerbaar en gelden alleen voor de onderzochte projecten. Tenslotte zegt het niets over de effectiviteit van het huidige beleid. De uitkomsten van deze vraag zijn echter wel gepresenteerd aan Plan Senegal.

Plan heeft een aantal doelen met betrekking tot de interventie op deze scholen. Ten eerste wil Plan de leraren bekend maken met de rechten van het kind, dit doet zij door de leraren cursussen aan te bieden. Ten tweede wil zij dat kinderen meer gaan participeren binnen het onderwijs. Participatie geeft Plan meer inzicht in de behoeften die bij kinderen bestaan zodat zij daarop kan reageren. Ten derde wil Plan aan heroriëntatie van projecten werken om beter aan te kunnen sluiten bij de behoeften van de kinderen. Als laatste is de participatie van het personeel met de kinderen een doel (Interventions de Plan Senegal dans le secteur de l'éducation, Plan International 2003). Plan wil met deze doelen zorgdragen voor een goede kwaliteit van onderwijs.

Door deze manier van werken wil Plan de armoede verminderen en duurzame verbeteringen in het leven van kinderen aanbrengen. Deze punten vormen de overkoepelende doelen van de organisatie.

DCCE, (Développement de Communautés Centré sur l'Enfant) zie bijlage I, is het beleidsdocument van Plan waarin de participatie van kinderen naar voren komt. In dit document zet Plan het kind en de gemeenschap waarin zij leeft centraal. Plan heeft het daarbij over kindgerichtheid wat inhoudt dat bij alles rekening gehouden moet worden met de belangen van het kind waarbij de participatie van kinderen en de gemeenschap waarin zij leven een kernpunt is. Dit betekent dat Plan samen met de gemeenschap en kinderen de oorzaken van de problemen opspoorde om op die manier te kunnen aansluiten bij de behoeften van kinderen en duurzame oplossingen tegen armoede te kunnen vinden.

1.2 Doel

Het doel is om voor Plan Senegal te onderzoeken of door participatie van kinderen op school de effectiviteit van de scholen vergroot wordt. Met effectiviteit wordt hier echter wel bedoeld in hoeverre de geconstateerde mate van doelbereiking ook daadwerkelijk aan het beleid van Plan te danken is. Hiertoe is de relatie tussen het beleid van Plan en de uitkomsten van de projecten onderzocht. Aangezien de participatie van de kinderen centraal staat in het beleid van Plan om de oorzaken van armoede aan te kunnen pakken staat het effect van participatie ook centraal in het onderzoek.

1.3 Probleemstelling en vraagstelling

1.3.1 Probleemstelling

Plan International heeft eind jaren negentig een beleidsrichting bepaald waarin zij expliciet gekozen heeft voor de kindgerichte aanpak waarbij kinderen eigenaar zijn van hun ontwikkeling en participeren in de projecten. Dit heeft zij specifiek gemaakt in het beleidsstuk *Développement de Communautés Centré sur l'Enfant* (DCCE). Plan International Senegal erkent hierin de kwetsbaarheid van kinderen en de impact die de armoede heeft voor hen. Ook weet zij dat bepaalde kwetsbare groepen extra bescherming nodig hebben. Zij heeft evenwel niet duidelijk voor ogen in welke mate kinderen participeren in de projecten en daarmee wat het effect van de DCCE tot nu toe is.

Nu is het van belang om te onderzoeken in hoeverre dat beleid effectief is want zoals zij het zelf zegt: *Il y a de nombreux défis a ce sujet a l'avenir. Le Développement de Communautés Centré sur l'enfant, bien qu'il parte des meilleures pratiques et expériences de Plan, pose aussi un défi à Plan car il montre le besoin d'acquérir de nouvelles compétences et pratiques et souligne les domaines à améliorer* (DCCE, Document de travail, 2003). Hieruit blijkt dat Plan behoefte heeft om haar beleid constant te verbeteren en bij te stellen. Om haar beleidsrichting te kunnen bijstellen, is het nodig de effecten van het beleid in de projecten te kennen.

1.3.2 Vraagstelling

Naar aanleiding van het voorgaande kan de centrale vraagstelling van dit onderzoek als volgt worden gedefinieerd:

In welke mate is het beleid van Plan effectief met betrekking tot de participatie van kinderen binnen de projecten?

Deze vraag valt uiteen in drie deelvragen. De variabelen zijn participatieve ontwikkeling en beleidseffectiviteit.

Participatieve ontwikkeling

Er zijn verschillende interventiestrategieën die gebruikt worden in de ontwikkelings-samenwerking. Eén ervan is participatieve interventiestrategie waar het beleid van Plan onder ingedeeld kan worden. De deelvraag die hieruit volgt is:

Sluit het beleid van Plan International Senegal –voor wat betreft de ontwikkelingsprojecten gericht op kinderen- aan bij de theorie over strategieën van participatieve ontwikkeling?

Hiermee wordt bedoeld of het beleid van Plan aansluit bij de theorieën over effectieve participatie van kinderen in ontwikkelingsprojecten. In hoofdstuk 3 wordt de theorie en het antwoord op deze vraag behandeld.

Beleidseffectiviteit

De volgende subvragen vragen naar de doelgerichtheid van het beleid van Plan. De vragen hebben te maken met de effectiviteit van de interventie ten opzichte van een situatie zonder interventie.

Is er sprake van meer participatie van kinderen in projecten waarbij Plan International Senegal intervenueert, dan bij niet-Plan projecten?

De verwachte antwoorden bij de twee Plan projecten zullen beter moeten zijn dan bij de niet-Plan projecten.

Als er verschil is in participatie is er dan ook een hogere effectiviteit van de Plan scholen?

Deze sub-vragen worden uitgewerkt in hoofdstuk 5, methoden van onderzoek en beantwoord in hoofdstuk 6, resultaten.

1.4 Werkwijze ter plaatse

Dit onderzoek is uitgevoerd op een viertal scholen in de regio St. Louis waarvan er twee onderdeel uitmaakten van de programma's van het landenkantoor Senegal van hulporganisatie Plan International.

De eerste periode van het onderzoek bestond uit het verzamelen van informatie omtrent participatie van de kinderen in ontwikkelingsprojecten. Al snel werd duidelijk dat de Conventie voor de Rechten van het Kind hierbij centraal staat en onafhankelijk kan toetsen of er sprake is van participatie.

Deze conventie is het uitgangspunt geworden voor de vragenlijsten die aan de kinderen zijn voorgelegd. De artikelen 12 tot en met 15 zijn geoperationaliseerd en in de vragenlijsten opgenomen. De vragenlijsten hebben ook nog een aantal andere vragen die betrekking hebben op het beleid van Plan en participatie zodat duidelijk wordt of het beleid doelmatig en doelgericht is.

Het onderzoek is verspreid over een periode van twee maanden afgenomen. Er zijn drie bezoeken van een aantal dagen geweest naar de regio waar de scholen staan. Er zijn op elke school bij dertig kinderen vragenlijsten afgenomen. De respons is 100% omdat er per klas dertig kinderen aanwezig waren. De vragen zijn klassikaal afgenomen, elke vraag is voorgelezen en veel vragen zijn mondeling toegelicht met voorbeelden zodat alle kinderen de vragen op dezelfde wijze interpreteerden.

figuur 2. Kinderen die de vragenlijst invullen

Daarnaast is er bij twee van de vier scholen een gesprek geweest met focusgroepen van zes kinderen. Dit was één focusgroep bij een school met Plan-interventie en één bij een school zonder interventie van Plan. De kinderen van de focusgroepen zijn aangewezen door de leerkracht, dit omdat er kinderen met een rijke achtergrond en kinderen met een arme achtergrond moesten zijn. Er is gekozen om ook een interview bij een groep kinderen af te nemen om op die manier inzicht te krijgen in of de kinderen op de beoogde wijze op het beleid reageren. Daarnaast kan er door middel van interviews inzicht verkregen worden in het geheel van factoren die meespelen in het komen tot wel of geen participatie. De meerwaarde van de focusgroepen is dan ook dat er duidelijkheid verkregen kan worden over of de participatie daadwerkelijk door het beleid komt of door andere factoren en of de outcomes bereikt worden.

De projecten zijn uitgezocht op basis van drie aspecten. Ten eerste is de regio waar onderzoek is gedaan het meest ver gelegen vanaf het landenkantoor in Dakar. Dit is ook de regio waar het minst vaak onderzoek is gedaan en daarom is uitgekozen voor dit onderzoek. Ten derde is dit ook de regio waar Plan begonnen is in 2003 met de implementatie van het beleid omtrent kinderpacticatie. Het is daarom interessant om te zien of het Plan gelukt is om in de periode van 2003 tot 2006 participatie tot stand te brengen.

De kinderen vonden het leuk dat er iemand langs kwam vanuit het landenkantoor en hebben de vragenlijsten serieus ingevuld. Hiermee wordt bedoeld dat de kinderen niet met elkaar hebben overlegd en dat zij niet tussendoor praatten met elkaar of met andere dingen bezig waren.

1.5 Methode van onderzoek

De methode van onderzoek zal in hoofdstuk 5 nog uitgebreid aan bod komen. Hier een korte inleiding over de verschillende theorie die is gebruikt van waaruit de methode is voortgekomen en op basis waarvan de vragenlijsten zijn opgesteld.

1.5.1 Participatie

Uit onderzoek blijkt dat de participatie van de bevolking in de projecten de meest effectieve projecten tot stand brengt en ervoor zorgt dat de projecten duurzaam zijn (Philips, 2000). In deze scriptie zal dan ook niet ingegaan worden op de vraag of participatie bijdraagt tot een effectiever ontwikkelingshulp. In deze scriptie zal alleen beoordeeld worden in hoeverre Plan participatie voor kinderen tot stand heeft kunnen brengen in de projecten door haar nieuwe beleidsrichting. Daaruit komt de deelvraag voort of Plan op de juiste manier de theorieën over participatie en interventiestrategieën in acht genomen heeft.

Er wordt in de literatuur een indeling gemaakt van de mate van participatie, dit loopt van manipulatie en decoratie –waarbij er geen sprake is van feitelijke participatie- tot de hoogste vorm, namelijk dat kinderen zelf de uitvoeringsstrategie bepalen en zelf verantwoordelijk zijn voor een project of activiteit. Wanneer de participatie hoger op de ladder komt is er meer sprake van feitelijke participatie. Onder de participatie van kinderen in projecten wordt in dit onderzoek verstaan dat kinderen deelnemen aan de besluitvorming binnen de projecten. Dit is de hoogste vorm van participatie en ook in de vragenlijsten geoperationaliseerd.

Er is de laatste jaren een nieuwe theorie voor het implementeren van beleid binnen de ontwikkelingssamenwerking opgekomen. Deze theorie is de bottom-up of participatieve interventiestrategie.

Deze theorieën over participatie en interventiestrategieën binnen ontwikkelingshulp worden in deze scriptie nader uiteen gezet in hoofdstuk 3. Voor de twee projecten zal gekeken worden of ze deze theorie op een juiste manier inzetten en er zal een deelconclusie gegeven worden.

1.5.2 Beleidseffectiviteit

In de wetenschap wordt een onderscheid gemaakt tussen theoriegericht en praktijkgericht onderzoek (Swanborn, 1999). In theoriegericht onderzoek gaat het om het begrijpen, verklaren en voorspellen van verschijnselen, zonder dat deze kennis onmiddellijk toegepast hoeft te kunnen worden. In praktijkgericht onderzoek ligt het accent juist op het verkrijgen van kennis waardoor verschijnselen in de werkelijkheid beïnvloed en veranderd kunnen worden. Evaluatieonderzoek behoort tot het praktijkgerichte onderzoek. De belangrijkste functie ervan is dan ook het bijdragen aan de sturing van het gedrag van beleidsinstanties, instellingen en uiteindelijk aan de verbetering van de situatie van de doelgroep. Bressers en Hoogerwerf en Swanborn hebben ook een belangrijke bijdrage geleverd voor het onderzoeken van beleidseffectiviteit. Zij geven invulling aan de effectiviteit van een project door de doel-middel relaties van een project te onderzoeken: de beleidsevaluatie. Er kan hierbij nog een onderscheid gemaakt worden tussen de doelbereiking en de effectiviteit van een project. Bij doelbereiking gaat het om de vraag of de gestelde doelen behaald zijn. Met andere woorden, het aspect doelbereiking is de vaststelling of de doelen zoals ze in het beleid geformuleerd staan ook gehaald worden in het project. Daarnaast is er het onderzoek dat nog een stapje verder gaat door te onderzoeken of de effecten toe te schrijven zijn aan het beleidsprogramma, dit is een effectiviteitevaluatie. Deze twee aspecten zullen onderzocht worden door gebruik te maken van een combinatie van de toepassing van het logical framework en de theorie van Bressers & Hoogerwerf en Swanborn met betrekking tot beleidsevaluatie. Hun inzichten zullen worden meegenomen in hoofdstuk 4 dat gaat over beleidsevaluatie.

De vraag naar of het beleid van Plan het effect heeft wat het beoogt, namelijk werkelijke participatie van kinderen in de projecten van Plan, staat centraal in het onderzoek. Deze vraag is dan ook een praktijkgericht onderzoek. Hieruit komt voort dat er in kaart moet worden gebracht in welke mate kinderen participeren in de projecten. Dit vraagt naar of het beleid tot stand brengt waar het voor bedoeld is. Om de validiteit van het onderzoek te kunnen waarborgen moet een vergelijk mogelijk worden gemaakt tussen projecten met Plan interventie en projecten waar geen interventie vanuit Plan was. Om vergelijkend onderzoek mogelijk te maken is er gekozen voor scholen met kinderen in dezelfde leeftijd en projecten uit dezelfde regio. Er is allereerst gekozen voor een kwantitatieve methode van onderzoek om gegevens te verzamelen. Dit door middel van het afnemen van vragenlijsten. De kinderen van de onderzoeksgroep zijn in de leeftijd van 9 tot en met 14 jaar. Daarvoor is gekozen omdat deze kinderen in de meest hoge vorm kunnen participeren, namelijk meebeslissen over de projecten. De kinderen hebben daar de capaciteit voor omdat zij de gevolgen van bepaalde beslissingen kunnen overzien of in ieder geval kunnen die gevolgen aan kinderen van 9 tot 14 jaar uitgelegd worden.

Om uitspraken over de werkwijze van Plan te kunnen doen is productevaluatie, dat een vorm van praktijkgericht onderzoek is, de juiste methode omdat zij zich richt op het vaststellen van het slagen of falen van een interventie. In dit onderzoek is de interventie ten aanzien van de participatie van kinderen binnen de projecten het beleid van Plan International Senegal. Dit is

een bewuste poging tot beïnvloeding van de werkelijkheid door een actor, in de richting van expliciet gestelde doeleinden.

Productevaluatie

Swanborn heeft het in zijn boek 'Evalueren' (1999) over productevaluatie. Bij deze vorm van evaluatie wordt er informatie gegeven over de sterkte van de optredende effecten onder verschillende omstandigheden. Zo wordt achteraf duidelijk vastgesteld of en in welke mate de interventie de gewenste effecten heeft. Deze vorm van evaluatie is daarom geschikt voor een interventie zoals een project van Plan International.

Swanborn noemt een aantal vragen die van belang zijn bij productevaluatie:

- Treden beoogde effecten op en zo ja, in welke mate? Het gaat hier in eerste instantie om het bruto-effect, dat wil zeggen veranderingen in de doelvariabelen als gevolg van allerlei omstandigheden en mogelijk de interventie.
- Wat is de effectiviteit van de interventie, dat wil zeggen in hoeverre kunnen we de gevonden effecten causaal toeschrijven aan de interventie?
- Welke precieze handreikingen voor het beleid biedt het onderzoek? Zoals: stopzetting van de interventie, stopzetting of wijziging van enkele aspecten van de interventie, verlegging van het zwaartepunt tussen aspecten van de interventie of helemaal geen verandering?
- Naar welke interventies, situaties, perioden, individuen of groepen zijn deze effecten generaliseerbaar?
- Wat zijn de uiteindelijke kosten (bijvoorbeeld totaal per cliënt, per jaar) in relatie tot de balans van positieve en negatieve effecten? Hier gaat het om de efficiëntie of doelmatigheid van de interventie. Effectiviteit (doeltreffendheid) plus efficiëntie (doelmatigheid) ziet Swanborn als de utiliteit (nut) van de interventie.

Deze vragen hebben betrekking op de doel-middel relaties van beleid en zullen voor het beleid van Plan beantwoord worden. Er zal een combinatie van de twee verschillende manieren van beleidsevaluatie gemaakt worden om zo tot valide conclusies te kunnen komen. Daarmee is het doel van dit onderzoek om Plan International ten eerste inzicht te geven in de effectiviteit van haar gevoerde beleid en daarnaast een aantal aanbevelingen te doen met betrekking tot het verbeteren van het gevoerde beleid. Door het verkregen inzicht uit de antwoorden van de kinderen kunnen er alternatieve vormen van projecten ontwikkeld worden of aanpassingen binnen de bestaande projecten worden doorgevoerd.

Logical Framework

Het Logical Framework is een veelgebruikt model wanneer het gaat om het evalueren van projecten binnen ontwikkelingssamenwerking. Het is een matrix waarin verschillende stappen ingevuld kunnen worden om te komen tot een overzichtelijk geheel van doel-middel relaties. Door gebruik van dit model kan er een onderscheid gemaakt worden tussen doelmatigheid (efficiëntie) en doelgerichtheid (effectiviteit). Dit model zal voor deze functie worden gebruikt.

Om te kunnen meten in welke mate kinderen participeren zijn er een aantal variabelen met betrekking tot participatie opgesteld. Deze variabelen zijn gebaseerd op de artikelen 12 tot en met 15 van de conventie voor de rechten van het kind (zie hoofdstuk 3). De vragen zijn aan de kinderen in de projecten voorgelegd.

Er is gekozen om de conventie te operationaliseren omdat Plan deze als uitgangspunt neemt voor al haar beleid en het een internationaal aanvaard stuk is. Dit wil zeggen dat de conventie is opgesteld door de Verenigde Naties en dat 192 van de 194 landen het hebben geratificeerd. De operationalisatie van de conventie is te vinden in hoofdstuk 5.

1.5 Relevantie van het onderzoek

In Afrika zijn kinderen de meerderheid van de bevolking en zij spelen een actieve rol in de samenleving. Zij hebben vanuit hun opvoeding respect voor de oudere generatie meegekregen. Doordat kinderen de meerderheid van de bevolking uitmaken zijn zij verplicht een rol van betekenis te spelen als economische, sociale en zelfs ‘politieke’ actor. Deze rol krijgen de kinderen opgelegd tegen een achtergrond van armoede en onzekerheid, hetgeen het belang onderstreept van een goede voorbereiding voor hun deelname in de samenleving.

1.6 Opzet van de scriptie

Dit onderzoek zal beginnen met een uiteenzetting van het beleid DCCE van Plan International Senegal in hoofdstuk 2. In dat hoofdstuk zullen ook de twee projecten van Plan en de twee scholen die geen Plan interventie hebben gehad beschreven worden.

De theorie over ontwikkelingssamenwerking en participatie komt in hoofdstuk 3 aan bod. Er is theorie over participatie en interventiestrategieën in ontwikkelingsprojecten en er is een deelconclusie op de eerste deelvraag: Sluit het beleid van Plan International Senegal –voor wat betreft de ontwikkelingsprojecten gericht op kinderen- aan bij de theorie over strategieën van participatieve ontwikkeling?

Dan volgt er in hoofdstuk 4 een uiteenzetting van de theorie over beleidsevaluatie en de effectiviteit van ontwikkelingsprojecten. In hoofdstuk 5 worden de methoden van onderzoek voor het meten van de effectiviteit van de projecten van Plan beschreven.

In hoofdstuk 6 worden de resultaten van het onderzoek gegeven. In dat hoofdstuk wordt ook beschreven of Plan de doelen die zij stelt met betrekking tot het beleid over participatie van kinderen in de projecten heeft behaald. De uitkomsten van de effectiviteit zal ook terug komen in dit hoofdstuk. Als laatste zullen in hoofdstuk 7 de conclusie en aanbevelingen volgen met betrekking tot het beleid van Plan. Er is ook een reflectie opgenomen met betrekking tot de validiteit, betrouwbaarheid en representativiteit van het onderzoek.

2 Plan international

In dit hoofdstuk zal het beleid van Plan ten aanzien van kinderparticipatie in de projecten besproken worden vanuit twee invalshoeken. Ten eerste wordt de mensenrechtensituatie in Senegal besproken. In aansluiting daarop komt het participatierecht zoals Plan international dat zij in Senegal tot stand wil brengen en in haar beleid uiteen heeft gezet aan bod. De problemen die dat met zich meebrengt voor Plan zullen daaruit naar voren komen.

2.1 Kinderrechten in Senegal

Senegal heeft een geschiedenis van actieve samenwerking met de internationale gemeenschap en is altijd erg betrokken geweest bij de internationale gebeurtenissen betreffende mensenrechten. Zij heeft dan ook de conventie voor de rechten van het kind vrij snel na de totstandkoming in 1989 geratificeerd.

In 1992 is er aandacht geschonken aan de promotie van rechten van kinderen door de internationale conferentie "*Assistance of the African Child*" te organiseren in Dakar. Ook door het oprichten van kinderparlementen op lokaal, nationaal en internationaal niveau wordt er aandacht geschonken aan de rechten van kinderen. Daarbij brengen kinderen in de leeftijd van 9 tot 18 jaar de onderwerpen die zij belangrijk vinden onder de aandacht.

Aan de andere kant is ook een aantal aspecten te noemen waardoor kinderrechten niet goed na kunnen worden geleefd. De cultuur in Senegal houdt daar verband mee. Volwassenen hebben een bepaalde verwachting van hun kinderen, zij zijn snel geneigd om aan de rollen die kinderen traditioneel gezien vervullen vast te houden. Dit is bijvoorbeeld zo bij het halen van water bij waterputten en bij het sprokkelen van hout om op te koken. Dit zijn veelal vaste taken van kinderen waardoor zij vaak geen onderwijs kunnen volgen. Dit aspect geldt vooral voor mensen in de landelijke gebieden, zij hebben vaak ook nog geen notie van de rechten van kinderen of willen er niet aan tegemoet komen door de moeilijke omstandigheid waarin zij verkeren. Een ander cultuuraspect is dat meisjes in veel opzichten anders behandeld worden dan jongens. Wettelijk geldt voor hen een lagere leeftijd om te kunnen trouwen en zij gaan veelal eerder van school dan jongens omdat zij moeten werken. Ook worden zij meer gediscrimineerd. Vaak gaan meisjes van school om huishoudelijk werk te doen om geld te verdienen, daardoor zijn meer meisjes analfabeet. Ook hebben zij minder makkelijk toegang tot gezondheidszorg.

De Talibés in Senegal zijn kinderen die door armoede thuis op straat gezet zijn. Zij werken voor hun Marabout (religieus leider) en krijgen koranles van hem. Deze kinderen kunnen ook uit andere landen ontvoerd en meegenomen worden naar Senegal. Zij staan nergens geregistreerd en zijn dus vogelvrij. De Marabouts maken gebruik van deze kinderen door hen geld op te laten halen om er zelf rijkelijk van te leven. De kinderen krijgen niets, alleen af en toe wat te eten. Het is een zichzelf in stand houdende cirkel want de Senegalesen zijn vaak gelovig en denken dat de Marabout een soort heilige is. Daardoor wordt er niets aan de situatie van deze kinderen gedaan en blijven zij verstoken van alle aanwezige hulp en voorzieningen.

Een ander aspect is de economische omstandigheid. Kinderen worden vaak als bron van inkomsten gebruikt en moeten al vanaf jonge leeftijd werken. Kinderen in landelijke gebieden werken meer dan kinderen in de stedelijke gebieden. Er werken over het algemeen meer meisjes dan jongens maar zij doen dit allebei zowel als ze op school zitten en als ze niet naar school gaan. De meest voorkomende werksoorten zijn huishoudelijk werk, straatverkopers en werk op het land. Afrikanen zien werk voor kinderen niet als schadelijk voor het kind of een

belemmering voor een betere toekomst. Zij vinden het een noodzakelijke aanvulling voor het gezin en uiteindelijk ook weer ten goede komt aan het kind.

Het derde punt gaat over de politieke keuzes. In Senegal kunnen meisjes vanaf 16 jaar trouwen en er is geen regelgeving die kinderarbeid beperkt. Dit levert voor kinderen soms spanningen op. De vroeg huwbare leeftijd van meisjes kan ook reden zijn waardoor zij eerder uitvallen in het onderwijs.

Hieronder zullen de aspecten op een rijtje worden gezet en zullen de rechten benoemd worden die wel duidelijk aanwezig zijn en de rechten die niet nageleefd worden.

Nageleefd:

- Ratificatie van de conventie voor de rechten van het kind. Senegal heeft vanaf het begin meegedacht over de conventie en is één van de eerste landen die de conventie heeft geratificeerd.
- Het internationale verdrag voor de rechten van de mens gaat boven de nationale wetgeving. Dit kan door de conventie ook voor de rechter gebracht worden.
- Er is in Senegal veel aandacht geschonken aan de promotie van de rechten van het kind.
  - Er is in Senegal een kinderparlement op nationaal en lokaal niveau opgericht die de belangen van kinderen in Senegal vertegenwoordigt.
  - Er is een grootschalige campagne gestart in 2005 voor de promotie van de geboorteregistratie van kinderen.

Niet nageleefd:

- Culturele aspecten:
  - *Gelijke behandeling*: meisjes worden vaak anders behandeld dan jongens, zij stoppen vaak eerder met school en gaan werken, er zijn meer meisjes analfabeet dan jongens.
  - *Geloof* is een belangrijk onderdeel van het dagelijks leven in Senegal. Er zijn kinderen die alleen naar geloofsonderwijs gaan en verder niets leren. Deze kinderen heten Talibés en worden vaak uitgesloten voor allerlei voorzieningen.
- De economische aspecten:
  - Er is nog steeds sprake van *kinderarbeid*: kinderen worden in Senegal over het algemeen gezien als een extra werkkraft voor de familie.
  - De *armoede* waardoor kinderen vaak geen toegang hebben tot voorzieningen.
  - *'Toegang tot onderwijs'* voor iedereen: er is geen toegang tot kosteloos basisonderwijs voor alle kinderen in Senegal.
- Wettelijke regelingen:
  - de jonge huwbare leeftijd van 16 die geldt voor meisjes,
  - Er is geen minimum leeftijd in de wet vastgelegd waarop kinderen veroordeeld kunnen worden als zij de wet overtreden.

Samenvattend kan gezegd worden dat door één of een combinatie van de hier beschreven aspecten niet alle rechten van kinderen nageleefd worden in Senegal. Aan de andere kant is Senegal wel een van de eerste landen die de conventie heeft geratificeerd en is er veel aandacht voor het onder de aandacht brengen van de rechten van het kind bij de Senegalese bevolking. Er zijn echter veel rechten te noemen die niet worden nageleefd.

2.2 Beleid van Plan International Senegal

Plan international is een Non Gouvernementele Organisatie (NGO) die samen met andere NGO's, private sponsors, gemeenschappen en het openbaar bestuur in zestig verschillende landen werkt voor kinderen. De missie van Plan is om te streven naar blijvende verbeteringen in de kwaliteit van leven van misdeelde kinderen in ontwikkelingslanden. Het beleid en de programma's van Plan zijn gebaseerd op de Conventie voor de Rechten van het Kind en op de nationale plannen die de regering heeft geformuleerd. Drie centrale doelen van Plan Senegal hierbij zijn:

1. Het in staat stellen van achtergestelde kinderen, hun families en hun gemeenschap om in hun basisbehoeften te kunnen voorzien. Daarbij aansluitend, het verbeteren van de mogelijkheden voor kinderen en hun omgeving om te participeren in de gemeenschap en te profiteren van de samenleving waarin zij leven.
2. De voorwaarden scheppen om relaties tussen mensen van verschillende culturen en landen te verbeteren en om meer eenheid te krijgen.
3. Het over de hele wereld promoten van de rechten en belangen van kinderen. (uit: A strategic framework for Sub-Saharan Africa, 2002)

Plan international ziet participatie van kinderen als centraal element in het tot stand brengen van ontwikkeling en armoedebestrijding. Dit noemt zij het principe kindgerichtheid. Hierbij worden kinderen niet alleen als passieve ontvangers van hulp gezien maar als de sleutelfiguren die informatie hebben om effectieve veranderingen tot stand te brengen.

2.2.1 Het beleidsprogramma van Plan International

In 1996 is er een beleidslijn uitgezet om de participatie van kinderen te verbeteren en om de rechten van het kind bij de kinderen zelf en bij de gemeenschap te versterken. Deze beleidsrichting heeft de naam *Développement de Communautés Centré sur l'Enfant (DCCE)*. Dit is een ontwikkelingsbenadering waarbij kinderen, hun familie en de gemeenschap eigenaar zijn van het ontwikkelingsproces dat kinderen aangaat. Men gaat ervan uit dat zij samen de capaciteit en de competentie hebben om aan de gemeenschappelijke problemen te werken die hen belemmeren om zich optimaal te ontwikkelen. Om de structurele oorzaken van armoede te kunnen aanpakken behelst deze benadering alle verschillende niveaus van de samenleving (lokaal, nationaal en internationaal). Plan wil niet alleen uit naam van, maar ook in samenwerking met de kinderen werken om armoede te bestrijden. *L'immersion* (lett. onderdompeling), reflectie en onderhandeling moet de basis vormen van de interactie van Plan met de kinderen, hun familie en de gemeenschap. Plan wil zorg dragen voor de middelen en de voorwaarden om de benadering *Développement de Communautés Centré sur l'Enfant (DCCE)* te implementeren.

2.2.2 Aspecten DCCE

Het uitgangspunt van DCCE is dat kinderen bij alles wat Plan doet centraal staan. Er zijn verschillende initiatieven ondernomen bij Plan om kinderen centraal te stellen in de context van het werk aan ontwikkeling van de gemeenschap. Plan is van mening dat deze benadering de beste manier is om haar doel -de realisatie van duurzame verbeteringen in kwaliteit van leven van misdeelde kinderen- in een ontwikkelingsland te bereiken. Er zijn vier aspecten te noemen bij de DCCE die Plan Senegal heeft opgesteld. Hieruit wordt haar visie ten aanzien van het werken met kinderen in de gemeenschap duidelijk en komt naar voren.

1. Plan wil werken met en uit naam van kinderen. Zij erkent dat de gemeenschappen niet homogeen zijn of altijd rechtvaardig. Het programma DCCE wil de gemeenschappen ondersteunen om de meest armen te bereiken en hen helpen met de opzet van programma's. Zij wil dit doen door tegemoet te komen aan de behoeften van de meest misdeelden in plaats van aan de (makkelijker te bereiken) elites van de gemeenschap.
2. Plan ziet kinderen, hun families en de gemeenschap als de bezitters van het ontwikkelingsproces dat hun aangaat. Daarnaast vindt Plan dat zij ook de capaciteiten bezitten en de mogelijkheden hebben om samen te werken aan de gemeenschappelijke problemen die kinderen belemmeren hun volledig potentieel te bereiken.
3. De organisatie wil werken op verschillende niveaus (binnen de gemeenschap, lokaal, nationaal en internationaal) tegelijkertijd om niet alleen de symptomen van armoede te bestrijden maar ook de structurele oorzaken ervan.
4. De begrippen 'immersion', 'reflectie' en 'onderhandelen' moeten onderdeel zijn van de interactie tussen Plan en de kinderen, hun families en hun gemeenschappen. Op die manier wordt volgens Plan een grondige analyse van de problemen mogelijk en kunnen de oorzaken die eraan ten grondslag liggen beter inzichtelijk worden gemaakt. (uit: document de travail sur le développement de communautés centres sur l'enfant, janvier 2003)

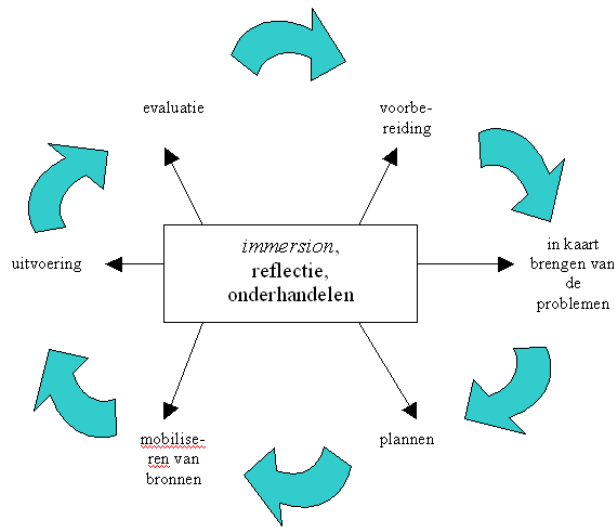
Immersion, reflectie en onderhandelen zijn de voornaamste elementen van *Développement des Communautés Centré sur l'Enfant*. Deze drie aspecten staan bij elke fase van de beleidsvorming centraal. Een goede manier om dit te laten zien is door middel van de procescirkel van de werkwijze voor participatie (zie figuur 3). Deze bevat de bekende fasen van beleidsvorming voor een project, namelijk:

- voorbereiding,
- in kaart brengen van de problemen,
- plannen,
- mobiliseren van bronnen,
- uitvoering en
- evaluatie.

Meestal zijn dit opeenvolgende fasen maar volgens Plan kan dit beleidsproces als flexibel worden gebruikt omdat het aan de lokale omstandigheid aangepast kan worden.

De procescirkel van de werkwijze voor participatie bevat ook elementen om de interactie tussen het personeel en de gemeenschap te bevorderen: *l'immersion*, reflectie en onderhandelen. Deze staan centraal in de cirkel en Plan vindt dat dit de dagelijkse praktijk moet worden in alle fasen van besluitvorming en beleidsvorming.

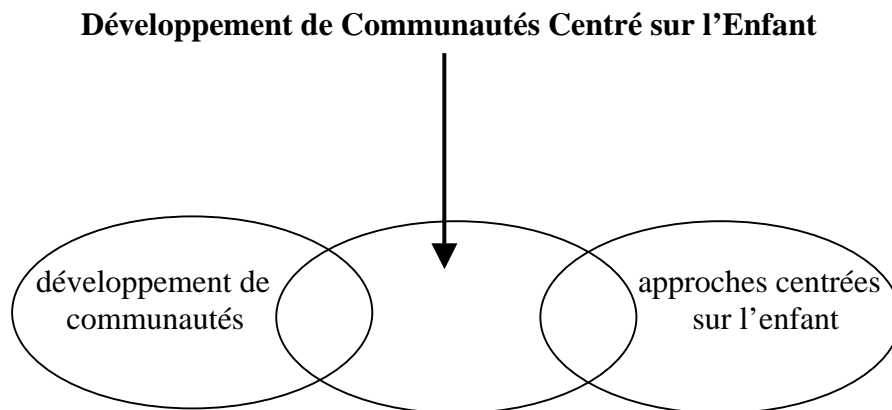

Figuur 3. Procescirkel van de werkwijze, door auteur uitgewerkt

2.3 Kindergerichtheid en doelen van de DCCE

Kinderen kunnen volgens Plan International niet participeren zonder de ondersteuning van hun familie. De families en de gemeenschappen kunnen hun verantwoordelijkheden ten opzichte van kinderen beter dragen wanneer ook hun rechten meegenomen worden. De *développement de Communautés Centré sur l'Enfant (DCCE)* komt daarmee voort uit de integratie van twee benaderingen.

De eerste is de ontwikkeling van de gemeenschap '*développement de communautés*' en de tweede benadering stelt het kind centraal '*centré sur l'enfant*'. (zie figuur 4)

Figuur 4. Twee benaderingen samengevoegd (Plan, DCCE, 2003)

De doelen hierbij met betrekking tot educatie van kinderen in Senegal zijn:

- Kwaliteit van onderwijs:
  - het ter beschikking stellen van onderwijsondersteunende materialen zoals handleidingen voor leraren en de collectieve lesmaterialen voor de school.
  - Bibliotheken integreren in de school en het verzorgen van toegang tot internet en televisie.
  - Het trainen van leraren.

- Meer aansluiten bij de behoeften van de kinderen op het gebied van het ontwikkelingsproces.

Om de centrale positie van kinderen in de praktijk te brengen wil Plan direct met kinderen werken. Daarvoor worden een aantal middelen ingezet Deze omvatten volgens Plan International Senegal:

1. De promotie van de rechten van kinderen; dit betekent het onder de aandacht brengen van de rechten van kinderen binnen de projecten.
2. Het mogelijk maken van participatie van kinderen met betrekking tot het ontwikkelingsproces.
3. Heroriëntatie van programma's en projecten om de problemen en oorzaken die de kinderen aanwijzen te kunnen behandelen.
4. De participatie van het personeel van Plan met kinderen, de kinderen kunnen meebeslissen over welke activiteiten er binnen de projecten gedaan worden.

Naast de doelen van de DCCE aangaande participatie van kinderen zijn er ook doelen gesteld met betrekking tot de benadering voor de ontwikkeling van de gemeenschap. Het is niet nodig hier een complete lijst te geven van deze doelen omdat het daarover in deze scriptie niet zal gaan. Er kan worden volstaan met een aantal belangrijke actiepunten met betrekking tot de gemeenschap:

1. Het motiveren van het hoofd van de gemeenschap en het bestuur van de programma's en projecten om participatie te implementeren.
2. De participatie van de leden van de gemeenschap om het proces te bepalen van hun eigen ontwikkeling, om hun visie te geven en de strategische plannen van de gemeenschap vast te leggen.
3. Verbeteren van de capaciteiten en de competenties van de leiders van de gemeenschap.
4. De autonomie van de gemeenschap faciliteren. (Plan, DCCE, 2003)

Het volledige beleidsstuk van de DCCE is in bijlage I opgenomen. In deze scriptie is onderzocht in hoeverre het beleid zoals het in dit hoofdstuk is beschreven effecten teweeg brengt. Er is daarvoor een effectiviteitevaluatie van twee projecten van Plan en twee niet- Plan projecten uitgevoerd. In de volgende paragraaf zal daarom ingegaan worden op de projecten. De vraag in welke mate kinderen op dit moment bij de twee projecten participeren en of er verschil is met projecten zonder Plan interventie wordt in hoofdstuk 5 beantwoord. De operationalisatie van participatie zoals omschreven in hoofdstuk 2 en de doelen van het beleid zoals in dit hoofdstuk omschreven zijn meegenomen in de vragenlijsten. Op die manier kan worden bepaald of de doelen in het beleid van Plan met betrekking tot de realisatie van participatie van kinderen zijn behaald en daarmee of de projecten effectief zijn.

2.4 Projecten van Plan International Senegal

Plan International is verdeeld over vijf regio's in Senegal. Het landenkantoor zit in de hoofdstad Dakar. Dan is er een kantoor in Thiès, Kaolack, Louga en Saint-Louis. De projecten waar onderzoek is gedaan bevinden zich in Saint-Louis. Het gaat hierbij om twee projecten van Plan en twee projecten zonder interventie van Plan International.

Het zijn allemaal projecten in de regio Saint-Louis en het gaat om basisscholen. De scholen doen allemaal iets extra's voor hun leerlingen zoals het bieden van muziek, dans of theater. Daarnaast hebben de scholen dezelfde voorzieningen. Dit betekent dat het nieuwe en goed toegeruste scholen zijn met allebei een bibliotheek, toegang tot het internet, en voldoende

leermiddelen. Dit geldt ook voor de twee scholen waar geen interventie van Plan plaatsvindt, hierdoor is vergelijking mogelijk.

Het eerste Plan-project is een basisschool verbonden aan het Centre socio educatif de Saint-Louis. Het tweede project van Plan International is een basisschool die ook het kindersparlement mede heeft opgericht en heet Ecole Ndata Yalla.

De andere twee basisscholen van het onderzoek kennen geen interventie van Plan. Dit zijn école elementaire de Mpal die verbonden is aan een centre socio educatif en Ecole Amadou Fara beide in de regio Saint-Louis.

3 Ontwikkeling en participatie

In dit hoofdstuk worden enkele theoretische inzichten met betrekking tot interventiestrategieën en de participatie van kinderen in ontwikkelingsprojecten besproken. Het hoofdstuk heeft twee delen. In een algemene inleiding komt eerst de participatieve ('*bottom-up*') benadering van ontwikkelingssamenwerking aan bod. In het tweede deel van dit hoofdstuk wordt ingegaan op de rechten van kinderen, vastgelegd in de conventie voor de rechten van het kind. Kinderparticipatie wordt daarbij specifiek uitgelicht. Aan het eind van dit hoofdstuk wordt de eerste deelvraag beantwoord: Sluit het beleid van Plan International Senegal –voor wat betreft de ontwikkelingsprojecten gericht op kinderen- aan bij de theorie over strategieën van participatieve ontwikkeling?

I Algemene inleiding op rechten gebaseerde benadering van ontwikkeling

3.1 Armoede en uitsluiting

Zowel in westerse als in ontwikkelingslanden is armoedebestrijding een erg complex probleem. Armoede is meer dan het ontbreken van een inkomen; het heeft te maken met het gebrek aan controle en zeggenschap van arme mensen over het eigen leven. Politici en instituties kennen de zorgen en behoeften van arme bevolkingsgroepen vaak niet of reageren er niet adequaat op. Arme mensen hebben veelal geen toegang tot hulpverlening, zijn kwetsbaar voor geweld, misbruik en exploitatie. Ook de Wereldbank definieert armoede multi-dimensionaal en niet alleen in termen van inkomen of financiële middelen. Graadmeter voor armoede omvat ook aspecten als de mate van toegang tot hulpverlening, zoals medische zorg, het respecteren van de basisrechten die mensen hebben, zelfrespect, autonomie en zelfredzaamheid. In een situatie van economische groei belemmeren ongelijkheid en discriminatie groepen en individuen in hun autonome ontwikkeling. Vooral vrouwen en kinderen lijden onder verschillende vormen van uitsluiting.

3.2 Mensenrechten en ontwikkeling

Ontwikkelingsorganisaties bewegen van een op welvaart gebaseerde aanpak naar een op rechten gebaseerde aanpak. Er worden eisen gesteld aan overheden, maatschappelijk middenveld en gemeenschappen om zo op een verplichtingen scheppende wijze te werken in plaats van op een liefdadige wijze en geheel belangeloos. Dit betekent bijvoorbeeld dat wanneer een overheid en het maatschappelijk middenveld de mensenrechten niet respecteren, in principe geen ontwikkelingshulp wordt geboden.

Het Human Development Report van het United Nations Development Programme (UNDP), wijst zeven vrijheden aan die alle mensen zouden moeten hebben, en die in een op rechten gebaseerde aanpak van ontwikkelingshulp moeten worden meegenomen: (2000)

1. Vrijheid van discriminatie
2. Vrijheid van gebrek; hierbij kan gedacht worden aan voedsel, huisvesting en medische zorg
3. Vrijheid van bedreigingen tegen persoonlijke veiligheid
4. Vrijheid van oneerlijke bejegening
5. Vrijheid voor persoonlijke ontwikkeling, bijvoorbeeld politiek activisme, het volgen van onderwijs, etcetera
6. Vrijheid om te participeren
7. Vrijheid om werk te verrichten zonder uitbuiting.

De rol die de armoede speelt met betrekking tot de situatie van de mensenrechten in de derde wereld is evident, maar schendingen van de politieke en burgerrechten zijn ook moeilijk los te zien van hun sociaal-economische oorzaken. Het gaat om de balans vinden tussen economische, sociale en de omgevingsfactoren van een samenleving. Deze drie pilaren kunnen verbonden worden door de juiste beleidsrichting te kiezen. Duurzame ontwikkeling gaat niet alleen om de omgeving maar het vereist beleidsveranderingen in veel sectoren en samenwerking tussen deze sectoren (OESO, 2001).

3.3 Participatieve strategie van ontwikkeling

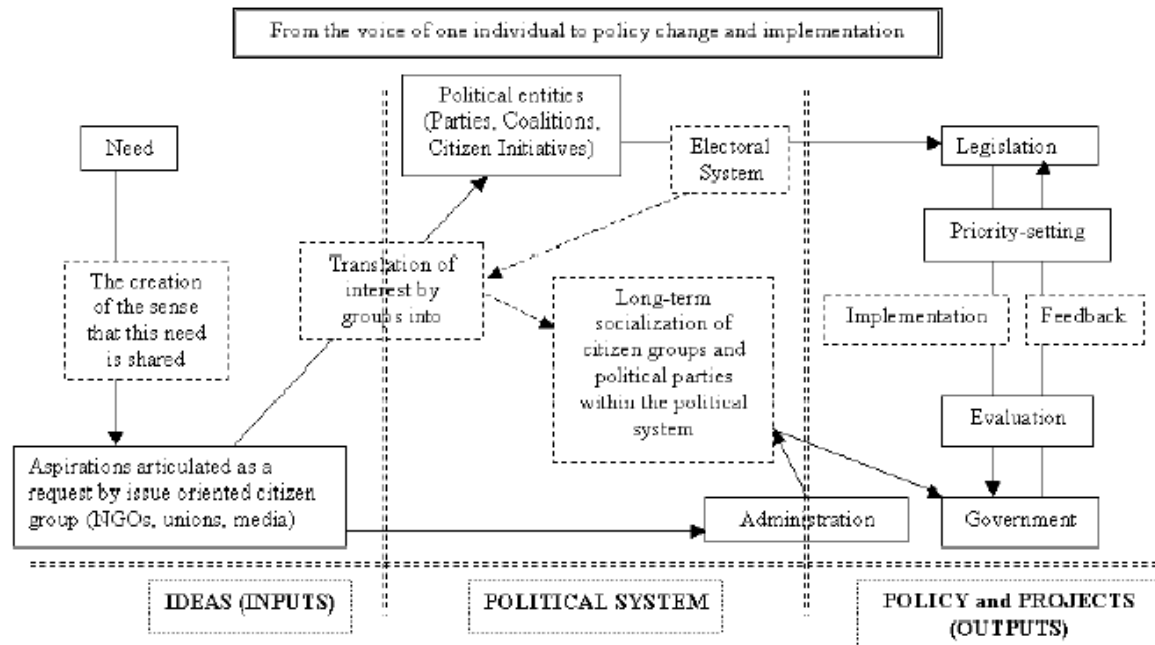
In de ontwikkelingssamenwerking is er lange tijd een aanpak geweest van het opleggen van veranderingen van bovenaf. Het beleid werd door een aantal experts in het westen geschreven en moest dan door de NGO's of lokale overheden worden uitgevoerd. Sinds de laatste twintig jaar is er een paradigma ontstaan dat voortkomt uit een op rechten gebaseerde aanpak. Deze ['participatieve' of 'alternatieve'] strategie van ontwikkeling stelt de noodzaak van zelfstandigheid en zelfredzaamheid centraal in het ontwikkelingsproces. Door een zelfstandige ontwikkeling, waarbij lokale autoriteiten, gemeenschappen en bedrijven betrokken zijn, zo is de gedachte, zal op den duur een meer duurzame ontwikkeling mogelijk zijn. Er moet geen nieuwe afhankelijkheid gecreëerd worden wat betreft kennis en middelen. Kennis moet gedeeld worden en mensen moeten zelf bepalen wat noodzakelijk is: “[...] *self-reliance is to be seen as central to the development process, and for the emphasis to be placed on endogenous (internal) rather than exogenous (external) forces of change*” (Potter, 2004). Ontwikkeling moet aan de zelf-gearticuleerde basisbehoeften van mensen tegemoet komen: ontwikkeling van onderaf. Brohman (1996) geeft zes aspecten van participatieve ontwikkelingsstrategie; de strategie:

- kent een beweging naar directe interventies die specifiek gericht zijn op het bereiken van de allerarmsten.
- heeft een focus op kleinschalige lokale projecten, die verbonden zijn met stedelijke of landelijke gemeenschapsgebaseerde ontwikkelingsprogramma's.
- is vooral gericht op het voorzien in basisbehoeften en op het ontwikkelen van basisvoorwaarden voor mensen zodat zij zelfredzaam kunnen worden.
- is een heroriëntering van de meer op groei gerichte definities van ontwikkeling naar breder georiënteerde mensgerichte kaders.
- geeft rekenschap van lokale en gemeenschapsparticipatie in het ontwerp en de implementatie van projecten.
- is gericht op het tot stand brengen van zelfvoorziening, het verminderen van afhankelijkheid en het promoten van duurzaamheid.

De twee actoren die in deze participatiestrategie het belangrijkste zijn, zijn de regering met de lokale ontwikkelingsorganisaties. Zij kunnen worden gezien als vertegenwoordigers van de bevolking en kunnen zelf het goede voorbeeld geven door de belanghebbenden te laten participeren in de eigen projecten.

Bij de keuze van strategie moet rekening gehouden worden of een bepaald ontwikkelingsprobleem alleen nationaal of ook lokaal aangepakt kan worden. Alleen bij een lokaal probleem is een participatieve strategie een goede keuze. Volgens het subsidiariteitsbeginsel moet een beslissing over een lokaal probleem worden genomen op het niveau van de doelgroep. Ook de vraagarticulatie kan het beste op dit niveau plaatsvinden. Individuen en gemeenschappen kunnen het beste de lokale problemen en behoeften inschatten

(OESO, 2001). Verder blijkt uit onderzoek dat een goede vraagarticulatie belemmerd wordt door verantwoordelijkheden voor lokale problemen op een te hoog niveau te leggen. Het blijkt lastig om lokale behoeften te signaleren op een hoger niveau, laat staan om aan deze behoeften te voldoen met effectief beleid en wetgeving (zie figuur 5).

Figuur 5. Mainstreaming participation (Forster, 1998)

3.4 Participatie en eigenaarschap in ontwikkeling

In ontwikkeling betekent participatie het ontwikkelen van samenwerking en gedeelde verantwoordelijkheid van onderaf (Chambers et al., 2000). Kennis en verantwoordelijkheid voor het slagen van het project wordt bij de mensen zelf gelegd, zodat zij hun eigen ontwikkeling in gang kunnen zetten.

Participatie is zowel één van de doelen als een middel tot ontwikkeling. Participatie kan bijvoorbeeld economische vooruitgang, een stabiele democratie en goed bestuur tot gevolg hebben maar schept ook de voorwaarden tot de ontwikkeling daarvan.

Voordelen van participatie in ontwikkeling; het is volgens Chambers:

- armoedegericht: wanneer arme of gemarginaliseerde mensen in ontwikkelingsprojecten participeren, verwerven zij kennis en vaardigheden. Dat biedt mogelijkheden voor een brede maatschappelijke integratie van deze groep.
- efficiëntie verhogend: participatie leidt onder andere tot een efficiënter project doordat de kosten om juiste en plaats specifieke data te verkrijgen -over de omgeving, sociale en culturele factoren en de prioriteiten en behoeften van belanghebbenden- minder hoog zijn.
- effectiever: het leidt ook tot een effectiever project omdat de problemen die de mensen zelf identificeren aangepakt kunnen worden.
- conflictoplossend: een goed uitgewerkt participatief proces waarin de gemeenschappelijke belangen gedefinieerd zijn en een onderhandelingsstructuur gecreëerd is waarin iedere actor zijn belang vertegenwoordigd ziet, kan conflicten in goede banen leiden of zelfs

geheel oplossen. Doordat participatie de conflicten in een vroeg stadium van het proces identificeert en oplost, blijven de kosten van supervisie achteraf bespaard.

- sociaal leren: het proces dat participatie met zich meebrengt kan sociaal leren teweeg brengen en daarnaast nieuwe inzichten bij belanghebbenden die ervoor zorgen dat er een duurzame sociale verandering tot stand komt. Bij dit proces wordt eerst informatie verzameld, worden prioriteiten gesteld en strategieën ontwikkeld. Daaruit komt een centraal doel naar voren. Vervolgens wordt er bekeken hoe ieder zijn gedrag moet veranderen en andere prioriteiten moet stellen om het gemeenschappelijke doel te kunnen bereiken.
- een hogere slagingskans (effectiviteit): participatie brengt een gevoel van eigenaarschap en meer verantwoordelijkheidsgevoel met zich mee. Essentieel is dat betrokkenen inzien dat zij voordeel behalen bij een geslaagd project. Wanneer het slagen van het project afhankelijk is van wat de belanghebbenden zullen doen zullen zij zich meer betrokken blijven voelen bij het project, ook als er moeilijkheden ontstaan. Participatie kan zo ook leiden tot betere managementvaardigheden, zelfredzaamheid en zelfvertrouwen (Inter-American Development Bank, *Citizen participation in the activities of the inter-american development bank*, 2000).
- een beter functionerend lokaal bestuur: er zijn aspecten die voor het lokaal bestuur door participatie zullen verbeteren. Het dwingt het lokaal bestuur bijvoorbeeld tot meer transparantie, en het geven van rekenschap (*accountability*). De toegang van het lokaal bestuur tot externe bronnen wordt vergroot door een verbetering van de relatie tussen de burger en de overheid. Het vertrouwen in de overheid wordt versterkt doordat men merkt gelijkwaardig behandeld te worden en aan de behoeften tegemoet gekomen wordt. Als deze lokale institutionele aspecten sterker worden betekent dat ook weer een verbetering van de duurzaamheid van de projecten.

Concluderend betekent dit dat participatie essentieel is voor duurzame ontwikkeling. Wanneer belanghebbenden meebeslissen in alle stadia van een proces, is het aannemelijk dat ontwikkelingsproblemen in hun geheel worden begrepen en oplossingen dan waarschijnlijk meer effectief zijn.

3.5 Grenzen aan participatie

Participatie is niet per definitie het beste of enige middel, en ook niet een doel op zich. Er zijn een aantal beperkingen aan participatie door:

- hoge kosten: er is een balans nodig tussen zoveel mogelijk mensen laten participeren om een breed draagvlak te creëren en de capaciteiten van het management. Vergaande participatie is niet mogelijk en ook niet wenselijk omdat het te hoge kosten met zich meebrengt. Aspecten als het afvaardigen van vertegenwoordiging en een passende mate van participatie zijn hierbij belangrijk.
- technisch ontwerp: ook kan het niet een helder technisch projectontwerp vervangen.
- zeggenschap van partners: er is de mogelijkheid dat geldschieters de NGO's niet meer serieus nemen als de belanghebbenden alles kunnen bepalen. Zij willen dat hun geld goed wordt besteed en willen er daarom vaak ook zeggenschap over.
- doelverschuiving naar te grote schaal: de rol van de overheid is cruciaal bij participatie. Bijvoorbeeld wanneer participatie helemaal doorgevoerd zou worden, bestaat de kans dat overheden in gaan grijpen want zij willen en moeten ook eigen doelen halen met betrekking tot het oplossen van de armoede.
- weinig ervaring: daarnaast hebben sommige overheden weinig ervaring met participatie zodat implementatie door de overheid weinig succesvol wordt. Een nog verdergaand in

scenario is dat er geen democratische instituties aanwezig zijn waardoor een land negatief tegenover participatie staat.

- Afschuiven: overheden kunnen participatie gebruiken om de verantwoordelijkheid voor het falen van een project af te schuiven naar lokale belanghebbenden.

Een opmerking hierbij is dat participatie in sommige gevallen slechts een voorwendsel van projectuitvoerders is dat fondsen of financiering veilig moet stellen. Dit gebeurt wanneer donoren zeggen participatie belangrijk te vinden maar er geen uitvoering aan geven.

De OESO (2001) noemt een aantal aspecten voor de praktijk om te komen tot effectieve participatie:

- Gebruik van passende participatieve methoden; door middel van het in kaart brengen van behoeften en mogelijkheden de beste oplossingen te vinden, daarnaast door het aangaan van partnerschappen conflicten uit de weg ruimen en oplossingsgericht werken.
- In kaart brengen wie de belanghebbenden zijn en een middel bedenken om de moeilijk bereikbare, vaak zwakkere mensen er ook bij te betrekken.
- Opstarten en steunen van participatie: bijvoorbeeld door NGO's en lokale autoriteiten.
- Specifieke activiteiten organiseren waar participatie kan plaatsvinden.
- Een gefaseerde benadering: dit wil zeggen dat er rustig gestart wordt door gebruik te maken van bestaande (participatieve) systemen en bij herhaling participatie te verdiepen en uit te breiden.
- De juiste investeringen doen: in de beginfase meer investeren en na verloop van tijd wordt het meer kosteneffectief.

II Kinderrechten en kinderp participatie

3.6 Armoede en uitsluiting

Participatie in ontwikkelingssamenwerking gaat over het hebben van de mogelijkheid voor belanghebbenden om een mening te geven, beslissingen te beïnvloeden en veranderingen in hun leefsituatie tot stand te kunnen brengen. De participatie van kinderen is daarbij het goed informeren van kinderen door volwassenen (Philips, 2000). Het betekent ook dat alle kinderen betrokken worden bij zaken die hen aangaan, ook de gemarginaliseerde kinderen en kinderen met beperkingen. De participatie van kinderen is een manier van werken en gaat door alle programma's en arena's heen, van de thuissituatie tot het bestuur, van lokaal tot internationaal niveau.

3.7 Kinderrechten en ontwikkeling

De op rechten gebaseerde benadering van ontwikkeling plaatst ook de participatie van kinderen in het breder perspectief van de mensenrechten in het algemeen. Deze omvatten ook de principes van universaliteit, ondeelbaarheid, wederzijdse afhankelijkheid en het afleggen van verantwoording. Knudsson (2003) meent dat participatie inherent is aan de op rechten gebaseerde benadering. Ook bij ontwikkelingsprojecten waarbij kinderen zijn betrokken of waar zij voordeel bij zouden moeten hebben stelt deze strategie de belanghebbenden –in dit geval kinderen- centraal. In deze kindgerichte benadering van rechten is de drager van verantwoordelijkheden volgens Knudsson niet alleen de regering, maar ook de ouders, leraren en andere leden van de gemeenschap.

De visie ziet kinderen dan ook als actiegerichte verdedigers van hun rechten. Dit betekent dat zij betrokken moeten worden als participanten in het realiseren van zowel hun eigen rechten

als die van anderen. Deze ontwikkelingsbenadering legt de aandacht op de context waarin kinderen leven.

De basis voor een op rechten gebaseerde aanpak voor kinderen ten aanzien van ontwikkeling is vastgelegd in de Conventie voor de Rechten van het Kind (CRK) in 1989. De conventie is door de algemene vergadering van de Verenigde Naties aangenomen. De artikelen 12, 13, 14 en 15 ondersteunen de participatie van kinderen door te stellen dat kinderen recht hebben op toegang tot informatie, vrijheid van geloof en vrijheid tot vereniging. De rechten van kinderen worden sinds de laatste jaren gezien als de belangrijkste van de rechten van de mens. Dit komt door de kwetsbaarheid van deze groep en doordat zij gezamenlijk de toekomst van de wereld zijn. Tot nu toe is de achtergestelde positie van kinderen generaties lang doorgegeven. Dit terwijl zij in de meeste arme landen de meerderheid van de bevolking zijn.

Met de invoering van de conventie willen de verschillende landen bereiken dat kinderen niet langer gezien worden als alleen ontvangers van hulp, maar als bezitters van rechten en dat kinderen participanten zijn in acties die hen aangaan. De conventie bevestigt dat kinderen het recht op meningsuiting hebben om beslissingen te beïnvloeden en het recht hebben op toegang tot informatie. In bijlage II zijn de relevante artikelen weergegeven zoals ze door het ministerie van justitie zijn vertaald. Hieronder volgt een opsomming van de belangrijkste rechten:

1. Meningsuiting (artikel 12).
2. Het kind in de gelegenheid stellen te worden gehoord (artikel 12).
3. Inlichtingen vergaren, ontvangen en doorgeven (artikel 13).
4. Vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst (artikel 14).
5. Vrijheid van vereniging en vergadering (artikel 15).

Het beleidsdocument van Plan Senegal wordt aan het eind van dit hoofdstuk getoetst aan deze rechten.

3.8 Kenmerken van effectief kinderpacticatiebeleid

Er is een aantal kenmerken van participatie te noemen die meetbaar maken of er in het beleid aan voorwaarden is voldaan om tot werkelijke participatie van kinderen in de projecten te kunnen komen. Deze zijn opgesteld door Lansdown (2001):

- Het doel moet helder zijn; kinderen moeten weten wat het project precies inhoudt, waarom ervoor gekozen is en wat hun rol erin is. Kinderen moeten alle beschikbare informatie over het project krijgen op een manier die aansluit bij hun leeftijd. Alleen dan kunnen zij keuzes maken en een eigen mening vormen.
- Er moet rekening gehouden worden met kindvriendelijkheid van taalgebruik en structuren; dit betekend dat helder moet zijn wie de beslissingen neemt en op welke wijze. Kinderen moeten weten welke beslissingen genomen moeten worden en door wie. Wanneer dit niet gebeurt, zullen kinderen cynisch zijn over het proces omdat ze verkeerde verwachtingen hadden over het kunnen nemen van beslissingen die niet zijn uitgekomen.
- Het betrekken van kinderen in de vroegste fasen van beleidsvorming; wanneer kinderen in een laat stadium betrokken worden hebben ze geen kans om het proces of de uitkomsten te kunnen beïnvloeden.
- Training geven aan kinderen zodat ze de juiste vaardigheden ontwikkelen om te kunnen participeren;

- Methoden voor het betrekken van kinderen in het project die samen met kinderen opgesteld zijn; kinderen hebben ideeën en weten wat effectieve methoden zijn om participatie van kinderen te bereiken. Ze moeten erkend worden in het hebben van expertise op het gebied van jong zijn en welke methode van participeren andere kinderen aanspreekt.
- Waar nodig ondersteuning van kinderen door volwassenen; volwassenen moeten kinderen steunen en samenwerken met kinderen bij het verdedigen van hun rechten en het vorm geven aan hun leven.
- Er moeten strategieën zijn die duurzaamheid waarborgen.

Wanneer met deze aspecten rekening gehouden wordt is de kans van het slagen van het project groter.

3.9 Participatie en eigenaarschap

Ieder kind participeert met of zonder hulp van anderen in de samenleving. Voorwaarde voor participatie is dat er relaties met andere kinderen, volwassenen en instituties opgebouwd worden. Dit geldt zowel voor zoiets als het deelnemen aan conferenties als voor het participeren in ontwikkelingsprojecten en beleidsdiscussies (Chambers et al., 2000). De essentie van deze relaties is dat kinderen partners zijn en niet het subject. Vooral wanneer het gaat om het nemen van beslissingen en het bezitten van macht. Dit geldt voor kinderen die in een leeftijd zijn die daar de capaciteit en de mogelijkheid toe hebben, in deze scriptie is dat vanaf negen jaar.

In deze scriptie staat de participatie van kinderen in het ontwerp en implementatie van de projecten centraal. Participatie betekent in deze context dus meer dan alleen consultatie of betrokkenheid. Hier betekent participatie dat kinderen partners zijn in het nemen van beslissingen in projecten. Dit begint bij de probleemanalyse. Kinderen moeten de problemen die ze hebben naar voren kunnen brengen. Daarmee worden zij eigenaar van de projecten, en zullen zij zich er mede verantwoordelijk voor voelen. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat kinderen zelf een goede kijk hebben op wat hun problemen en de onderliggende oorzaken daarvan zijn (B. Philips, 2000).

Voorwaarde daarbij is, volgens Philips, dat er duidelijke mechanismen en effectieve strategieën van kinderparticipatie aanwezig zijn. Om effectieve kinderparticipatie te kunnen realiseren noemt hij drie punten:

1. Er moet een duidelijke taakverdeling tussen kinderen en mensen die met en voor de kinderen werken zijn.
2. Kinderen moeten keuzes geboden worden waarbij zij de betekenis van die keuzes kennen en inzicht hebben in de gevolgen die iedere keuze met zich meebrengt. Zij moeten voorbereid worden om te participeren.
3. Volwassenen moeten worden geïnstrueerd en getraind om kinderparticipatie op een goede manier te kunnen faciliteren.

De mate van participatie kan variëren, R. Hart, (1992) heeft een indeling gemaakt die bekend staat als de ladder van participatie. Hierbij wordt de mate van participatie van 1 tot en met 8 steeds hoger. Stap 1 tot en met 3 zijn geen participatie maar een gebruik van kinderen door volwassenen.

1. Manipulatie. Jongeren worden ingezet bij acties, waarbij de volwassenen de belangen voor de jongeren zonder hun medeweten bepalen.

2. Decoratie. De kinderen zijn aanwezig ter aankleding van een actie van volwassenen, bijvoorbeeld door zang, dans of andere ontroerende activiteiten.
3. Afkopen. Jongeren krijgen wel een stem, maar meer als bijdrage tot positieve beeldvorming dan als werkelijke invloed.
4. In opdracht en geïnformeerd. Hier is participatie enkel het informeren van kinderen en eventueel het vragen naar een mening, zij kunnen dan zelf beslissen tot participatie of niet.
5. Geconsulteerd en geïnformeerd. Kinderen worden door volwassenen geconsulteerd en geïnformeerd over door volwassenen ontworpen projecten.
6. Initiatief bij volwassenen, jongeren beslissen mee. Dit is het betrekken van de doelgroep bij het identificeren en analyseren van problemen die de basis kunnen vormen voor nieuwe projecten, het initiatief ligt bij de volwassenen.
7. Initiatief en leiding bij jongeren. Deze trede betekent dat de kinderen het initiatief nemen en de oplossingen aandragen en dus ook de inhoud van de projecten bepalen;
8. Initiatief bij jongeren, jongeren en volwassenen beslissen samen. De hoogste vorm van participatie binnen ontwikkelingssamenwerking is dat de kinderen samen met volwassenen de meest geschikte uitvoeringsstrategie bepalen en ook verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van het project. Op die manier hebben jongeren en volwassenen gedeelde invloed. (R. Hart, 1992)

Op deze manier is op een makkelijke wijze inzichtelijk gemaakt wat participatie is en in welke vorm kinderen werkelijk zinvol participeren en in welke vorm het geen feitelijke participatie is. Trede acht is hoger dan trede 7 omdat participatie alleen zinvol is wanneer volwassenen en kinderen samenwerken. Dan is er draagkracht en kunnen de gemaakte keuzes tot stand worden gebracht.

3.10 Grenzen aan kindparticipatie

De participatie van kinderen heeft beperkingen en risico's.

- Er zijn risico's in het proces: een voorbeeld hiervan is het toestaan van participatie zonder de leeftijd en situatie van het kind mee te nemen in de overweging.
- Iedereen betrekken: een slecht voorbeeld is als één kind als groepsvertegenwoordiger wordt neergezet en er naar de andere kinderen niet meer geluisterd wordt (Hart, 1992). Ook uitsluiting van kinderen die moeilijker te bereiken zijn is een voorbeeld hiervan. Een organisatie kan een kinderparlement opzetten maar als daar alleen maar Engels sprekende kinderen aan mogen deelnemen wordt er geen representatieve vertegenwoordiging afgevaardigd.
- Omgevingsaspecten: soms is er bijvoorbeeld weerstand tegen kindparticipatie bij een regering of onder de bevolking. Daarentegen wordt het soms ook tot in het extreme doorgevoerd, bijvoorbeeld door kinderen te verplichten deel te nemen in een bestuur of door politisering van kinderen. Daarom moet kindparticipatie eenvoudig gehouden worden en moet het passen binnen de context waarin het plaatsvindt (Johnson, 1998). Daarnaast moet bij participatie rekening gehouden worden met de heersende opvattingen en cultuur. Elke cultuur heeft een andere conceptie over het nut en de waarde van kinderen en hoe zij gesocialiseerd moeten worden. De participatie van kinderen past niet altijd binnen de culturele context.

3.11 Deelconclusie

Door de bovengenoemde theorie kan er nu een antwoord gegeven worden op de eerste deelvraag: Sluit het beleid van Plan International Senegal –voor wat betreft de ontwikkelingsprojecten gericht op kinderen- aan bij de theorie over strategieën van participatieve ontwikkeling?

Er wordt met behulp van de theorie van dit hoofdstuk antwoord gegeven. Als eerste door de aspecten die Brohman noemt, dan met behulp van de conventie en als laatste door de aspecten die Lansdown noemt voor effectief kinderparticipatiebeleid.

Brohman

Wanneer de aspecten van Brohman bekeken worden in relatie tot het beleid van Plan Senegal, kan het volgende geconcludeerd worden:

- Directe interventies die de allerarmsten bereiken.

Het beleid van Plan stelt het kind en de gemeenschap waarin het leeft centraal (Plan, DCCE: Document de travail sur le développement de communautés centrés sur l'enfant, 2003, p.8) . Daarmee maakt Plan duidelijk dat zij kleinschalige projecten wil ondersteunen en directe interventies in de gemeenschap wil doen. *“Plan travaille traditionnellement principalement avec les enfants de communautés rurales établies pauvres, en supposant que les pauvres manquent de ressources [...]”* (vertaling: “Plan werkt traditioneel gezien en vooral met de kinderen uit arme rurale gemeenschappen, want de armste kinderen hebben de minste mogelijkheden [...]; Plan, DCCE, 2003 p.6).

- Deze strategie heeft een focus op kleinschalige lokale projecten, die verbonden zijn met stedelijke of landelijke gemeenschapsgebaseerde ontwikkelingsprogramma's.

Het gaat om scholen in rurale gebieden waar niet veel andere voorzieningen zijn, Plan voldoet dan ook aan dit aspect. In het beleid van Plan staat: *“Des programmes doivent être fondés sur les connaissances et les pratiques indigènes et les stratégies basées sur l'amélioration des capacités des communautés pour s'occuper de leurs problèmes”* (vertaling: “De programma's moeten gebaseerd zijn op de lokale aanwezige kennis en praktijk. De strategie moet de bekwaamheid van de lokale gemeenschap vergroten zodat zij de problemen beter aankan.”; Plan, DCCE, 2003, p. 11).

- Deze strategie is vooral gericht op het voorzien in basisbehoeften en op het ontwikkelen van basisvoorwaarden voor mensen zodat zij zelfredzaam kunnen worden.

Dit komt tot uiting in de doelen die horen bij de strategie van Plan:

- *“Faciliter l'autonomisation des communautés”* (vertaling: “Het ondersteunen van de gemeenschap om zelfstandig te worden.”; Plan, DCCE, 2003, p.9).

- *“Développer le capital social des enfants pauvres et vulnérables, de leurs familles et leurs communautés”* vertaling: “Sociaal kapitaal ontwikkelen van arme en kwetsbare kinderen, hun familie en van hun gemeenschap.”; Plan, DCCE, 2003, p. 11).

- *“Développer la capacité des institutions locales et de la société civile.”* (vertaling: “Het ontwikkelen van de capaciteit van lokale instituties en het maatschappelijk middenveld.”; DCCE, 2003, p. 11).

- *“S'occuper des causes structurelles et institutionnelles de la pauvreté des enfants.”* (vertaling: “Het werken aan de structurele en institutionele oorzaken van de armoede van kinderen.”; Plan, DCCE, 2003, p. 11).

- Deze strategie geeft rekenschap van lokale en gemeenschapsparticipatie in het ontwerp en de implementatie van projecten.

Er staat in het beleid van Plan International dat zij kinderen en de gemeenschap waarin zij leven voor het ontwerp en de uitvoering van de projecten verantwoordelijk wil maken.

De twee laatstgenoemde punten zijn twee doelen van Plan, namelijk: “1. *La facilitation de la participation des enfants au processus de développement* 2. *La réorientation des programmes et des projets pour traiter les problèmes que les enfants identifient et leurs causes.*” (vertaling: “1. Het faciliteren van kinderparticipatie om ontwikkeling te kunnen realiseren. 2. Heroriënteren van projecten en programma’s om de problemen en de oorzaken die de kinderen aanwijzen te kunnen aanpakken.”; Plan, DCCE, 2003, p. 9).

- Deze strategie is een heroriëntering van de meer op groei gerichte definities van ontwikkeling naar breder georiënteerde mensgerichte kaders.

Het beleid van Plan gaat over het bereiken van participatie, dat is een recht van het kind en inherent aan een breder georiënteerd menskader.

- Deze strategie is gericht op het tot stand brengen van zelfvoorziening, het verminderen van afhankelijkheid en het promoten van duurzaamheid.

Dit staat ook zo in het beleid van Plan beschreven: “[...] *de s’assurer que les causes structurelles de la pauvreté des enfants sont traitées et pas seulement ses symptômes.*” (vertaling: “[...] om te verzekeren dat de structurele oorzaken van de armoede van kinderen worden aangepakt en niet alleen de symptomen.”; Plan, DCCE, 2003, p. 4).

Conventie

De aspecten van kinderparticipatie moeten worden geïnterpreteerd vanuit de context van de principes zoals ze in de conventie voor de rechten van het kind staan, aangevuld met de aspecten uit dit hoofdstuk:

- het recht op vrije meningsuiting over alles wat hen aangaat;

Er staat in het beleid dat kinderen hun rechten moeten kennen en dat zij geconsulteerd moeten worden, maar er staat niet letterlijk dat kinderen alles mogen zeggen wat zij willen.

- kinderen hebben het recht dat er naar ze wordt geluisterd;

In het schema van de werkwijze van Plan op verschillende niveaus, op gemeenschapsniveau, lokaal, nationaal en internationaal niveau staat dat Plan participatie van kinderen in adviesgroepjes en steungroepjes faciliteert zodat die hun mening kunnen geven om de agenda van Plan te bepalen: “*Participation de groupes de conseil d’enfants et de groupes de parrainage pour déterminer l’agenda de Plan*” (Plan, DCCE, 2003, p. 14).

- participatie is ook het meebeslissen van kinderen over zaken die hen aangaan;

Luisteren naar kinderen en het meebeslissen van kinderen komt terug bij de strategie van Plan. Plan wil participatie faciliteren en wil met kinderen onderhandelen over hoe de programma’s eruit moeten komen te zien. “*Le rôle de Plan est de faciliter et négocier la conception du programme avec la participation des enfants, des communautaires, des partenaires et des experts techniques afin que les meilleures pratiques existantes puissent être intégrées dans qui sera fait.*” (vertaling: “De rol van Plan is om te onderhandelen over hoe een programma eruit komt te zien en dit proces faciliteren door middel van de participatie van kinderen, de gemeenschap en technische experts om te komen tot de beste werkwijze die geïntegreerd kan worden door de mensen die ermee gaan werken.”; Plan, DCCE, p. 11)

Ook bij het vorige punt –kinderen hebben het recht dat er naar ze wordt geluisterd– is te zien dat er sprake is van meebeslissen.

- het recht op toegang tot informatie;

Plan heeft het over het mobiliseren van hulpmiddelen en het ondersteunen van de gemeenschap zodat zij:

“*Accéder aux et mobiliser leurs propres ressources et d’information.*” (vertaling: “Toegang tot de beschikbare middelen en informatie krijgt.”)

“*Accéder aux ressources du gouvernement local et des NGO*” (vertaling: “Toegang tot de middelen van de lokale overheid en NGO’s krijgt.”)

“Identifier et renforcer les connaissances et les pratiques positives indigènes.” (vertaling: “De aanwezige lokale kennis en praktijk identificeert en versterkt.”) (Plan, DCCE, 2003, p. 12)

- het recht op vrijheid van vergadering;

Het recht op vrijheid van vergadering is al genoemd bij punt twee. Ook in het schema op blz 14 en 15 komt naar voren dat kinderen deel kunnen nemen aan groepen om hun mening te geven en te vergaderen. *“Formation et renforcement des groupes d’enfants et de communauté.”* (vertaling: “Het formeren en versterken van groepen kinderen en de gemeenschap.”; Plan, DCCE, 2003, p. 15)

Lansdown

Er zijn een aantal dingen al genoemd bij de andere twee aspecten die getoetst zijn aan het beleid van Plan. Daar zal hier alleen een korte verwijzing naar gegeven worden.

- Een helder doel

Plan zegt in haar beleid dat zij kinderen centraal wil stellen bij alles wat zij doet en direct samenwerken met kinderen. Daarvoor worden een aantal middelen ingezet die de doelen zijn:

1. *“La promotion des droits des enfants.”* (vertaling: “Bevorderen van de rechten van kinderen”; dit betekent het onder de aandacht brengen en het bevorderen van de uitvoering van de rechten van kinderen binnen de projecten.)
2. *“La facilitation de la participation des enfants au processus de développement.”* Het mogelijk maken van participatie van kinderen met betrekking tot het ontwikkelingsproces.
3. *“La reorientation des programmes et des projets pour traiter les problèmes que les enfants identifient et leur causes.”* (vertaling: “Heroriëntatie van programma’s en projecten om de problemen en oorzaken die de kinderen aanwijzen te kunnen behandelen.”)
4. *“La participation du personnel de Plan avec les enfants, par choix d’activités.”* (vertaling: “De participatie van het personeel van Plan met kinderen, zij betrekken kinderen bij de keuze van activiteiten in de projecten.”; Plan, DCCE, 2003, p. 8)

Dit zijn doelen die duidelijkheid geven over wat Plan wil in de projecten en wat zij daarbij verwacht van de medewerkers en de kinderen.

- Kindvriendelijkheid van taalgebruik en structuren

In het beleid wordt benadrukt dat kinderen centraal staan en dat zij vrij zijn om te participeren als zij dat willen. In de structuur komt naar voren dat zij daarbij steun krijgen van Plan en de gemeenschap zodat het niet allemaal alleen op hen neerkomt.

Over taalgebruik staat niets in het beleid van Plan.

- Het betrekken van kinderen in de vroegste fasen van beleidsvorming

In het beleid van Plan staat dat kinderen bij de agendavorming betrokken worden en dat zij zelf de mogelijkheid hebben om onderwerpen naar voren te brengen die zij het meest belangrijk vinden om te verbeteren. Zie ook punt twee bij het kopje conventie.

- Training geven aan kinderen zodat ze vaardigheden hebben om te kunnen participeren

Het beleid van Plan zegt dat kinderen ondersteund moeten worden bij participatie. Zij geeft daarom een drietal technieken die helpen bij het tot stand brengen van participatie:

“Les groupes d’enfants et les membres de la communauté identifient les enfants les plus pauvres et les familles dans la communauté qui vont être parrainées à l’aide d’un exercice de moyens financiers.” (vertaling: “Groepen kinderen en leden van de gemeenschap wijzen de armste kinderen en hun families aan die financieel gesteund moeten worden.)

“Les jeunes et les adultes volontaires participent au remplissage des formulaires d’inscription et à l’organisation des communications du parrainage.” (vertaling: “Kinderen en volwassenen participeren vrijwillig om de agenda aan te vullen en de organisatie van de communicatie van geldelijke steun te begeleiden.”)

“Le parrainage est intégré au programme afin que les enfants communiquent leurs expériences à leurs parrains dans le cadre des activités de développement auxquelles ils participent.” (vertaling: “De steun is geïntegreerd in het programma om kinderen de mogelijkheid te geven om aan hun steungevers te laten weten wat hun ervaringen zijn met de activiteiten waarin ze participeren.”; Plan, DCCE, 2003, p. 12)

- Methoden voor het betrekken van kinderen in het project

Het beleid van Plan beschrijft niet precies hoe kinderen in het project betrokken kunnen worden. Het geeft alleen aan dat kinderen moeten kunnen meebeslissen in het project en dat het per situatie op andere manieren vormgegeven kan worden, aangepast aan de lokale omstandigheden.

- Ondersteuning van kinderen door volwassenen

“Les enfants ne peuvent pas participer entièrement qu’avec le soutien de leurs familles. Les familles et les communautés peuvent mieux faire face à leurs responsabilités envers les enfants [...]” (vertaling: “De kinderen kunnen niet geheel participeren zonder de steun van hun familie. De familie en de gemeenschap kunnen hun verantwoordelijkheid ten opzichte van de kinderen nemen[...]” ; Plan, DCCE, 2003, p. 8)

- Strategieën aanwezig die duurzaamheid verhogen

Plan heeft aandacht besteed aan strategieën die duurzaamheid van ontwikkeling verhogen. *“Afin de promouvoir la durabilité, Plan doit encourager la communauté à mobiliser les ressources autant que possible depuis les sources locales et de la communauté.”* (vertaling: “Om duurzaamheid te bevorderen, moedigt Plan de gemeenschap aan om -voor zover mogelijk- middelen in te zetten die lokaal en binnen de gemeenschap voorhanden zijn.”; Plan, DCCE, 2003, p.12) Zie bij punt vier van de conventie waarbij de strategieën die toegang tot informatie geven ook een manier zijn om de duurzaamheid van ontwikkeling te vergroten.

Samenvattend kan gesteld worden dat het beleid van Plan over het algemeen voldoet aan de eisen van de theorie wanneer het gaat over effectief beleid voor participatie. Er is sprake van directe interventies die de allerarmsten moeten bereiken. Ook is er aandacht in het beleid voor duurzaamheid, het tot stand brengen van zelfvoorziening, het hebben van een helder doel, participatie centraal stellen en ondersteuning van kinderen door volwassenen.

Het beleid van Plan is echter op sommige onderdelen wat abstract. Plan geeft geen concrete richtlijnen voor de methoden die toegepast kunnen worden voor het betrekken van kinderen in het project.

4 Ontwikkelingssamenwerking en evaluatie

Er is in de afgelopen vijftig jaar in de ontwikkelingslanden minder kindersterfte, beter onderwijs, meer voedsel en een lagere bevolkinggroei. Deze factoren zijn van invloed op de terugdringing van armoede en ongelijkheid. De uitvoerders van ontwikkelingsbeleid zouden deze resultaten graag aanvoeren als bewijs van de effectiviteit van ontwikkelingshulp. Zo eenvoudig is dat echter niet. Niet alle vooruitgang is het gevolg van ontwikkelingshulp en niet alle hulp leidt tot vooruitgang. Het bepalen van het effect van ontwikkelingshulp –ofwel het evalueren van ontwikkelingsbeleid- is zeer gecompliceerd.

Eerst komen in dit hoofdstuk enkele recente vormen van prestatiemeting (beleidseffectiviteit) en het evalueren van beleid aan bod. Verschillende visies worden behandeld, namelijk die van Gasper, 2003, Swanborn, 1999 en van Bressers en Hoogerwerf, 1995. Vervolgens wordt besproken wat de voorwaarden en de moeilijkheden van evaluatie zijn.

Vormen van evaluatie

Er is een aantal vormen van evaluatie die gebruikt worden in de ontwikkelingssamenwerking. Omdat het in deze scriptie gaat over de evaluatie van beleid en gericht onderzoek naar de effecten daarvan, zullen de methoden die hierbij worden gebruikt, genoemd worden. Het zal hier gaan over de rationele dimensie, dat wil zeggen dat de doel-middel-relaties van projecten centraal zal komen te staan. Er zullen hier drie theorieën worden behandeld die ingaan op het evalueren van beleid. De gepleegde interventie staat hierbij centraal. In het volgende hoofdstuk wordt een keuze gemaakt voor een combinatie van de hier besproken methoden.

4.1 Het Logical framework, Gasper

De eerste methode voor het evalueren van ontwikkelingsbeleid is het *logical framework*. Het wordt internationaal veel gebruikt als kader voor evaluaties in de ontwikkelingssamenwerking en is voor het eerst rond 1970 ontwikkeld binnen USAID, de nationale Amerikaanse ontwikkelingsorganisatie. Het *logical framework* is een matrix waarin vier kolommen zijn opgenomen. De eerste kolom is de *narrative summary* (logische opsomming). Hiermee wordt de doel-middel relatie tussen inputs en doelstellingen op simpele wijze duidelijk gemaakt. De begrippen in de kolom *narrative summary* zijn:

Input: de beschikbaar gestelde middelen zoals beleid, budget of materialen om de output te kunnen bereiken.

Throughput: de werkprocessen of de uitgevoerde activiteiten om de output tot stand te brengen.

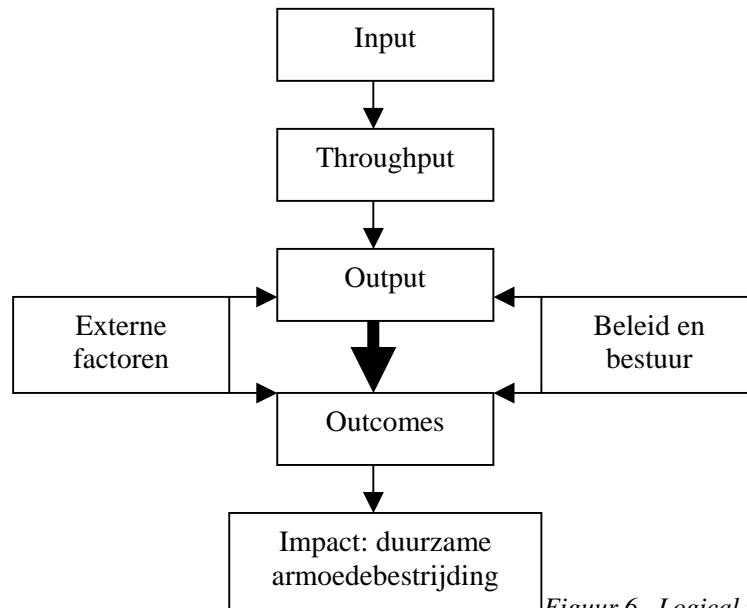
Output: de verwachte concrete resultaten van het project waar een ontwikkelingsorganisatie zelf geheel verantwoordelijk voor is.

Outcome: het brede probleem waar het project een verbetering in wil zien maar waar ook andere variabelen op van invloed zijn.

Impact: de uiteindelijke algemene beleidseffecten die bereikt moeten worden.

De input leidt tot activiteiten (throughput) zoals hier het DCCE- beleid met als activiteit het promoten van de rechten van kinderen in de projecten. De output is hier de participatie van kinderen in het project. De volgende stap is die naar de outcomes: in dit geval het aansluiten bij de behoeften van kinderen en verbetering van de kwaliteit van het onderwijs. De outcomes zouden een positief effect op de uiteindelijke doelstelling voor ontwikkelingssamenwerking moeten hebben. Dit is de impact, duurzame armoedevermindering.

Figuur 6. Logical framework (Gasper, 2003)

Zoals deze figuur laat zien zijn er ook externe factoren die van invloed kunnen zijn, zoals bijvoorbeeld onvoorziene gebeurtenissen zoals natuurrampen maar ook corruptie of een staatsgreep. Daarnaast hangt ontwikkelingssamenwerking sterk samen met het bestuur en beleid in het ontwikkelingsland. De heersende cultuur en het politieke klimaat van het land spelen mee in een al dan niet positieve wisselwerking met de externe geldschieter. Het (lokale) bestuur wordt door ontwikkelingssamenwerking (os) beïnvloed en het bestuur vormt de os. Dit kan een spanningsveld vormen wanneer de geldschieter alleen onder bepaalde voorwaarden de gelden ter beschikking wil stellen. Een voorbeeld hiervan is de terughoudendheid van landen bij ontvangst van gelden of zelfs de weigering van os-gelden die de laatste jaren zichtbaar is.

Naast deze eenvoudige opsomming van de doel-middel-relaties in de *narrative summary* zijn er nog drie andere kolommen die invulling nodig hebben om tot een volledige matrix te komen. Dit zijn *verifiable indicators* (meetbare indicatoren), *means of verification* (bronnen en referenties) en *important assumptions* (belangrijke veronderstellingen):

Meetbare indicatoren: Het gaat hierbij niet alleen om het type indicatoren, de nadruk ligt op de bruikbaarheid van de gekozen indicatoren. Dit betekent dat ze meetbaar moeten zijn in kwaliteit, kwantiteit of beide.

Bronnen van informatie: Het is van belang te bepalen welke informatie precies nodig is en hoe die informatie verkregen kan worden. De validiteit en betrouwbaarheid van de informatie moeten meegenomen worden in het bepalen van de indicatoren. Als het waarschijnlijk is dat er onbetrouwbare informatie bij zit dan moet dat vermeld worden.

Belangrijke veronderstellingen: De veronderstellingen die ten grondslag liggen aan het slagen van het project komen hier aan bod. Ook de veronderstelde risico's worden in deze kolom genoemd.

Hieronder wordt de matrix in zijn geheel afgebeeld.

<i>Narrative summary</i> Logische opsomming	<i>Verifiable indicators</i> Meetbare indicatoren	<i>Means of verification</i> Bronnen van informatie	<i>Important assumptions</i> Belangrijke veronderstellingen
Input	Dit is essentieel voor projecten die bij het monitoren gebruik maken van het Logical Framework	Wat zijn bronnen van informatie?	1) Welke externe middelen moeten beschikbaar zijn om de gekozen outputs te kunnen realiseren? 2) Welke beslissingen of acties die buiten het project om gaan zijn noodzakelijk voor de start van het project?
Throughput	Kwantiteit en kwaliteit.	Welke bronnen van informatie zijn aanwezig?	Wat moet er aan activiteiten ondernomen worden om de outputs te kunnen bereiken?
Output	Kwaliteit, kwantiteit en tijd. Welke outputs en wanneer moeten ze tot stand zijn gebracht?	Welke bronnen van informatie?	Wat zijn de factoren (buiten de controle van het project) die wanneer ze niet aanwezig zouden zijn verantwoordelijk zijn voor het belemmeren van de voortgang van outputs naar het bereiken van de projectdoelen?
Outcome	Wat zijn de kwantitatieve maatstaven of is het kwalitatief bewijs waarmee de bereikte uitkomsten kunnen worden beoordeeld	Welke bronnen van informatie zijn al aanwezig of kunnen zonder te hoge kosten geraadpleegd worden? Komt de informatie uit de input / output?	Welke condities (buiten het project) zijn noodzakelijk wanneer de outcomes bijdragen aan het bereiken van de gewenste algemene beleidseffecten?
Impact	Wat zijn kwantitatieve manieren van meten of kwalitatieve manieren van beoordelen of deze brede doelstelling is behaald?	Welke bronnen van informatie zijn al aanwezig of kunnen zonder te hoge kosten geraadpleegd worden?	Welke externe factoren zijn noodzakelijk om het lange termijndoel (de impact) te kunnen veiligstellen?

Figuur 7. Het logical framework weergegeven in een matrix (Kar, 2005)

Door deze matrix te gebruiken kan er inzicht worden verkregen in de effecten van een ontwikkelingsproject. De kanttekeningen bij deze methode zullen in paragraaf 4.4 aan bod komen. Eerst zullen er hier nog twee andere methoden van beleidsevaluatie uiteengezet worden.

4.2 Effectiviteitsonderzoek, Bressers en Hoogerwerf

Effectiviteitsonderzoek is één van de belangrijkste vormen van beleidsevaluatie volgens Bressers en Hoogerwerf. Deze vorm van onderzoek biedt een systematische en wetenschappelijke basis voor de evaluatie van beleid.

Dit effectiviteitsonderzoek bestaat volgens Bressers en Hoogerwerf uit zes stappen:

1. De eerste stap is het voorbereiden van evaluatieonderzoek. Het gaat daarbij onder meer om het vaststellen van het onderwerp van de evaluatie, de evaluatievragen en de evaluatiecriteria.
2. De tweede stap omvat het systematisch beschrijven van het beleid en van het beleidsveld. Beleidsveld is dat deel van de maatschappij waar het beleid zich op richt.
3. De derde stap is de vraag of het beleid en de beleidseffecten voldoen aan de gestelde criteria. Centraal hierbij staat of de beleidsdoeleinden zijn bereikt (doelbereiking).
4. Bij de vierde stap wordt nagegaan of het al dan niet bereiken van de beleidsdoeleinden te verklaren valt uit het gevoerde beleid. Anders gezegd, wat is de bijdrage van het beleid aan de doelbereiking? Dit is een vraag naar de doeltreffendheid (effectiviteit) van een beleid.
5. De vijfde stap gaat nog verder en wil een verklaring vinden voor de mate van doeltreffendheid (effectiviteit) van het beleid. Met andere woorden, welke factoren binnen of buiten het beleid hebben bijgedragen aan de doelbereiking?
6. De zesde en laatste stap betreft de presentatie van de uitkomsten in een rapport en daarnaast het gebruik van de resultaten in het beleidsproces. De presentatie en het gebruik blijken met elkaar samen te hangen.

Bij stap vijf wordt de uitvoering en de doorwerking van beleid bij het doen van onderzoek naar beleidseffectiviteit centraal gesteld. Het gaat hierbij niet alleen om een analyse van het gedrag van de uitvoerende instantie. “Beslissend is uiteindelijk of de leden van de doelgroep van het uitgevoerde beleid op de beoogde wijze reageren op de toegepaste beleidsinstrumenten” (Bressers en Hoogerwerf, 1995). Dit is de vraag naar de doorwerking van een beleid. Beleidsinstrument kan hier ook gelezen worden als beleidsinterventie, dit omdat het bij de evaluatie in dit onderzoek gaat om interventies van het beleid.

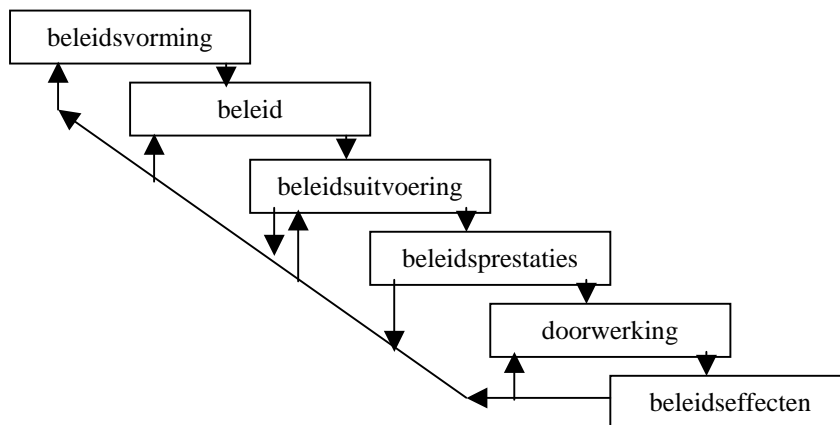
Een aantal aspecten zijn van belang bij het doen van empirisch onderzoek naar de beleidseffecten.

1. De uitvoering van een beleid; dit omvat het toepassen van de middelen (instrumenten) van een beleid. Het gaat bij de beleidsuitvoering dus om activiteiten, om het in de praktijk brengen van beleidsbeslissingen. Dit is een multi-actor proces en deze actoren kunnen in drie categorieën worden ingedeeld. De eerste categorie zijn uitvoerende actoren, de tweede categorie de leden van de doelgroep, hier beleidssubjecten en de derde categorie zijn de overige actoren.¹
2. De beleidsprestaties (output); de uitvoering van een beleid mondt uit in deze beleidsprestaties.
3. Het beleidseffect (outcomes); de prestaties werken al of niet op beoogde wijze door op het gedrag van de beleidssubjecten en resulteren in de outcomes.

---

¹ Conclusie die aan deze indeling in categorieën verbonden kan worden is dat de evaluatie van een beleidsuitvoering meer omvat dan een analyse van het gedrag van de uitvoerende organisatie in het uitvoeringsproces. Maar een onderzoeker kan zich wel bepaalde beperkingen opleggen door zich op één categorie te richten in de evaluatie.

Hieronder het schema van Bressers en Hoogerwerf:

Figuur 8. Van beleidsvorming naar beleidseffecten (Bressers en Hoogerwerf, 1995)

In het schema zijn ook een aantal terugkoppelingsprocessen opgenomen. De uiteindelijke beleidseffecten hebben invloed op de nieuwe beleidsvorming en op de doorwerking. Daarnaast hebben actoren van de beleidsuitvoering ook invloed op het beleidseffect. Zowel de mate waarin als de wijze waarop de beleidsuitvoering plaatsheeft oefent invloed uit op de effectiviteit van het gevoerde beleid. De echte inhoud van een beleid komt voor een groot deel tijdens de beleidsuitvoering tot stand. Daarnaast kunnen bij de beleidsuitvoering zich tal van onvoorziene omstandigheden voordoen als gevolg waarvan de beleidsuitvoering geheel anders verloopt dan was voorzien, dit wordt ook wel aangeduid als de externe factoren die van invloed zijn.

Bij deze benadering voor het evalueren van de effectiviteit van het beleid wordt dus niet alleen gekeken naar de uitvoering van het beleid. Het richt zich voornamelijk op de vraag of de leden van de doelgroep (beleidssubjecten) op de beoogde wijze reageren op de toegepaste beleidsinstrumenten. Dit is wat de vraag naar de doorwerking van beleid inhoudt.

Analyse van de doorwerking van een beleid

Zoals al eerder gezegd is een succesvolle beleidsuitvoering geen voldoende voorwaarde voor het bereiken van de beoogde beleidseffecten. Volgens Bressers en Hoogerwerf hangt de effectiviteit van een beleid af van de doorwerking van de beleidsinstrumenten in het gedrag van de beleidssubjecten. De doorwerking is eerder omschreven als de invloed van de toepassing van een beleidsinstrument op het gedrag van de leden van de doelgroep. De hoofdvragen van een doorwerkingsanalyse zijn als volgt:

- Hoe reageren de beleidssubjecten op de toepassing van de beleidsinstrumenten?
- In hoeverre komt deze reactie overeen met de door het beleid beoogde reactie?
- Zijn er andere factoren die van invloed zijn op de uiteindelijke uitkomsten?

Een doorwerkingsanalyse valt uiteen in drie stappen. De eerste stap brengt in kaart wat de veronderstellingen ten aanzien van de reactie van de beleidssubjecten op de inzet van een beleidsinstrument is (Bressers & Hoogerwerf, 1995). Voor Plan betekent het dat kinderen participeren, met andere woorden meebeslissen, in de projecten. De toetsing van deze veronderstellingen betreft de tweede stap. De derde stap is de beantwoording van de vraag of

er externe invloeden zijn die van invloed kunnen zijn op de veranderingen. Een doorwerkingsanalyse valt dus te beschouwen als een empirische toetsing van de finale veronderstellingen die aan het beleid ten grondslag liggen.

Doorwerkingsanalyses kunnen volgens Bressers en Hoogerwerf op drie verschillende manieren uitgevoerd worden. De eerste manier concentreert zich alleen op de vraag of de beleidssubjecten op de beoogde wijze reageren. De tweede variant is een gedetailleerde studie naar de wijze waarop de ingezette beleidsinstrumenten doorwerken in het gedrag van de beleidssubjecten. In deze casestudies staat dus het besluitvormingsproces van de leden dat resulteert in bepaald gedrag centraal. Bij de derde wijze van uitvoering ziet de onderzoeker af van een gedetailleerde casestudie van het besluitvormingsproces, maar probeert hij door middel van interviews of een enquête inzicht te verwerven in het geheel van factoren dat tijdens de besluitvorming over de reactie op de inzet van een beleidsinstrument een rol speelt. In dit onderzoek wordt naar het gedrag van de beleidssubjecten in het besluitvormingsproces gekeken, dit gebeurt door middel van het doen van interviews.

Kanttekeningen bij dit model

Er zijn een aantal factoren te noemen waarbij rekening gehouden dient te worden bij het gebruik van de doorwerkingsanalyse. Deze factoren dienen in acht worden genomen om de kans op doorwerking optimaal te laten zijn. Bekkers, Homburg en Fenger hebben deze beschreven. Dit zijn de volgende factoren:

- Het openstaan van ontvangers voor het advies; in twee situaties is de kans op doorwerking optimaal. Ten eerste wanneer de ontvangers zich nog geen mening hebben gevormd over de beleidskwestie en ten tweede wanneer er door het advies een uitweg geboden kan worden uit een situatie waarin de meningsverschillen als onoverbrugbaar worden beschouwd. *Reframing* en *reconceptualisering* staan hierbij centraal.
- De kwaliteit van het advies; de betrouwbaarheid en geldigheid van het onderzoek alswel de onderbouwing van de bewering en de grondigheid van de analyses.
- Het type aanbevelingen; naarmate de aanbevelingen concreter zijn is de kans op doorwerking groter.
- De verhouding tot het huidige beleid; de kans op instrumentele doorwerking neemt af naarmate het advies verder af staat van het huidige beleid.
- De behoeften van ontvangers; het is van belang de verwachtingen omtrent het advies in kaart te brengen. De timing van het uitbrengen van het advies is hierbij ook cruciaal.
- De organisatiecultuur; staat de doelgroep open voor nieuwe ideeën of is er sprake van een gesloten en rigide cultuur binnen de organisatie. Worden de aanbevelingen door de organisatie gezien als concurrentie of als welkome aanvulling?
- Presentatie en nazorg; de kans op doorwerking neemt toe naarmate het advies onder de aandacht van meer mensen komt. Het doel van nazorg is dat de aandacht voor het rapport ook op langere termijn aanhoudt. (Bekkers, Fenger en Homburg, 2005)

Naast deze punten is er een kritisch aspect te noemen die met de doorwerking van beleid samenhangt. Dit is de lange termijn waarop effecten van beleid zichtbaar worden. De doorwerking van een beleid kan niet direct gemeten worden, soms is pas na een aantal jaren het effect van een beleid terug te zien in de outcomes en impact.

4.3 Swanborn

De kern van het evalueren is volgens Swanborn een waardebeoordeling. Evaluatieonderzoek heeft te maken met beleid en behoort tot het praktijkgerichte onderzoek. De belangrijkste functie van een dergelijk onderzoek is het bijdragen aan de sturing van het gedrag van beleidsinstanties, allerlei instellingen en hulpverleners en uiteindelijk aan de verbetering van

de situatie van de doelgroepen. Het doel van evaluatieonderzoek is dan ook het verzamelen, analyseren en rapporteren van gegevens. De reden waarom evaluatieonderzoek wordt uitgevoerd, is om uiteindelijk vast te stellen of een interventie is geslaagd of niet. Een interventie is “een samenhangend stelsel van activiteiten en/of maatregelen, een bewuste poging tot beïnvloeding van de werkelijkheid door een actor, in de richting van expliciet gestelde doeleinden”. Het begrip interventie kan heel breed zijn: het kunnen bijvoorbeeld ook materiele producten zijn. Ook hier staat dus de doel-middel-relatie centraal.

Een interventie kan op drie niveaus plaatsvinden: micro-, meso-, en macroniveau. Indien het effect gemeten wordt van de behandeling van één patiënt dan is er sprake van interventie op microniveau en is dit de eenheid van interventie. Bij middelgrote sociale systemen zoals organisaties en netwerken is er sprake van mesoniveau. Wanneer de interventie bedoeld is om op nationaal of zelfs internationaal niveau effect te sorteren dan is er sprake van macroniveau.

Het richt zich er volgens Swanborn in de eerste plaats op dat met een interventie bepaalde effecten worden beoogd. Anders gezegd: veranderingen in scores/waarden op de doelvariabelen. Er kunnen verschillende doelvariabelen zijn en deze kunnen zelfs onderling concurrerend zijn. Daarom is het zeer belangrijk om voor een interventie zo goed als alle mogelijke effecten te overzien. De mogelijke effecten kunnen bijvoorbeeld met behulp van een wetenschappelijk experiment in kaart worden gebracht. Dit experiment kan eventueel worden uitgebreid door controle- of vergelijkingsgroepen. Dit is echter niet altijd nodig. Bij nieuwe interventies bijvoorbeeld kan worden volstaan met vragen als: hoeveel mensen maken er gebruik van en zijn zij tevreden?

Ten tweede kunnen interventies ook (onbedoelde) neveneffecten veroorzaken. Deze kunnen voorzien of onvoorzien zijn en een positief of negatief effect hebben. Wanneer de onbedoelde en ongewenste effecten zwaarder gaan wegen dan de bedoelde effecten dan zal van de interventie worden afgezien. Een laatste aspect is dat er ook neveneffecten kunnen ontstaan door het evaluatieonderzoek zelf. Door het onderzoek kunnen mensen onbedoeld worden beïnvloed: de mensen gaan zich richten op de officiële doelstellingen. Wanneer uitvoerders weten dat hun gedrag na enige tijd zal worden geëvalueerd zal hun gedrag hierdoor beïnvloed worden en zullen zij strategisch gedrag gaan vertonen om de resultaten gunstig te laten zijn (Swanborn, 1999, p. 12-35).

In verschillende fasen van het interventieproces kan evaluatieonderzoek plaatsvinden: voorafgaand aan, tijdens of na afloop van de interventie. Dit wordt wel plan-, proces- en productevaluatie genoemd. Swanborn geeft de volgende definities voor deze soorten evaluatie:

- Planevaluatie: die vorm van evaluatieonderzoek waarin de interventie wordt onderworpen en eventueel alternatieve interventies worden geprioriteerd; hier wordt gebruik gemaakt van bureau onderzoek en eventueel een gesystematiseerde vorm van groepsgesprekken.
- Procesevaluatie: die vorm van evaluatieonderzoek waarbij de invoering van de interventie op de voet wordt gevolgd; waarin wordt bijgestuurd indien nodig en waarin de aandacht vooral uitgaat naar de precieze werking van de interventie via de sociale processen die hierbij een rol spelen.
- Productevaluatie: die vorm van evaluatieonderzoek waarin de effectiviteit van de interventie wordt bepaald.

In het kader van deze scriptie zal de productevaluatie centraal staan. Er wordt immers gekeken naar de effectiviteit van de twee Plan projecten in Senegal. Effectiviteit staat, zoals

uit de definitie blijkt, centraal bij productevaluatie. Daarmee vallen planevaluatie en procesevaluatie buiten de reikwijdte van dit onderzoek.

Productevaluatie

Productevaluatie geeft informatie over de sterkte van de optredende effecten onder de verschillende omstandigheden en laat zien of en in welke mate de voorspellingen uit de planningsfase voor het gehele domein opgaan. Daarmee wordt bedoeld dat het bereik van de interventie zoals bedoeld is in de planningsfase ook daadwerkelijk bereikt wordt. Productevaluatie kan verschillende ladingen dekken zoals ladingen die betrekking hebben op een verleende dienst, of een project, programma of op welk type interventie dan ook. In principe gaat het hierbij om de vraag of de gestelde doeleinden bereikt worden; oftewel een effectenonderzoek. Productevaluatie van de gevolgen van een interventie is een van de meest voorkomende vormen van evaluatieonderzoek. Een interventie dient hierbij gezien te worden als een product met bepaalde eigenschappen die bepaalde gevolgen kunnen oproepen.

De belangrijkste gedachte achter productevaluatie is dat hiermee achteraf duidelijk kan worden vastgesteld of en in welke mate de interventie het gewenste effect had. Hiermee kan echter niet worden volstaan omdat het vaak voorkomt dat de doeleinden niet volledig worden bereikt.

Een andere mogelijkheid is dat een bepaalde situatie of voor een bepaalde doelgroep wel succesvol is geweest en voor een andere situatie of doelgroep veel minder succesvol is verlopen. Wat is hiervan de oorzaak? Bij productevaluatie gaat het volgens Swanborn dan ook om de volgende vragen:

- Treden beoogde effecten op en zo ja, in welke mate? Het gaat hier in eerste instantie om het bruto-effect, dat wil zeggen veranderingen in de doelvariabelen als gevolg van allerlei omstandigheden en mogelijk de interventie.
- Wat is de effectiviteit van de interventie, dat wil zeggen in hoeverre kunnen we de gevonden effecten causaal toeschrijven aan de interventie?
- Welke precieze handreikingen voor het beleid biedt het onderzoek? Zoals: stopzetting van de interventie, stopzetting of wijziging van enkele aspecten van de interventie, verlegging van het zwaartepunt tussen aspecten van de interventie of helemaal geen verandering?
- Naar welke interventies, situaties, perioden, individuen of groepen zijn deze effecten generaliseerbaar?
- Wat zijn de uiteindelijke kosten (bijvoorbeeld totaal per ontvanger, per jaar) in relatie tot de balans van positieve en negatieve effecten? Hier gaat het om de efficiëntie of doelmatigheid van de interventie. Effectiviteit (=doeltreffendheid) plus efficiëntie (=doelmatigheid) ziet Swanborn als utiliteit (=nut) van de interventie.

4.4 Moeilijkheden bij beleidsevaluatie

Er zijn drie aspecten te noemen die het gecompliceerd maken om een degelijke beleidsevaluatie uit te voeren.

Ten eerste is beleidsevaluatie moeilijk doordat de resultaten van ontwikkelingshulp door allerlei externe factoren beïnvloed kunnen worden. Hierdoor is het meten van resultaten geen eenvoudige opgave. In de resultaten van ontwikkelingshulp spelen lokale overheden, handel, schulden en investeringen een grote rol. Resultaten van ontwikkelingshulp kunnen bijvoorbeeld minder effect hebben omdat de lokale overheid niet meewerkt of omdat de lokale regering de ontwikkelingshulp niet gebruikt waar het voor bestemd is. Ook kan het

door andere externe effecten waar geen vat op is teniet gedaan worden zoals natuurrampen, vluchtelingen stromen het land in etc (Swanborn, 1999). Feit is dat ontwikkelingsamenwerking een complex beleidsterrein is, dat veel maatschappelijke sectoren omvat en met veel verschillende aspecten rekening moet houden zoals andere culturen, economieën en geografische omstandigheden.

Een ander probleem bij het meten van resultaten is het inschatten van het effect of de impact van de ontwikkelingshulp. Het is niet altijd duidelijk welk effect men precies meten wil omdat de doelstellingen van ontwikkelingshulp niet concreet zijn of met elkaar in tegenspraak. De uitkomst van de evaluatie is erg afhankelijk van de doelstellingen die gehanteerd worden. De resultaten van ontwikkelingshulp met doelen die niet concreet zijn kunnen niet zomaar voor waar worden aangenomen. Daarnaast is niet alle hulp bedoeld om de armoede te bestrijden, sommige hulp heeft ook een strategische of politieke functie of het doel om de eigen economie te steunen. Bijvoorbeeld het bevorderen van im- en export met het Nederlandse bedrijfsleven.

Ten derde wordt beleidsevaluatie bemoeilijkt omdat er nog altijd onenigheid bestaat over wat er wordt verstaan onder effectief beleid. Bij elk project zijn de situatie en omstandigheden anders, er bestaat niet zoiets als een blauwdruk van meest effectief beleid.

4.5 Conclusie

In dit hoofdstuk is een aantal vormen voor het evalueren van beleid aan bod gekomen. In het volgende hoofdstuk wordt van deze theorie gebruik gemaakt om de evaluatie van de projecten van Plan uit te voeren.

Er is gekozen voor een combinatie van het Logical Framework met de doorwerkinganalyse van Bressers en Hoogerwerf.

Het praktijkgericht onderzoek kan uitgewerkt worden door middel van de toepassing van het Logical Framework. Daarmee kunnen de effecten van het beleid van Plan inzichtelijk gemaakt worden. Dit is een onderdeel van de evaluatiestudie van Bressers en Hoogerwerf zoals die in dit hoofdstuk beschreven staat als stap zes in hun werkwijze in effectiviteitonderzoek. Door dit in het Logical Framework uit te werken wordt op een betrouwbare wijze het onderzoek mogelijk gemaakt. Daarnaast sluit het Logical Framework ook aan op de productevaluatie van Swanborn omdat er daarbij ook antwoord gegeven wordt op de effectiviteit van de interventie. Het Logical Framework is in deze evaluatie uitgewerkt tot de output en outcomes de impact van het beleid wordt niet meegenomen, dit omdat er in het kwantitatieve onderdeel gevraagd is naar de feitelijke participatie van de kinderen in het project maar niet of het leven van de kinderen duurzaam is verbeterd of niet. De doorwerkingsanalyse van Bressers en Hoogerwerf doet een aanvulling op de kwantitatieve methode door verder in te gaan op welke behoeften de kinderen hebben en of daar binnen het project gehoor aan gegeven wordt. Hiervoor is er een interview met twee focusgroepen afgenomen. Op die manier wordt inzichtelijk of het gedrag van de kinderen op de toepassing van de beleidsinstrumenten is wat Plan ermee beoogd en of daarmee aan de behoeften van kinderen tegemoet wordt gekomen. De drie vragen die een doorwerkingsanalyse bevat zijn geoperationaliseerd naar een aantal interviewvragen. Dit komt in het volgende hoofdstuk aan bod.

In zijn geheel kan dit onderzoek een uitspraak doen over de output en outcomes, voor de impact van het beleid van Plan zal nader onderzoek gedaan moeten worden.

5 Methode van onderzoek

In dit hoofdstuk wordt de methode van onderzoek beschreven. Eerst komt de operationalisatie aan bod waardoor de vragenlijst tot stand is gekomen. Er wordt voor een methode gekozen waarbij een combinatie is gemaakt van het effectiviteitonderzoek zoals dat in het Logical Framework toegepast wordt met daarbij een aanvulling van de evaluatie zoals dat door Bressers en Hoogerwerf is beschreven. Op die manier wordt een valide evaluatie van de projecten mogelijk.

5.1 Opzet van het onderzoek

Er is gekozen om in de regio St. Louis van Senegal een aantal scholen te bezoeken. De scholen liggen dicht bij elkaar en zijn vergelijkbaar wanneer het gaat om aanwezige faciliteiten, opleidingsniveau van de leraren en het management. Voor de faciliteiten houdt dit in dat het scholen zijn die goed toegerust zijn met lesmaterialen en zij hebben allen toegang tot verschillende media. Hierdoor zijn ze vergelijkbaar.

Er is bij 120 kinderen van 9 tot en met 14 jaar een vragenlijst afgenomen. De respons is 100% omdat er in alle klassen 30 kinderen aanwezig waren. De vragenlijsten zijn klassikaal ingevuld. Bij sommige vragen is een korte toelichting gegeven door de onderzoeker zodat de kinderen op basis van dezelfde informatie hun antwoord hebben ingevuld. Er is voor de start van het invullen uitgelegd dat het invullen van de vragenlijst alleen ging over de school. Dit omdat in de vragenlijst de woorden project en school door elkaar gebruikt worden. Daarnaast is verteld dat de uitkomsten van de vragenlijst gebruikt zullen worden om dingen te kunnen verbeteren voor de kinderen zelf en dat ze er serieus mee om moesten gaan. De kinderen reageerden hier positief op, dat was te zien aan de rust die er in de klassen was tijdens het invullen. Er werd niet gepraat door de kinderen en zij luisterden naar de onderzoeker.

Wanneer er iets onduidelijk was voor een kind kon hij het direct aan de onderzoeker vragen. Een tweetal vragenlijsten zijn als voorbeeld opgenomen in bijlage IV.

5.2 Wijze van beantwoording van de deelvragen: het Logical Framework en de doorwerkingsanalyse van Bressers & Hoogerwerf

Er is een kwantitatieve en kwalitatieve analyse uitgevoerd naar het beleid van Plan International om een betrouwbaar onderzoek te kunnen garanderen. Kwantitatief door met behulp van het Logical Framework verzamelde data in SPSS weer te geven en een chi-square test uit te voeren. De chi-square test kijkt in hoeverre de geobserveerde frequenties in de cel verschillen van wat men verwacht bij onafhankelijkheid. Is dit verschil groot en significant ($p < .05$) dan duidt dit erop dat er afhankelijkheid is: het effect van beleid op de groep bepaalt (mede/grotendeels) het antwoord op de vraag. Bij geen afhankelijkheid zouden de geobserveerde frequenties in een cel gelijk moeten zijn aan het product van de rij- en kolomgemiddelden, als er wel een afhankelijkheid is zijn er andere waarden in de cellen.

De aspecten die genoemd zijn bij de throughput, output en outcomes zijn in de vragenlijsten geoperationaliseerd bij de algemene vragen (zie paragraaf 5.4) en op dezelfde manier terug te vinden in het hoofdstuk resultaten. Dit is ten eerste de operationalisatie van de throughput en output van het Logical Framework. Er is dan ook een combinatie van deze beiden gemaakt. Op die manier kan er een goed beeld gegeven worden van de verschillen in participatie van kinderen in de projecten. Dit is dan ook een antwoord op de eerste deelvraag:

Is er sprake van meer participatie van kinderen in projecten waarbij Plan International Senegal intervenueert, dan bij niet-Plan projecten?

Er wordt een vergelijking tussen twee groepen gemaakt. De Plan-scholen (A) en de niet-Plan scholen (B). Dit omdat alle vier de scholen vergelijkbaar zijn in geboden faciliteiten. Op die manier wordt mogelijke invloed van externe factoren geminimaliseerd en kan aangetoond worden of er daadwerkelijk een verschil is in participatie tussen de beide groepen scholen. Vervolgens kan dat toegeschreven worden aan de interventie van Plan.

Als er verschil is in participatie is er dan ook een hogere effectiviteit van de Plan scholen?

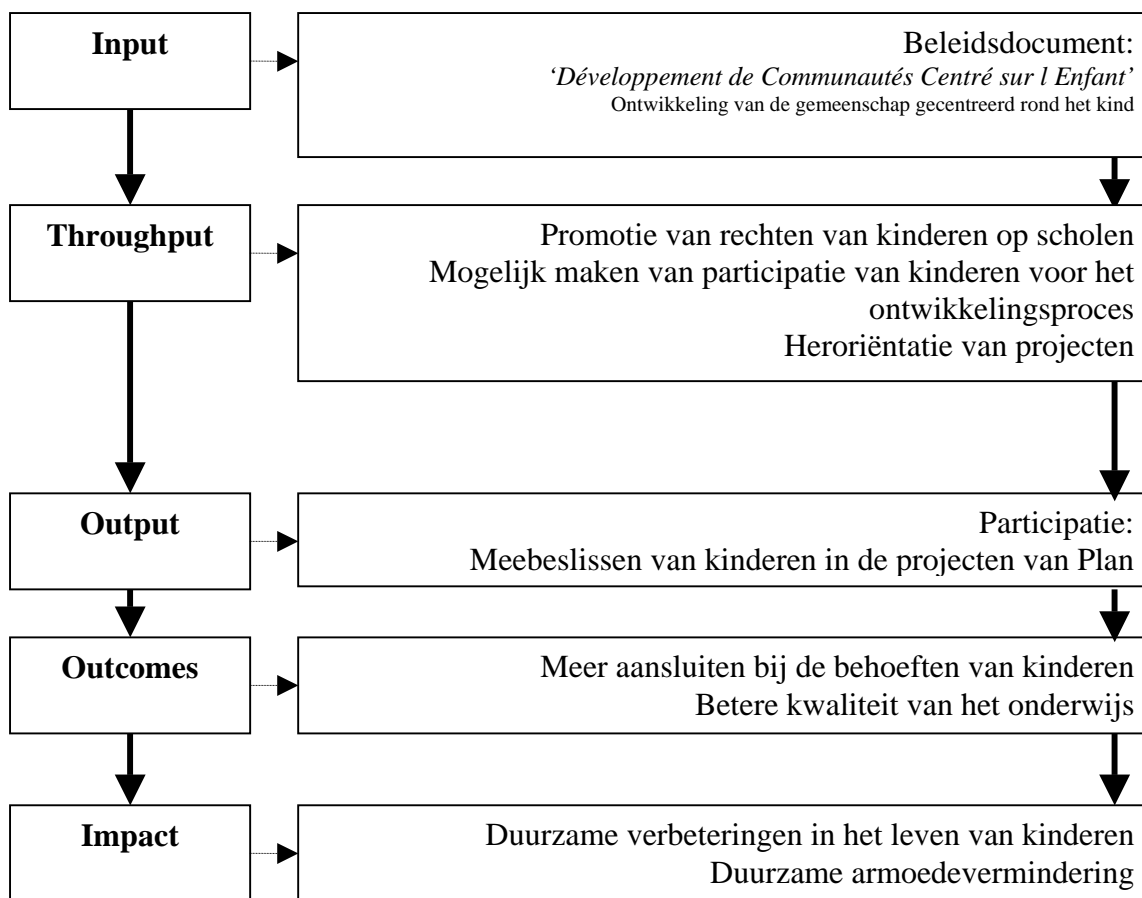
Om antwoord te geven op deze deelvraag is er in de vragenlijst een vraag opgenomen of kinderen zich prettig voelen in het project er is er kwalitatief onderzoek uitgevoerd door middel van het praten met focusgroepen op twee scholen. De doorwerkingsanalyse van Bressers en Hoogerwerf is hier de methode die invulling heeft gegeven.

Door deze deelvragen samen wordt de onderstaande centrale vraag van deze scriptie beantwoord.

In welke mate is het beleid van Plan effectief met betrekking tot de participatie van kinderen binnen de projecten?

5.3 Het Logical Framework uitgewerkt

Het beleid van Plan met de daarin beschreven middelen en doelen is in hoofdstuk 2 aan bod gekomen. Met behulp daarvan is op de volgende pagina in het Logical Framework het beleid van Plan uitgewerkt. De resultaten hiervan worden in hoofdstuk 6 weergegeven met behulp van het statistisch programma SPSS. Daar wordt iets gezegd over de output en de outcomes van de projecten van Plan en worden ze vergeleken met de twee niet- Plan-projecten.

Figuur 9. Logical Framework, door auteur uitgewerkt voor Plan-projecten

Het schema laat zien dat de input, het beleid, leidt tot activiteiten, de throughput.

De **throughput** van Plan bestaat uit de volgende activiteiten:

- Het promoten van de rechten van kinderen in de projecten; het onder de aandacht brengen van de rechten van kinderen binnen de projecten.
- Het mogelijk maken van participatie van kinderen met betrekking tot het ontwikkelingsproces.
- Heroriëntatie van programma's en projecten om de problemen en oorzaken die de kinderen aanwijzen te kunnen behandelen.

De output wordt voortgebracht door de throughput.

De **output** is hier het meebeslissen van de kinderen in de projecten.

De volgende stap is die naar de **outcomes**, deze zijn:

- meer aansluiten bij de behoeften van de kinderen op het gebied van het ontwikkelingsproces.
- een betere kwaliteit van het onderwijs doordat kinderen meebeslissen.

Dit alles tezamen levert uiteindelijk de **impact** op. Dit is:

- Duurzame verbeteringen in het leven van kinderen.
- Duurzame armoedevermindering.

5.3.1 De variabelen van het onderzoek

De variabelen zijn tot stand gekomen door de conventie voor de rechten van het kind en door de algemene literatuur over participatie in hoofdstuk 3.

Er zijn vragen over activiteiten van het project.

Er zijn vragen opgenomen over rechten van kinderen. Deze vragen naar welke rechten zij het belangrijkste vinden en voor welke rechten ze meer aandacht willen.

Er wordt gevraagd aan de kinderen of er naar ze geluisterd wordt. Ook wordt gevraagd of ze toegang hebben tot informatie binnen het project. Er zijn vragen naar vrijheid van meningsuiting en naar de vrijheid van denken en samenwerken.

Hier is ook de vraag gesteld of de mening van de kinderen is gevraagd over de school in het algemeen. Ook is er gevraagd of de mening van de kinderen is gevraagd voordat een activiteit werd gekozen. Dan hebben de medewerkers nog de mogelijkheid iets aan te passen. Dan wordt duidelijk of er kan worden voldaan aan de variabele om een project te kunnen herzien op een manier die de kinderen aangeven. Het vraagt niet naar of er daadwerkelijk iets is aangepast binnen het project maar naar een voorwaarde om dat te kunnen doen. Dit is dan ook een activiteit en dus een throughput.

De vragen over participatie.

Dan wordt er gevraagd of kinderen kunnen meebeslissen. Dit door de vraag te stellen of kinderen kunnen meebeslissen over de onderwerpen die besproken worden in de klas en over welke invulling een activiteit krijgt. Ook of kinderen deelnemen aan een vergadering.

Hierbij wordt ook de vraag “heb je een keer een activiteit gedaan met Plan-medewerkers” gesteld. Deze vraag laat daarmee zien of er samenwerking is tussen het personeel van Plan International met de kinderen van het project. Op de scholen waar Plan-International niet intervenieerde is deze vraag ook gesteld alleen dan voor het samenwerken met een willekeurige ontwikkelingsorganisatie.

Vragen naar de behoeften van kinderen.

De behoeften van kinderen zijn geoperationaliseerd in de vragen of kinderen willen meebeslissen in het project en of de kinderen zich prettig voelen binnen het project. Dit laatste als voorwaarde voor participatie. Kinderen zullen minder snel geneigd zijn te participeren wanneer zij zich niet prettig voelen in het project.

Wanneer al deze vragen positief zijn beantwoord zijn de doelen van Plan ten aanzien van het project zoals in het schema van het Logical Framework, gehaald door Plan.

5.4 Operationalisatie van de vragenlijsten

De vragenlijst is gemaakt door de onderzoeker en goedgekeurd door Plan Senegal. Het eerste deel is door middel van het operationaliseren van artikel 12 tot en met 15 van de conventie voor de rechten van het kind tot stand gekomen. Het tweede deel zijn algemene vragen ten aanzien van het beleid van Plan en om uit te sluiten dat er aspecten vergeten zijn. Er zijn in totaal 37 vragen gesteld. Bijna alle vragen hebben een indeling in een schaal van ja, nee, soms en anders. Drie vragen zijn open vragen. Deze indeling is op dezelfde wijze en in dezelfde volgorde terug te vinden in de vragenlijst (zie de vertaling in het Frans). Hieronder staat beschreven hoe de vragenlijst is geoperationaliseerd.

Artikel 12 Le droit d'expression

1. De Staten die partij zijn, verzekeren het kind dat in staat is zijn eigen mening te vormen, het recht die mening vrijelijk te uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen, waarbij aan de mening van het kind passend belang wordt gehecht in overeenstemming met zijn leeftijd en rijpheid.
2. Hiertoe wordt het kind met name in de gelegenheid gesteld te worden gehoord in iedere gerechtelijke en bestuurlijke procedure die het kind betreft, hetzij rechtstreeks, hetzij door tussenkomst van een vertegenwoordiger of een daarvoor geschikte instelling, op een wijze die verenigbaar is met de procedureregels van het nationale recht.

De variabelen van artikel 12, de vragen die daarbij gesteld zijn en de vertaling in het Nederlands:

- **Eigen mening vrijelijk uiten**

1. *Trouves tu qu'en général, on te laisse exprimer tes idées à l'école?*

Vind je dat men over het algemeen je ideeën laat uiten op school?

2. *Est-ce que toi ou un ami a déjà proposé quelque chose qui à été suivi par les autorités?*

Par exemple une activité qui est à faire en classe?

Heb jij of een vriend een keer een iets voorgesteld dat is opgevolgd door de leraar?

Bijvoorbeeld een activiteit om in de klas te doen?

3. *Sens-tu le besoin de donner ton avis à l'école?*

Heb je behoefte om je mening te geven op school?

- **Het kind in de gelegenheid stellen te worden gehoord**

4. *Est-ce qu'on demande ton avis avant de prendre une décision qui te concerne? Par exemple le thème d'une pièce de théâtre à jouer.*

Vraagt men jouw mening voordat er een beslissing wordt genomen die jou aangaat?

Bijvoorbeeld om een thema voor een theaterstuk te kiezen.

5. *A l'école est-ce que, ce que ton maître tient compte de ton avis?*

Houdt de leraar op school rekening met jouw mening? De vraag is in het Frans niet goed geformuleerd, er staat twee keer 'ce que' in de vragenlijst.

Artikel 13 Le droit d'information

5. Het kind heeft het recht op vrijheid van meningsuiting; dit recht omvat mede de vrijheid inlichtingen en denkbeelden van welke aard ook te vergaren, te ontvangen en door te geven, ongeacht nationale grenzen, hetzij mondeling, hetzij in geschreven of gedrukte vorm, in de vorm van kunst, of met behulp van enig ander middel naar zijn keuze.

6. De uitoefening van dit recht kan uitsluitend worden onderworpen aan de beperkingen waarin de wet voorziet en die nodig zijn:

a) voor de eerbiediging van de rechten of de goede naam van anderen; of

b) ter bescherming van de nationale veiligheid of van de openbare orde, de volksgezondheid of de goede zeden.

De variabelen van artikel 13, de vragen die daarbij gesteld zijn en de vertaling in het Nederlands:

- **De vrijheid om inlichtingen en denkbeelden te vergaren**

6. *A-tu souvent besoin d'informations pour ton travail scolaire, ta sante, ton organisation etc?*

Heb je vaak behoefte aan informatie voor je schoolwerk, over je gezondheid, om dingen te kunnen regelen?

7. *Est-ce que quand tu vois quelque chose que tu ne connais pas, tu demande à ton maître?*

Als je iets tegenkomt waarvan je niet weet wat het is, vraag je het dan aan je leraar?

8. *En général, peux tu retrouver facilement les informations dont tu as besoin?*

Kun je over het algemeen gemakkelijk de informatie vinden die je nodig hebt?

9. *Peux-tu avoir des informations sur tous les sujets que tu connais? Par exemple sur les différentes maladies qui existent, SIDA, Paludisme etc.*

Mag je over alle onderwerpen die je kent informatie hebben? Bijvoorbeeld over de verschillende ziekten die er zijn, AIDS, malaria etc.

10. *Selon toi, est-ce qu'il y a des sujets à l'école sur lesquels tu n'as pas le droit d'obtenir des informations? Par exemple le budget disponible pour l'école.*

Is er volgens jou een onderwerp op school waar je geen informatie over mag hebben? Bijvoorbeeld over het beschikbare schoolbudget.

11. *Est-ce que tu as accès à la télévision à l'école?*

Heb je toegang tot televisie op school?

12. *Est-ce que tu as accès à l'Internet à l'école?*

Heb je toegang tot internet op school?

13. *Est-ce que tu penses qu'il est important d'avoir accès à tous ces médias?*

Vind je het belangrijk om toegang te hebben tot al deze media?

14. *Est-ce que tu reçois les informations dont tu as besoin à tout moment? A propos des activités planifiées de l'école ou des thèmes de travail de l'école?*

Krijg je informatie van school waar je op dat moment behoefte aan hebt? Bijvoorbeeld over geplande activiteiten van school of de werkthema's?

Artikel 14 Liberté de pensée

1. De Staten die partij zijn, eerbiedigen het recht van het kind op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst.

2. De Staten die partij zijn, eerbiedigen de rechten en plichten van de ouders en, indien van toepassing, van de wettige voogden, om het kind te leiden in de uitoefening van dit recht op een wijze die verenigbaar is met de zich ontwikkelende vermogens van het kind.

3. De vrijheid van ieder zijn godsdienst of levensovertuiging tot uiting te brengen kan slechts in die mate worden beperkt als wordt voorgeschreven door de wet en noodzakelijk is ter bescherming van de openbare veiligheid en orde, de volksgezondheid of de goede zeden, of van de fundamentele rechten en vrijheden van anderen.

De variabelen van artikel 14, de vragen die daarbij gesteld zijn en de vertaling in het Nederlands:

- **Vrijheid van gedachte**

15. *Quand une personne a une opinion totalement différente de ton opinion, est-ce que tu acceptes l'opinion de cette personne?*

Wanneer iemand een totaal andere mening heeft dan jij, accepteer je dan de mening van die persoon?

16. *Est-ce que tu penses qu'il est important de partager ton avis avec les personnes de ton âge? Par exemple à propos des problèmes que tu rencontres dans la communauté, les sujets politique sensibles etc?*

Vind je het belangrijk om je mening te delen met iemand van jouw leeftijd? Bijvoorbeeld over problemen die je in de gemeenschap tegenkomt, politiek gevoelige onderwerpen etc.

17. *Y a-t-il possibilité, dans l'école, pour toi de partager des idées avec des personnes de ton âge?*

Heb je de mogelijkheid om op school je mening te delen met andere personen van jouw leeftijd?

Artikel 15 Liberté de réunion et d'association

1. De Staten die partij zijn, erkennen de rechten van het kind op vrijheid van vereniging en vrijheid van vreedzame vergadering.
2. De uitoefening van deze rechten kan aan geen andere beperkingen worden onderworpen dan die welke in overeenstemming met de wet worden opgelegd en die in een democratische samenleving geboden zijn in het belang van de nationale veiligheid of de openbare veiligheid, de openbare orde, de bescherming van de volksgezondheid of de goede zeden, of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

De variabelen van artikel 15, de vragen die daarbij gesteld zijn en de vertaling in het Nederlands:

- **Deelname aan een vergadering**

18. Es-tu être membre d'une association, participe tu à des réunions, des rencontres etc? Par exemple à l'école ou en parlement des enfants?

Ben je lid van een vergadering, een vereniging of ga je naar bijeenkomsten? Bijvoorbeeld op school of in het kinderparlement?

Participatie van verstandelijk of lichamelijk gehandicapte kinderen *Participation des enfants handicapés physique ou mental*

De keuze om naar participatie van verstandelijk of lichamelijk gehandicapte kinderen te vragen komt voort uit het willen verkrijgen van informatie of er geen groepen worden uitgesloten van participatie in het project.

De variabelen van gehandicapten, de vragen die daarbij gesteld zijn en de vertaling in het Nederlands:

- **Participatie van gehandicapte kinderen in het project**

19. Connais-tu un enfant handicapé physique ou mental qui participe aux activités de l'école?

Ken je een kind dat lichamelijk of geestelijk gehandicapt is die participeert in schoolactiviteiten?

20. Penses-tu que c'est une bonne chose quand des enfants handicapés physiques ou mental, d'être à l'école et de participer?

Denk je dat het goed is als lichamelijk of geestelijk gehandicapte kinderen naar school gaan en participeren?

Algemene vragen *Questions générales*

Er is gekozen om een onderdeel met algemene vragen over rechten van kinderen en participatie toe te voegen in de vragenlijst om zo tot een volledig beeld van de participatie van kinderen in het project te kunnen komen.

De variabele en de vraag die daarbij gesteld is zullen apart genoemd worden.

- **De belangrijkste rechten voor kinderen**

21. Il y a beaucoup de droits. Peux-tu donner les trois plus importants pour toi?

Er zijn veel rechten. Kun je de drie voor jou belangrijkste geven?

- **Het voorstellen van een onderwerp voor discussie door een kind**

22. As-tu déjà proposé un sujet de discussion au parlement des enfants ou dans le cadre d'une discussion à l'école?

Heb je een keer een onderwerp voor discussie gegeven binnen het kinderparlement of op school?

- **Het onderwerp voor discussie is wel of niet gebruikt**
22A. *Ce sujet a-t-il été accepté par les maîtres d'école?*
Is het onderwerp geaccepteerd door de leerkracht op school?
- **Vinden kinderen school nuttig voor hun toekomst**
23. *Penses-tu que l'école ou le projet est utile pour ton avenir?*
Denk je dat de school of het project nuttig is voor je toekomst?
- **Leven moeilijker zonder school of project**
24. *Penses-tu qu'il serait plus difficile pour certains enfants sans l'intervention de Plan ou le projet?*
Denk je dat het moeilijker is voor sommige kinderen zonder interventie van Plan of het project?
- **Participatie van medewerkers van Plan of andere NGO met kinderen**
25. *As-tu déjà entrepris une activité avec tes parents ou les responsables de Plan ou une autre NGO?*
Heb je wel eens een activiteit gedaan met je ouders of een medewerker van Plan of een andere NGO? (bij deze vraag is mondeling toegelicht dat het gaat om een activiteit met een Plan medewerker of met een andere NGO)
- **Onder de aandacht brengen van problemen door de school**
26. *Est-ce que l'école ta permis de comprendre ce qui n'est pas bien dans la vie?*
Heeft school uitgelegd wat er niet goed is in het leven?
- **Heeft school of project meer waarde voor kinderen als zij zelf beslissingen kunnen nemen**
27. *Les activités du centre soci-éducatif ou de l'école, seraient-elles plus intéressantes pour toi si tu avais l'opportunité de prendre des décisions?*
Worden de activiteiten van het sociaal centrum of school interessanter voor jou als je de mogelijkheid had om beslissingen te nemen?
- **Willen kinderen zelf beslissingen nemen**
28 A. *Est-ce que tu aurais voulu prendre des décisions?*
Als je zou kunnen, wil je dan zelf beslissingen nemen?
- **Vinden kinderen beslissingen nemen iets voor het hoofd van het project (gegeven toelichting: is het te veel verantwoordelijkheid voor henzelf om beslissingen te nemen)**
28B. *Considérés-tu que la prise de décision est plutôt de la rresponsabilité des chefs du projet?*
Vind je dat de projectleiders beslissingen moeten nemen?
- **Naar mening vragen van kinderen voor het project start (gegeven toelichting: samen bepalen van een onderwerp voor een groepsgesprek of thema voor theater, zang of dans)**
29. *Est-ce qu'on ta demandé ton avis avant le début du projet, ou avant la mise en ouvre d'une activité?*
Is jouw mening gevraagd voor het begin van het project of voordat een activiteit werd georganiseerd?
- **Naar mening vragen van kinderen over het project (gegeven toelichting: wat kinderen van een activiteit vinden die school organiseert)**
30. *Y a-t-il une fois qu'on t'a demandé ce que tu pensais du projet?*
Is er een keer naar jouw mening gevraagd over het project?

- **Prettig voelen van kinderen in het project (prettig voelen zegt iets over het leuk vinden om te participeren)**
 31. *Est-ce que tu te sens à l'aise dans le projet?*
 Voel je je prettig in het project?
- **Vinden kinderen dat zij een bijdrage leveren aan het project (gegeven toelichting: dat zij zelf ook inbreng hebben door actief mee te doen)**
 32. *Est-ce que tu penses que tu as contribué au projet?*
 Denk je dat je hebt bijgedragen aan het project?
- **Hebben kinderen kennis van de wereld om hen heen (kinderen van Plan hebben als het goed is contact met sponsors)**
 33. *Est-ce que le projet t'a permis de connaître des personnes qui vivent dans un pays étranger?*
 Heb je door het project kennisgemaakt met mensen die in het buitenland leven?
- **Kunnen kinderen door persoonlijke omstandigheden soms niet participeren in het project (gegeven toelichting: bijvoorbeeld als er ouders zijn die verzorgt moeten worden, als het huishouden gedaan moet worden of wanneer er hout of water gehaald moet worden)**
 34. *Est-ce qu'il arrive quelquefois que tu ne peux pas participer du projet pour des raison personnelles?*
 Is het voorgekomen dat je door persoonlijke omstandigheden niet naar het project kon komen?
- **Tevredenheid van kinderen met hun leven**
 35. *Est-ce que tu es content de ta vie?*
 Ben je tevreden over je leven?
- **Kinderen willen meer aandacht voor deze dingen met betrekking tot het recht om te participeren (gegeven toelichting: en andere dingen die je zou willen m.b.t. participatie)**
 36. *Je voudrais que les aspects suivants du droit des participation sont plus considéré: le théâtre, les sports, la musique, le parlement des enfants, accéder aux médias en général, différent.*
 Ik wil dat de volgende aspecten met betrekking tot het recht op participatie meer aandacht krijgen: theater, sport, muziek, kinderparlement, toegang tot media in het algemeen, anders.
- **Op welke wijze willen de kinderen participeren**
 37. *Je voudrais participer au projet de la manière suivante:*
 Ik wil op de volgende manier in het project participeren:

Dit is de vragenlijst zoals hij tot stand is gekomen. Er zijn in bijlage IV een tweetal vragenlijsten ter illustratie opgenomen. Er is voor gekozen om niet alle vragen in de resultaten mee te nemen omdat er vragen bij zijn die later niet relevant bleken te zijn voor de geformuleerde variabelen. De hypothesen staan in de paragraaf hieronder.

5.3.2 Hypothesen

Hieronder staan de hypothesen uitgewerkt die terugkomen in de resultaten in hoofdstuk 6. De hypothesen zijn de uitgewerkte onderdelen van de throughput en output van het beleid van Plan International. De throughput geeft de benodigde handvatten om de output te kunnen bereiken. Daarom is ervoor gekozen om de throughput en output apart in de hypothesen op te nemen. Ze zullen hier weer genoemd worden met bovenstaande variabelen en de vragen uit het onderzoek erbij genoemd.

De variabele activiteiten (throughput).

- Kinderen uit groep A noemen meer verschillende rechten dan kinderen uit groep B.
  - Noem de voor jou drie belangrijkste rechten. (vraag 21)
- Kinderen uit groep A geven aan dat er meer naar ze geluisterd wordt dan kinderen uit groep B. (het recht dat er naar kinderen wordt geluisterd, art. 12 van de Conventie)
  - Vraagt men jouw mening voordat er een beslissing wordt genomen die jou aangaat? Bijvoorbeeld om een thema voor een theaterstuk te kiezen. (vraag 4)
  - Houdt de leraar op school rekening met jouw mening? (vraag 5)
- Kinderen uit groep A rapporteren dat zij meer toegang tot informatie hebben dan kinderen uit groep B. (het recht op toegang tot informatie, art 13)
  - Mag je over alle onderwerpen die je kent informatie hebben? Bijvoorbeeld over de verschillende ziekten die er zijn, AIDS, malaria etc. (vraag 9)
  - Is er volgens jou een onderwerp op school waar je geen informatie over mag hebben? (vraag 10)
- Kinderen uit groep A rapporteren een grotere mate van vrijheid van meningsuiting over alles wat hen aangaat dan kinderen uit groep B. (het recht van vrijheid van meningsuiting en expressie, art 13 van de Conventie vd Rechten van het Kind)
  - Heb je de mogelijkheid om op school je mening te delen met andere kinderen? (vraag 17)
  - Heb je een keer een onderwerp voor discussie gegeven binnen het kinderparlement of in het kader van een discussie op school? (vraag 22)
  - Vind je dat men over het algemeen je ideeën laat uiten op school? (vraag 1)
- Kinderen uit groep A rapporteren meer vrijheid van denken en samenwerken dan kinderen uit groep B. (het recht op vrijheid van denken en samenwerken art 14)
  - Heb je de mogelijkheid om op school je mening te delen met andere personen van jouw leeftijd? (vraag 17)
- Er moeten maatregelen zijn om de participatie van kinderen aan te moedigen en te faciliteren, om de projecten aan te kunnen passen aan de behoeften die de kinderen hebben ten aanzien van ontwikkeling (heroriëntatie).
  - Is jouw mening gevraagd voor het begin van het project of voordat een activiteit werd georganiseerd? (vraag 29)
  - Is er een keer naar jouw mening gevraagd over het project? (vraag 30)

De variabele participatie (output).

- Kinderen uit groep A geven aan dat zij meer kunnen meebeslissen dan kinderen uit groep B: Participeren is het meebeslissen van kinderen over zaken die hen aangaan.
  - Heb jij of een vriend een keer iets voorgesteld dat is opgevolgd door de leraar? Bijvoorbeeld een activiteit om in de klas te doen. (vraag 2)
  - Is het onderwerp ook geaccepteerd door de leerkracht op school? (vraag 22A)
- Kinderen uit groep A geven aan dat zij het recht op vrijheid van vergadering vaker gebruiken dan kinderen uit groep B. (het recht op vrijheid van vergadering, art 15)
  - Ben je lid van een vergadering, een vereniging of ga je naar bijeenkomsten? Bijvoorbeeld op school of in het kinderparlement? (vraag 18)

Behoeften van kinderen (outcomes).

- Participatie moet het beste met het kind voorhebben. Misschien willen kinderen niet participeren. Kinderen geven aan dat zij *willen* meebeslissen.
  - Worden de activiteiten van het sociaal centrum of school interessanter voor jou als je zelf de mogelijkheid had om beslissingen te nemen? (vraag 27)
  - Als je zou kunnen, wil je dan zelf beslissingen nemen? (28A)

- Het project is er voor het kind, zodat ieder kind zich kan ontwikkelen. Het is daarom van belang dat een kind zich op zijn gemak voelt in een project.
  - Voel je je prettig in het project? (vraag 31)

Deze vragen worden in hoofdstuk 6 resultaten, door middel van het gebruik van het SPSS-programma uitgerekend en staan weergegeven in tabellen.

5.4 Doorwerkinganalyse van Bressers & Hoogerwerf

Hier wordt de theorie van Bressers en Hoogerwerf meegenomen, als aanvulling op het Logical Framework. Er wordt een doorwerkingsanalyse gemaakt van het beleid van Plan International om iets meer over de effectiviteit van de projecten te kunnen zeggen.

Er is in hoofdstuk 4 beschreven dat er drie varianten van een doorwerkingsanalyse mogelijk zijn. In dit onderzoek is gekozen voor een interview met focus-groepen om inzicht te krijgen in of de gekozen beleidsinstrumenten het gewenste effect in het gedrag van de groep laat zien.

Er zijn drie vragen die beantwoord worden in een doorwerkingsanalyse:

1. Hoe reageren de beleidssubjecten op de toepassing van de beleidsinstrumenten?
2. In hoeverre komt deze reactie overeen met de door het beleid beoogde reactie?
3. Zijn er andere invloeden aanwezig die gevolgen hebben voor de functie van de relatie?

Deze eerste vraag is geoperationaliseerd op het niveau van kinderen in de leeftijd van 9 tot 14. Daarbij zijn de volgende variabelen aan bod gekomen:

- Kennis die kinderen hebben van de rechten van kinderen.
- Luisteren van de projectmedewerkers naar de mening van de kinderen, volgens de kinderen zelf.
- Vragen naar de mening van kinderen door de projectmedewerkers.
- Ontvangen van informatie door de kinderen over waar de school mee bezig is en welke activiteiten er op het programma staan.
- Toegang tot informatie van de kinderen.
- Meebeslissen van de kinderen over onderwerpen die besproken worden in de klas.

Door deze variabelen te bespreken met kinderen kan er iets gezegd worden over de tweede vraag, namelijk of dit overeenkomt met de door het beleid beoogde reactie. Dit wordt in hoofdstuk 6, onderzoeksresultaten beschreven.

6 Onderzoeksresultaten

In dit hoofdstuk staan de resultaten van het onderzoek in aansluiting met de hypothesen die in het vorige hoofdstuk geformuleerd zijn. Aan het eind van dit hoofdstuk staat de samenvatting van de hier gegeven informatie.

6.1 De participatie van kinderen; throughput

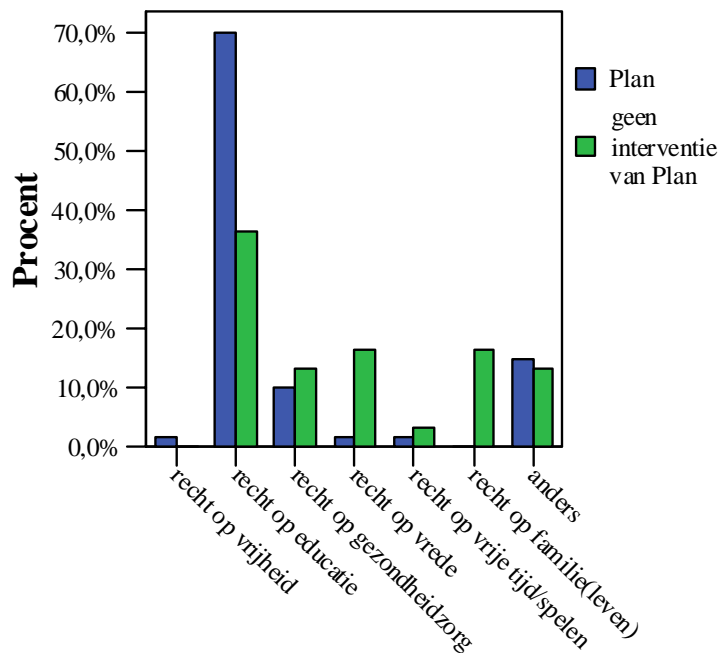
De participatie van kinderen als throughput in het schema van het *Logical Framework*, bestaat uit:

- De promotie van de rechten van kinderen. Dit is in grafiek 1, 2 en 3 terug te vinden.
- Het mogelijk maken van participatie van kinderen voor het ontwikkelingsproces bestaande uit; het luisteren naar kinderen, de toegang tot informatie die kinderen hebben, vrijheid van meningsuiting, vrijheid van denken en samenwerken van de kinderen.
- Heroriëntatie van de projecten. Het was niet mogelijk om te meten of projecten daadwerkelijk aangepast zijn om aan de behoeften van kinderen tegemoet te komen. Dan zou er een voor- en een nameting moeten zijn gedaan en daar was onvoldoende tijd voor. Maar naar de voorwaarde om een project te kunnen herzien is wel gevraagd.

Promotie van de rechten van de kinderen: Er wordt in de drie grafieken hieronder weergegeven wat kinderen noemen als belangrijkste rechten.

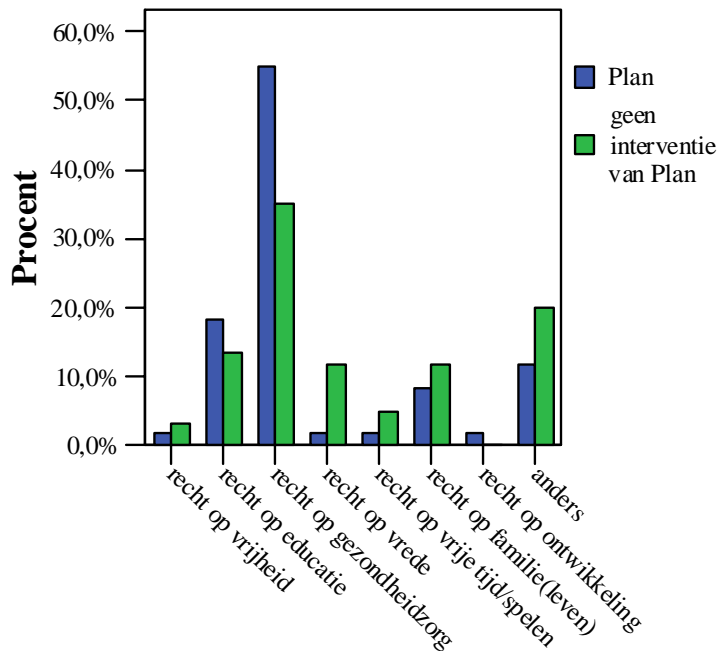
Grafiek 1. Eerste gegeven recht

De drie belangrijkste rechten voor kinderen (vraag 21)

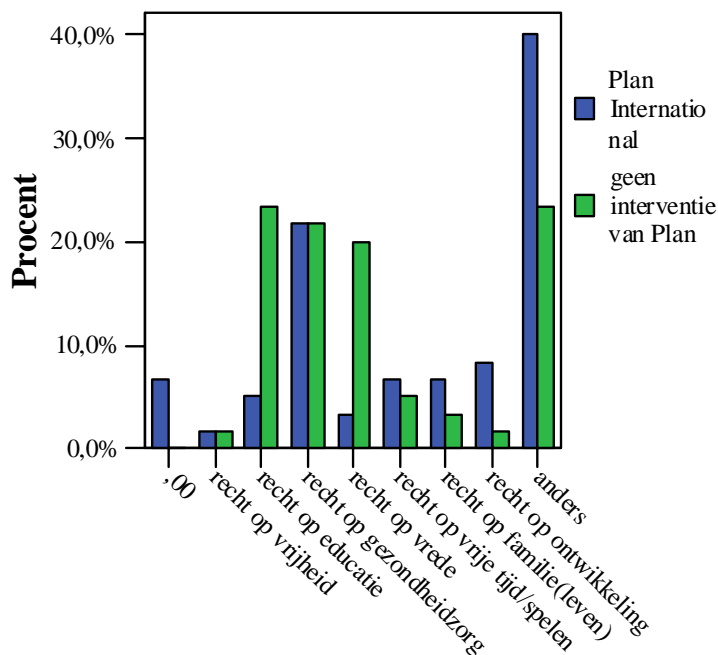
Grafiek 2. Tweede gegeven recht

De drie belangrijkste rechten voor kinderen (vraag 21)

Grafiek 3. Derde gegeven recht

De drie belangrijkste rechten voor kinderen (vraag 21)

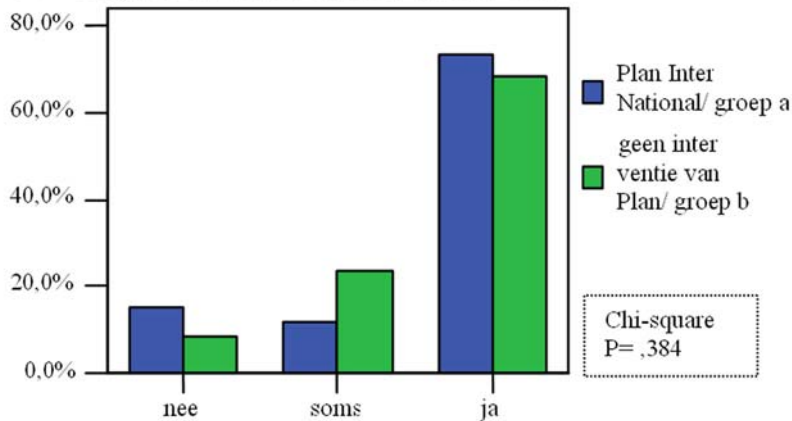
Uit deze drie grafieken kan opgemaakt worden dat kinderen die interventie van Plan kennen, gevarieerder antwoorden wanneer het gaat om het noemen van rechten die zij het belangrijkste vinden, zie grafiek 3. Kinderen uit projecten die geen interventie van Plan International kennen, antwoorden vooral recht op educatie, gezondheidszorg en vrede wanneer er gevraagd wordt naar de voor hun belangrijkste rechten.

Daarbij is te zien dat ongeveer 10% van de Plan kinderen geen belangrijkste derde recht heeft ingevuld. Met de beschikbare informatie kan niet gezegd worden waarom dat zo is.

Het mogelijk maken van participatie; grafiek 4 tot en met 10.

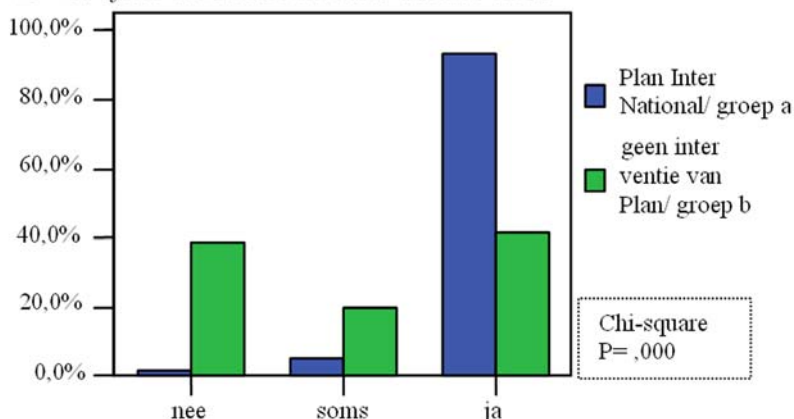
Grafiek 4. Luisteren naar kinderen I

Vraagt men jouw mening voordat er een beslissing wordt genomen die jou aangaat? Bijvoorbeeld een thema voor een theaterstuk te kiezen? (vraag 4)

Grafiek 5. Luisteren naar kinderen II

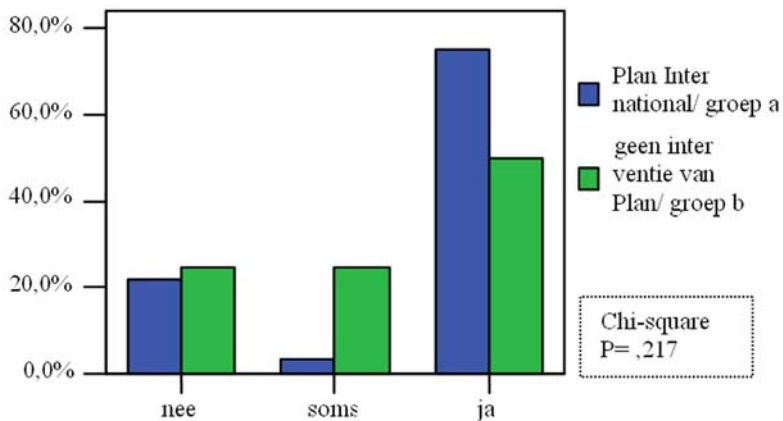

Houdt de leraar op school rekening met jouw mening? (vraag 3)

In de grafieken 'luisteren naar kinderen' is te zien dat er bij de Plan projecten veel meer rekening wordt gehouden met de mening van de kinderen die op een school zitten waar Plan International intervenueert, meer dan 70% van de kinderen op die scholen geeft dat antwoord. Dit resultaat is echter bijna gelijk aan de school zonder interventie van Plan. Daarbij houdt de leraar van de Plan-school vaker rekening met de mening van de leerlingen. Meer dan 90% geeft dat antwoord terwijl bij niet-Plan projecten 40% van de kinderen antwoordt dat er geen rekening gehouden wordt met hun mening.

Grafiek 6. Toegang tot informatie I

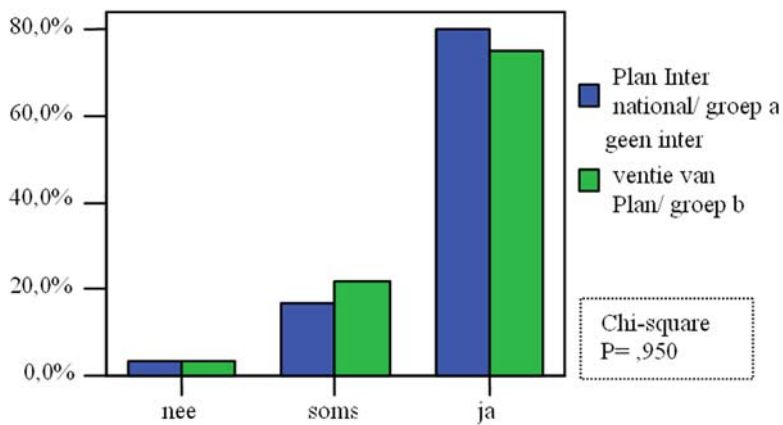

Mag je over alle onderwerpen die je kent informatie hebben? Bijvoorbeeld over de verschillende ziekten die er zijn, AIDS, malaria etc. (vraag 9)

De leerlingen van Plan projecten antwoorden dat zij informatie mogen hebben over alle onderwerpen op school. De kinderen van andere scholen zeggen vaker dat zij soms geen informatie mogen hebben. Daarin is een duidelijk verschil te zien met de kinderen van Plan-projecten.

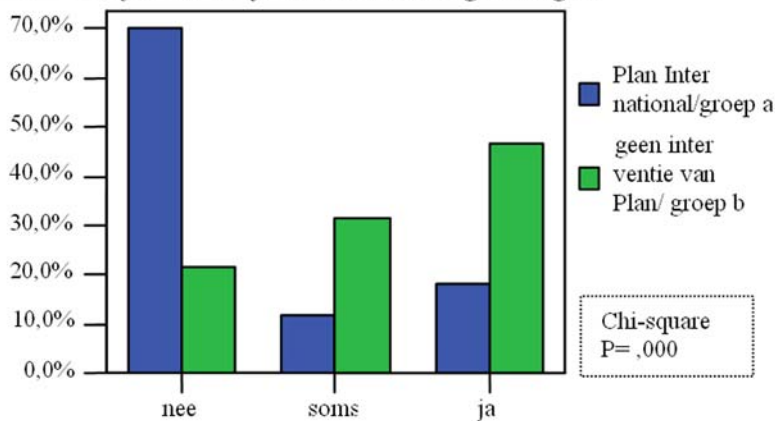
Grafiek 7. Vrijheid van meningsuiting I

Heb je de mogelijkheid om op school je mening te delen met andere personen van jouw leeftijd? (vraag 17)

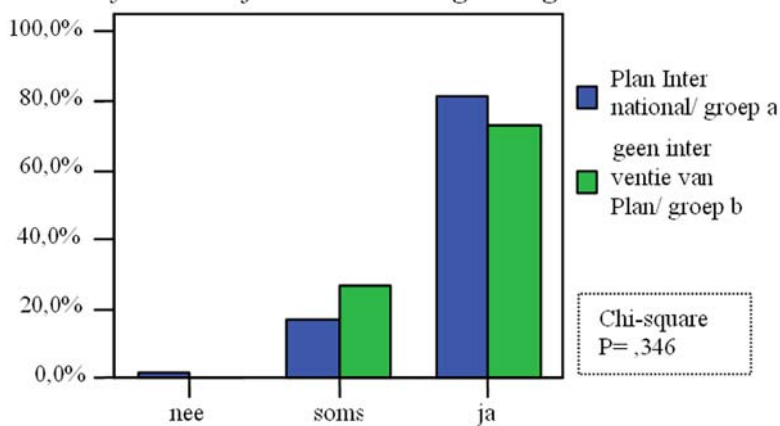
Grafiek 8. Vrijheid van meningsuiting II

Heb je een keer een onderwerp voor discussie gegeven binnen het kinderparlement of in het kader van een discussie op school? (vraag 22)

Grafiek 9. Vrijheid van meningsuiting III

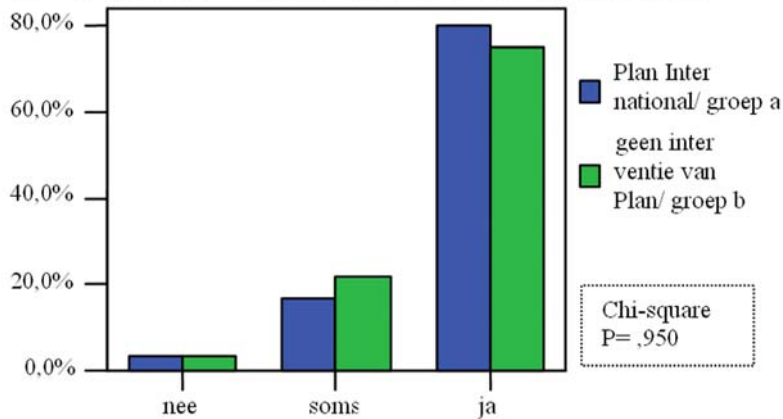
Vind je dat men over het algemeen je ideeën laat uiten op school? (vraag 1)

De vrijheid van meningsuiting is in zowel Plan als niet-Plan projecten goed mogelijk volgens de kinderen (grafiek 7 en 9). Beide groepen antwoorden ongeveer 80 % met 'ja' als het gaat om het uiten van een mening en ideeën. Bij de vraag of kinderen een keer een onderwerp voor een discussie hebben gegeven is een groot verschil te zien tussen beide groepen. Bijna 70% van de kinderen van Plan-projecten antwoordt dat zij geen onderwerp voor discussie hebben gegeven, terwijl bijna 50% van de kinderen uit de andere groep antwoordt dat zij dat wel hebben gedaan. Hier is dan ook een verschil te zien in de mogelijkheid tot het aangeven van een onderwerp voor een discussie.

Grafiek 10. Vrijheid van denken en samenwerken

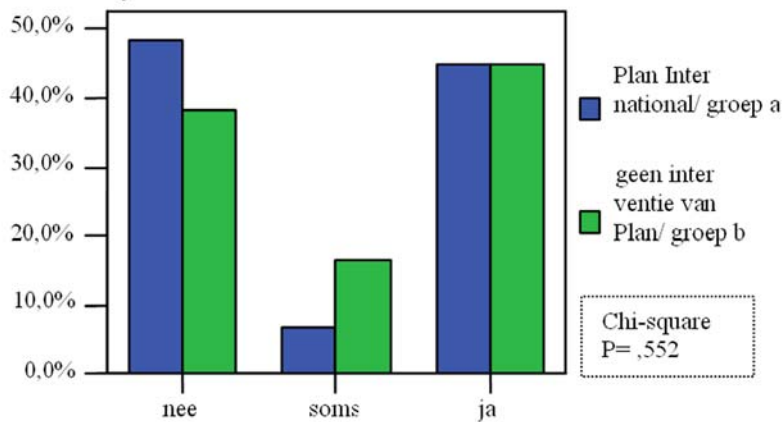
Heb je de mogelijkheid om op school je mening te delen met andere personen van jouw leeftijd? (vraag 17)

Er wordt door de kinderen van niet-Plan projecten bijna net zo veel vrijheid van denken en samenwerken aangegeven als bij de projecten waar Plan intervenueert.

Heroriëntatie van de projecten in grafiek 11 en 12.

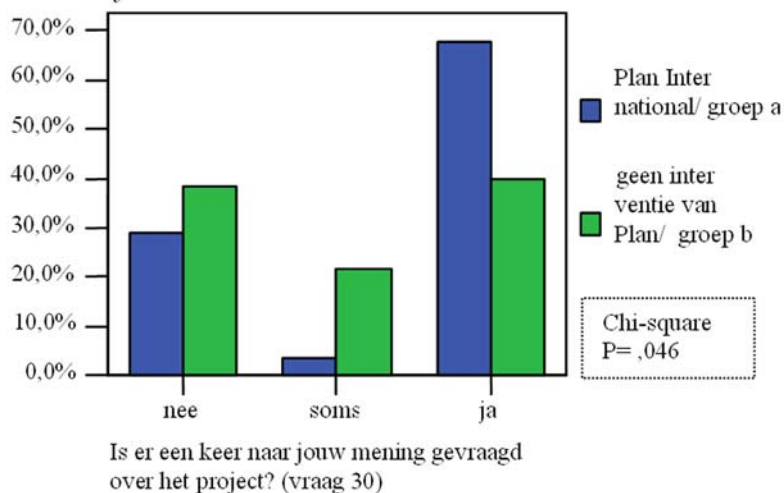
Grafiek 11. Voorwaarde voor heroriëntatie I

Is jouw mening gevraagd voor het begin van het project of voordat een activiteit werd georganiseerd? (vraag 29)

Grafiek 12. Voorwaarde voor heroriëntatie II

Het is bij de kinderen in de Plan-projecten meer voorgekomen dat er wordt gevraagd naar wat de kinderen van het project vinden en wat zij van de activiteiten vinden die Plan doet. Er is dit is ook een significant verschil met de projecten zonder interventie van Plan. Wat opvalt is dat er bij Plan projecten wel wordt gevraagd naar wat kinderen vinden van het project als geheel maar veel minder naar de mening van kinderen voordat een activiteit wordt georganiseerd.

Deelconclusie

Kinderen van de Plan-projecten noemen meer verschillende rechten dan de kinderen van de niet-Plan projecten. De kinderen van de Plan-scholen kennen meer rechten. Er wordt op de scholen van Plan meer rekening gehouden met de mening van de kinderen. Bij de Plan projecten wordt ook meer naar de mening van de kinderen gevraagd over het project (grafiek 12). Dit is ook significant. Zij hebben ook meer toegang tot informatie.

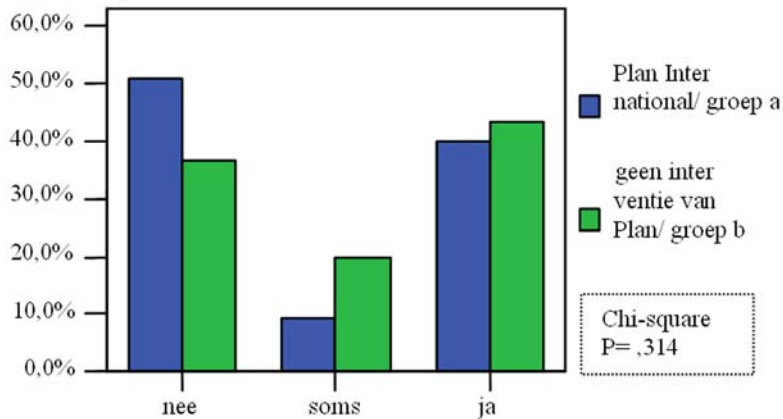
Er is een duidelijk verschil te zien in de participatie -in throughput- van kinderen in de Plan en niet-Plan projecten. Dit betekent dat de werkprocessen en de uitgevoerde activiteiten -die bij de throughput horen in het Logical Framework en voorwaarden zijn om de output te kunnen bereiken- voldoende zijn.

6.3 De participatie van kinderen; output

De participatie van kinderen als output in het schema van het *Logical Framework*, bestaat uit: meebeslissen van kinderen in de projecten. Daar hoort ook het deelnemen van kinderen in een vergadering bij.

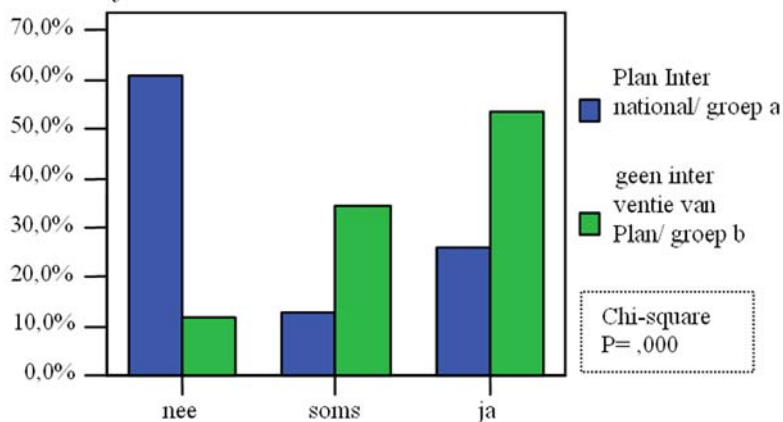
Grafiek 13. Meebeslissen I

Heb jij of een vriend een keer een iets voorgesteld dat is opgevolgd door de leraar? Bijvoorbeeld een activiteit om in de klas te doen? (vraag 2)

Grafiek 14. Meebeslissen II

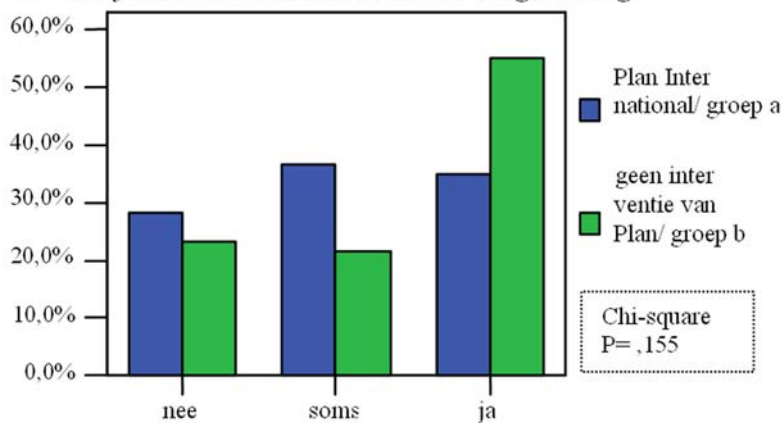

Is het onderwerp geaccepteerd door de leerkracht op school? (vraag 22A)

Hetgeen in deze grafieken opvalt is dat de kinderen van beide groepen net zo vaak iets voor hebben gesteld dat is opgevolgd door de leerkracht. Kinderen van Plan-projecten antwoorden met 60% (grafiek 14) dat het onderwerp dat ze inbrachten niet is geaccepteerd door de leraar.

Grafiek 15. Deelname aan een vergadering

Ben je lid van een vergadering, een vereniging of ga je naar bijeenkomsten? Bijvoorbeeld op school of in het kinderparlement? (vraag 18)

In deze grafiek is te zien dat de kinderen van de niet-Plan projecten iets meer vergaderen dan kinderen van Plan-projecten. Kinderen van Plan-projecten vergaderen niet regelmatig maar doen dat niet minder dan kinderen van de niet-Plan projecten.

Deelconclusie

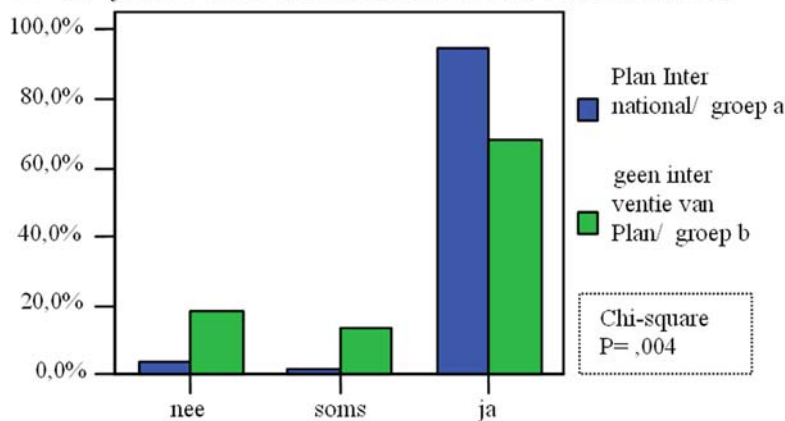
Uit de grafieken is af te lezen dat participatie in de output bij kinderen van niet-Plan projecten bijna gelijk is aan die van Plan projecten. Dit is opvallend omdat er bij de Plan-projecten in de throughput betere uitkomsten te zien zijn dan bij niet-Plan projecten en de throughput de voorwaarden voor output –participatie- scheidt.

6.5 Behoeften van kinderen; outcomes

Bij participatie en het beleid spelen de behoeften van de kinderen een belangrijke rol. Om die reden zijn er vragen opgenomen of kinderen zelf wel willen beslissen in het project. Daarbij is een voorwaarde tot participatie dat kinderen zich prettig voelen in een project, die vraag is ook gesteld.

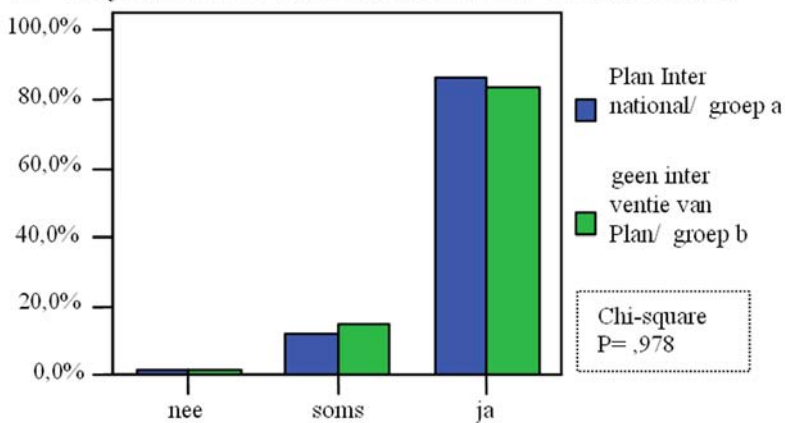
Grafiek 17. Het willen meebeslissen van kinderen I

Worden de activiteiten van het sociaal centrum of school interessanter voor jou als je zelf de mogelijkheid had om beslissingen te nemen? (vraag 27)

Grafiek 18. Het willen meebeslissen van kinderen II

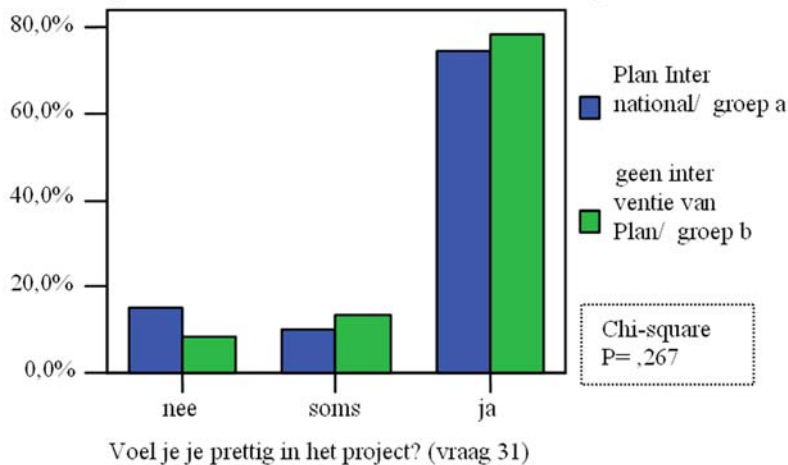

Als je zou kunnen, wil je dan zelf beslissingen nemen? (vraag 28A)

Meer kinderen van de projecten van Plan vinden het project interessanter worden als zij mee kunnen beslissen (grafiek 18). Ruim 80% geeft op die vraag met ‘ja’ antwoord. Bij de kinderen zonder interventie van Plan is de behoefte iets minder groot, ongeveer 60%. Bij de tweede vraag geven 80% de kinderen van Plan projecten en niet-plan projecten als antwoord dat zij mee willen beslissen.

Grafiek 19. Voorwaarde tot ontwikkeling

De kinderen voelen zich net zo prettig in een Plan-project als in een niet-Plan project. Het is wel opvallend dat iets meer kinderen van de projecten van Plan zeggen dat ze zich niet prettig voelen. Opvallend is dat ongeveer 18 % van de kinderen bij Plan-projecten invult dat zij zich niet prettig voelen in het project. Dit kan de participatie van deze kinderen in de weg staan.

Deelconclusie

Bij de kinderen in de projecten van Plan-International is de motivatie tot meebeslissen duidelijk groter dan bij de andere projecten. Wel is het zo dat de meerderheid van de kinderen van alle projecten mee willen beslissen. Dit betekent dat er bij kinderen draagvlak is voor het beleid dat Plan international voert.

6.6 Doorwerkingsanalyse van Bressers en Hoogerwerf

Er is in hoofdstuk 4 beschreven dat er drie varianten van een doorwerkingsanalyse mogelijk zijn. Hier is de variant om een interview met focusgroepen te doen om inzicht te krijgen in of de gekozen beleidsinstrumenten het gewenste effect in het gedrag van de groep laat zien.

Er is bij twee scholen met een aantal kinderen gesproken over participatie. Een groep van vijf kinderen en een groep met zes kinderen. Dit is een school met en een school zonder interventie van Plan International. De uitwerking van de gesprekken met de focusgroepen zijn terug te vinden in bijlage III van deze scriptie.

De resultaten van deze gesprekken zijn samen te vatten in een aantal hoofdpunten:

- Kennis die kinderen hebben van de rechten van kinderen.

Er is een duidelijk verschil in de kennis die kinderen hebben over hun rechten. Bij de school waar Plan intervenueert weten de kinderen wat hun rechten zijn. Zij kunnen zo de rechten die kinderen hebben opnoemen en vertellen daarbij wat er nog verbeterd kan worden voor hen. Eén kind vertelde dat zij in de klas elke week praten over een bepaald recht dat kinderen hebben. De kinderen die geen interventie hebben gekregen van Plan kennen een aantal rechten zoals recht op educatie en op gezondheidszorg maar zij kenden participatierecht en het recht op dat er naar kinderen geluisterd wordt niet.

- Luisteren van de projectmedewerkers naar de mening van de kinderen, volgens de kinderen zelf.

De kinderen van het Plan-project vertelden dat er elke week een persoon uit de klas wordt genomen die bij de vergadering van de schoolleiding aanwezig is. De kinderen van de andere school vertellen dat zij niet zoiets hebben als een vergadering waar kinderen aan mogen deelnemen.

- Vragen naar de mening van kinderen door de projectmedewerkers.

Op beide scholen wordt aan de kinderen gevraagd wat zij van activiteiten vinden. Bij de Plan-scholen is dit achteraf en bij de niet-Plan scholen gebeurt dat vooraf. Dit komt naar voren in het voorbeeld dat een kind van een Plan school gaf. Hij vertelde dat toen er een bibliotheek in de school was geopend de leraren vroegen wat de kinderen daarvan vonden. De kinderen van de Plan school vertelden dat zij het jammer vonden dat ze de boeken van de bibliotheek niet mee naar huis konden nemen. Met die informatie is door de Plan school niets gedaan.

Bij de niet-Plan school vroegen de leraren naar de mening van de kinderen voor een onderwerp voor het jaarlijkse theater stuk. Dat gebeurde vooraf aan de activiteit. Zij hebben samen met de leraren besloten wat het onderwerp van het jaarlijkse theaterstuk ging worden.

- Ontvangen van informatie door de kinderen over waar de school mee bezig is en welke activiteiten er op het programma staan.

Op de school waar Plan intervenueert, hangt een groot bord op het schoolplein dat de kinderen informeert over de activiteiten die de school die week heeft. Daarnaast krijgen de kinderen informatie van hun leerkracht over de activiteiten die er in de klas op het programma staan.

De kinderen van de andere school vertelden dat zij slecht geïnformeerd worden over de verschillende activiteiten die de school heeft en dat zij dat graag anders zouden zien.

- Toegang tot informatie van de kinderen.

De kinderen van beide scholen zeggen dat zij voldoende toegang hebben tot informatie. Zij hebben televisie en internet op school waar zij gebruik van maken. De kinderen van de Plan school zeggen er wel bij dat zij de boeken die de bibliotheek heeft graag mee naar huis zouden willen nemen, dat is nu niet mogelijk.

- Meebeslissen van de kinderen over onderwerpen die besproken worden in de klas of over activiteiten die gedaan worden.

Bij de school zonder interventie van Plan, waar ook het centre socio educatif is, wordt samen met de kinderen overlegd welk onderwerp zij willen gebruiken voor een theaterstuk. Bij de Plan-projecten wordt niets gedaan met de informatie dat kinderen de boeken uit de bibliotheek graag mee naar huis willen nemen en dat op dit moment niet mogelijk is.

- De wijze waarop kinderen willen participeren.

Bij allebei de scholen waren de kinderen enthousiast over de mogelijkheid tot het lid worden van het kinderparlement. Zij wilden graag hun mening geven en dat in een groep kenbaar maken aan de schoolleiding en aan andere kinderen in Senegal. Bij de school waar geen interventie van Plan zijn de kinderen meteen enthousiast over het kinderparlement nadat er uitgelegd is wat het inhoudt. Ook vertelden de kinderen van beide scholen dat zij hun mening via theater over willen brengen. Zij vertelden dat theater en 'volter' (dit is een combinatie van zang en dans) activiteiten zijn die ze graag doen op school en dat ze daarbij ook onderwerpen naar voren kunnen brengen die normaal gesproken niet zo snel zouden worden geaccepteerd. Bijvoorbeeld over HIV-AIDS. De kinderen benadrukken dat zij graag onderwijs willen

volgen en zeggen dat wanneer ze hun eindtoets van de basisschool niet halen, zij ook niet door kunnen stromen naar vervolgonderwijs, hier zijn zij bang voor.

Samenvatting van informatie

De informatie die uit deze kwalitatieve informatie verkregen wordt is dat de participatie van de kinderen van de Plan scholen niet veel verschil maakt met de kinderen van de niet-Plan scholen. De onderzoeksresultaten van het kwantitatieve onderzoek worden hiermee bevestigd. De participatie van de kinderen in de Plan-projecten is niet significant meer dan van de kinderen uit de niet-Plan projecten. Het gedrag van de beleidssubjecten is dan ook niet beïnvloed door het beleid dat Plan heeft. Dit is opvallend omdat Plan met haar beleid wil bereiken dat er meer participatie van kinderen in haar projecten tot stand komt.

Er blijkt uit de resultaten dat de kinderen van de Plan-scholen wel beter geïnformeerd worden en deelnemen aan vergaderingen op school. Dit vertellen de kinderen van de focusgroep ook. Er blijkt echter dat er geen veranderingen plaatsvinden op basis van de informatie die de kinderen geven. De effecten van het beleid in de output is daarmee te verwaarlozen.

Als aanvulling op het kwantitatieve onderzoek wordt door de gesprekken met de kinderen van de focusgroepen duidelijk op welke wijze kinderen willen participeren. Alle kinderen willen door middel van het opvoeren van theater en/of 'volter' hun mening geven en participeren. Meebeslissen over de inhoud van het project vinden kinderen ook belangrijk. Daarnaast vinden zij het belangrijk dat zij deel kunnen nemen aan onderwijs. Dit geldt zeker voor de kinderen die bang zijn om niet meer naar school te kunnen na de basisschool wanneer zij hun eindtoets niet halen.

7 Conclusie

In dit hoofdstuk staat de conclusie van het onderzoek beschreven. Hierbij is gebruik gemaakt van de resultaten uit hoofdstuk 6. Daarnaast is er in paragraaf 7.2 een reflectie van het onderzoek en zijn er in paragraaf 7.3 aanbevelingen opgenomen.

7.1 Conclusie

De eerste deelvraag is beantwoord in hoofdstuk 3. Dit is de volgende deelvraag: Sluit het beleid van Plan International Senegal –voor wat betreft de ontwikkelingsprojecten gericht op kinderen- aan bij de theorie over strategieën van participatieve ontwikkeling?

Er kan geconcludeerd worden dat het beleid van Plan over het algemeen voldoet aan de eisen die er in de literatuur gesteld worden wanneer het gaat over effectief beleid voor participatie. De theorie van Brohman en Lansdown over effectiviteit van beleid in participatieve ontwikkeling is terug te vinden in het beleid van Plan International. Ook de operationalisatie van de Conventie voor de rechten van het kind is in het beleid van Plan meegenomen. Het beleid van Plan is echter op sommige onderdelen wat abstract. Plan geeft bijvoorbeeld geen concrete richtlijnen voor de methoden die toegepast kunnen worden voor het betrekken van kinderen in het project.

Deelvraag twee gaat over de throughput en de output, zoals weergegeven in het Logical Framework; Is er sprake van meer participatie van kinderen in projecten waarbij Plan International Senegal intervenueert, dan bij niet-Plan projecten?

Throughput

Ten aanzien van het kwantitatieve onderzoek kan geconcludeerd worden dat kinderen van Plan International hun rechten kennen (grafiek 1 tot en met 3). De kinderen van niet-Plan projecten noemen vaker dezelfde rechten in tegenstelling tot de kinderen van de Plan-projecten. Die laatsten noemen meer verschillende rechten. Dit kan verschillende oorzaken hebben en om daar meer over te kunnen zeggen zal nader onderzoek nodig zijn.

In grafiek 4 en 5 en 16 is te zien dat er in de projecten van Plan International geluisterd wordt naar kinderen. Er is te zien dat er gevraagd wordt naar de mening van kinderen (grafiek 4 en 16) en dat er rekening gehouden wordt met de mening van kinderen (grafiek 5).

Kinderen van Plan International antwoorden dat zij over alle onderwerpen informatie mogen hebben, meer dan kinderen die op scholen zitten waar geen interventie van Plan is (grafiek 6). Er kan geconcludeerd worden dat de kennisoverdracht van Plan goed is. Kinderen kennen hun rechten, krijgen voldoende informatie en er wordt voldoende naar de mening van kinderen gevraagd. Dit alles zegt dat het beleid van Plan International ervoor zorgt dat er in de projecten meer naar kinderen wordt geluisterd dan in niet-Plan projecten.

Bij heroriëntatie van projecten kan geconcludeerd worden dat er bij kinderen in de projecten van Plan meer gevraagd wordt naar wat zij vinden van het project als geheel (grafiek 16). Er wordt minder iets minder vaak gevraagd naar de mening van die kinderen voordat een activiteit wordt georganiseerd dan aan kinderen bij niet-Plan projecten. Er kan dan ook niet geconcludeerd worden dat er met de mening van kinderen ook echt iets wordt gedaan.

Naar aanleiding van de uitkomsten van de grafieken over promotie van rechten van kinderen, het mogelijk maken van participatie van kinderen in de projecten en heroriëntatie is er te concluderen dat er wel aan deze throughput beter is dan bij niet-Plan projecten.

Output

Het meebeslissen van kinderen in de projecten is de output participatie. Dit is ook de gewenste output die Plan heeft met haar projecten.

In het onderzoek is duidelijk naar voren gekomen dat de kinderen van Plan feitelijk niet meer meebeslissen dan kinderen uit niet-Plan projecten (grafiek 12 en 13).

Kinderen van Plan-projecten vergaderen daarnaast bijna net zo veel als kinderen van niet-Plan projecten.

Dit samen betekent dat het beleid van Plan niet het gewenste effect in de output heeft. De output die zij wil bereiken met het beleid, namelijk dat kinderen in haar projecten meer meebeslissen, wordt niet gehaald. Er is nauwelijks verschil te zien in uitkomsten met de niet-Plan projecten.

Er kan geconcludeerd worden dat het outputniveau ten aanzien van de tweede deelvraag, de participatie van de kinderen in de projecten waar Plan intervenieert niet groter is dan bij niet-Plan projecten.

Ten aanzien van de derde deelvraag: In hoeverre zijn de projecten van Plan effectiever dan de niet-Plan Projecten? kan antwoord gegeven worden door de grafieken 17, 18 en 19 en de gesprekken met de focusgroepen in het kader van de doorwerkingsanalyse van Bressers en Hoogerwerf.

Outcomes

Uit de gesprekken met de focusgroepen blijkt dat de kinderen van de Plan-projecten hun rechten beter kennen dan de kinderen van niet-Plan scholen. Bij het vragen naar de mening van de kinderen blijkt dat er evenveel naar de mening wordt gevraagd van de kinderen van de Plan-school als de niet-Plan school. Het is alleen zo dat de kinderen uit niet-Plan projecten wel meebeslissen over het onderwerp dat gekozen moet worden voor een theaterstuk. Met de mening van de kinderen uit de Plan-project over dat ze het vervelend vinden dat ze de boeken uit de bibliotheek niet mee naar huis kunnen nemen is niets gedaan. De kinderen vertellen dat de leraren weten van dit probleem maar dat zij er niets mee doen. Er wordt niet tegemoetgekomen aan de behoeften van de leerlingen van Plan-scholen. Wanneer er gevraagd wordt naar het meebeslissen van kinderen in de activiteiten die de Plan school organiseert dan zeggen de kinderen dat ze niet mee kunnen beslissen. De kinderen van de school zonder interventie van Plan geven als antwoord op die vraag het voorbeeld dat zij het onderwerp van het theaterstuk samen met de leraar hebben bepaald.

Wanneer daarbij de theorie van de doorwerking van beleid uit hoofdstuk 4 gelegd wordt is te concluderen dat er geen doorwerking van het beleid van Plan is. Er zijn geen effecten in het gedrag van de kinderen terug te zien die erop duiden dat er sprake is van participatie. Er is wel sprake van een informatieoverdracht maar er vindt geen feitelijke participatie van de kinderen in de projecten plaats. De oorzaak hiervan kan liggen in het te weinig rekening houden van Plan met de kanttekeningen van doorwerking van beleid waardoor er geen verandering van gedrag van de beleidssubjecten tot stand komt. Er zal echter nader onderzoek nodig zijn om vast te kunnen stellen welke factoren hiervan de oorzaak zijn.

Er kan over de derde deelvraag geconcludeerd worden dat de projecten van Plan International niet effectiever zijn dan de niet-Plan projecten. Dit omdat er geen activiteiten worden ondernomen met de informatie die de kinderen geven. Er wordt daarmee niet tegemoet gekomen aan de behoeften van de kinderen. Over de kwaliteit van onderwijs, die ook een outcome is, kan niets gezegd worden omdat daar geen onderzoek naar is verricht.

Er kan naar aanleiding van het bovenstaande een conclusie gegeven worden over de centrale vraagstelling van het onderzoek; In welke mate is het beleid van Plan effectief met betrekking tot de participatie van kinderen binnen de projecten?

Het beleid van Plan brengt niet meer effecten tot stand dan de werkwijze van andere vergelijkbare projecten. Dit kan een aantal oorzaken hebben waarvan één de externe factoren die van invloed zijn, zoals lokaal bestuur, de cultuur of traditie van de bevolking. Er zal nader onderzoek gedaan moeten worden om te bepalen welke factoren dat voor deze projecten zijn.

7.2 Reflectie

Hier volgt een reflectie ten aanzien van de validiteit, betrouwbaarheid en representativiteit van het onderzoek.

Ten eerste de validiteit. Meet het onderzoek wat het wil meten?

In het onderzoek is de Conventie voor de Rechten van het Kind geoperationaliseerd. Hierin worden een aantal zaken genoemd die de internationale gemeenschap heeft vastgesteld wanneer het gaat over de rechten van kinderen. Plan zegt dat haar beleid ook gebaseerd is op deze conventie. Daarnaast is men het in de literatuur eens dat de hoogste vorm van participatie bestaat uit het meebeslissen van kinderen in de projecten. Dit is in het onderzocht en vergeleken met een groep die geen interventie van Plan International kent. Dit maakt dat het onderzoek valide is.

Er is ten aanzien van de validiteit op te merken dat het onderzoek wel naar de behoeften van kinderen heeft gevraagd bij de outcomes maar niet naar of er een betere kwaliteit van het onderwijs is gekomen door de interventie van Plan.

Ten tweede de betrouwbaarheid. Zijn de resultaten bij een herhaling van het onderzoek hetzelfde?

Wanneer er gekeken wordt naar de opzet van het onderzoek, de selectie van de scholen, de kwantitatieve manier van informatie verzamelen, zal dit een voldoende garantie zijn voor eenzelfde uitkomst bij herhaling van het onderzoek.

Ten derde de representativiteit. Is de ondervraagde populatie een juiste afspiegeling van de hele groep kinderen van Plan-projecten en van de niet-Plan projecten.

De onderzoekspopulatie is tot stand gekomen door ten eerste de regio van onderzoek te bepalen. Er is voor de regio St. Louis gekozen omdat Plan International daar al langer bezig is met de implementatie van haar beleid. Dit betekent dat de uitkomsten van het onderzoek iets kan zeggen over waar de andere regio's over een aantal jaar staan met de implementatie van het beleid. Daarnaast is er geselecteerd op basis van scholen die hetzelfde voorzieningenniveau hebben, dit om vergelijking mogelijk te maken. Er is bij een groep van 120 leerlingen de vragenlijst afgenomen, dit is een aantal die een representatieve uitkomst mogelijk maakt.

7.3 Aanbevelingen

Plan heeft veel gedaan om de kinderen centraal te stellen in de projecten en de uitvoering ervan. Er is echter nog veel dat verbeterd kan worden ten aanzien van het betrekken van kinderen bij beslissingen in het project.

De volgende aspecten kunnen meer aandacht krijgen in de toekomst:

- Het ontwikkelen van vaardigheden en technieken om met kinderen te praten en hen te interviewen. Dit om naar hun mening te kunnen vragen op een kindvriendelijke manier. Daarbij is het van belang om aspecten zoals sekse, leeftijd en handicap van kinderen in acht te nemen. Vervolgens zal er uitvoering gegeven moeten worden aan de wensen van kinderen om tot werkelijke participatie van kinderen in de projecten te komen.
- Er moet tijd komen om veldwerk te kunnen doen naar de ervaringen en meningen die kinderen hebben. Er zal meer aandacht moeten zijn voor de informatie die voortkomt uit de meningen en ervaringen die kinderen geven in het project. Er zal meer aandacht moeten zijn voor het omzetten van de informatie die kinderen geven in activiteiten.
- Activiteiten die het betrekken van kinderen bij beslissingen mogelijk maken moeten meer ruimte krijgen in plannen en budgetten. Daarnaast moeten de medewerkers die dagelijks met de kinderen werken en beslissingen nemen hier meer ruimte en tijd voor krijgen. Dan kan er meer op de lokale behoeften ingegaan worden.
- Plan International kan de projectplannen in een log-frame plaatsen zodat specifieke doelen, outputs en impacts duidelijk worden voor de verschillende fasen van het project. Dit kan helpen bij het inzichtelijk maken in welke fase het project is en wat er op korte termijn moet gebeuren.
- Steun bieden aan kinder- en jongerengroepen (idealiter door henzelf opgestart) is een goede manier om meer oprechte en zichtbare participatie van kinderen in een project op te starten.
- Samenwerken met lokale partners en overheden is een manier om het belang van participatie zichtbaar te maken.
- Er is meer onderzoek nodig naar participatie van kinderen om de waarde van het betrekken van kinderen in projecten duidelijk te maken zodat er meer draagkracht voor komt.

Literatuur

Bekkers, prof. dr. V.J.J.M., Fenger, dr. H.F.M., Homburg, dr. V.M.F., *Doorwerkingspatronen van strategische beleidsadvisering. Over de waardering van het Nederlandse adviesradenstelsel*, in: Bestuurswetenschappen, 2005, nr 5, p. 431-450.

Bressers, prof. dr. J.Th. A. en Hoogerwerf, prof. dr. A. (1995), *Beleidsevaluatie*, Samson H.D. Tjeenk Willink, Alphen aan den Rijn.

Chambers, R., Blackburn, J., Gaventa, J., (2000), *Mainstreaming participation in development*, OESO Working paper series, no. 10 The world bank.

Dijksterhuis, K. (2005), *Zin en onzin van participatie*, [<http://www.viceversaonline.nl>].

Forster, R. (1998), *GTZ's Experience with Mainstreaming Primary Stakeholder Participation*, GTZ.

Gaspar, D. (september 2003), *Stuying aid: some methods*, ISS Working paper series No. 382, Den Haag.

Hart, R. (1992), *Children's participation: From tokenism to citizenship*, Inocenti essays, UNICEF, Florence.

Haskuka M., Leon Malazogu, (2004), *The rize of the citizen, challenges and choices* Human development report, UNDP.

IADB, (oktober 2000), *Citizen participation in the activities of the inter-american development bank*, [www.iadb.org]

International Development Bank, (2 december 2005), *Policies on participation*, [<http://www.iadb.org>]

Johnson, V. e.a., (1998), *Stepping forward, children and young people's participation in the development process*, ITDG Publishing.

KAR, (21 december 2005), *Constructing a logical framework*, KAR

Lansdown, G. (2001), *Promoting children's participation in democratic decision-making*, UNICEF.

OESO (2001), *Strategies for sustainable development; Practical guidance for development co-operation*, OESO.

Percy-Smith (2002), *Contested worlds: constraints and opportunities in City and Suburban environments in an English Midlands city*, in: Chawla e.a *Growing up in in an urbanising world*, p. 57-80.

Philips, B. (2000), *The end of paternalism? Child beneficiary participation and project effectiveness*, The Hague.

Plan International (janvier 2003), *Développement de Communautés Centré sur l'Enfant*.

Plan Senegal (septembre 2003), *Interventions de Plan Senegal dans le secteur de l'éducation*.

Plan International (2002), *A strategic framework for Sub-Saharan Africa*.

Potter, R.B., Binns, T., Elliot, J.A. (2004), *Geographies of development*, Parson Education Limited.

Swanborn, P.G. (1999), *Evalueren*, eerste druk, Amsterdam.

Themaat, van J.V. (1989), *Ontwikkelingssamenwerking, hoe en waarom*, Amsterdam, Evert Vermeer Stichting.

Child workers in Asia (2006), *Key concepts of child participation*,
[<http://www.cwa.tnet.co.th/>]

UNDP (2000), *Human development report*, UNDP.

Bijlage I

Plan International, (janvier 2003), Document de travail sur le DCCE, Développement de Communautés Centré sur l'Enfant

Bijlage II VN Verdrag inzake de rechten van het kind

VN Verdrag inzake de rechten van het kind, artikel 12, 13, 14, 15

Artikel 12

1. De Staten die partij zijn, verzekeren het kind dat in staat is zijn eigen mening te vormen, het recht die mening vrijelijk te uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen, waarbij aan de mening van het kind passend belang wordt gehecht in overeenstemming met zijn leeftijd en rijpheid.
2. Hiertoe wordt het kind met name in de gelegenheid gesteld te worden gehoord in iedere gerechtelijke en bestuurlijke procedure die het kind betreft, hetzij rechtstreeks, hetzij door tussenkomst van een vertegenwoordiger of een daarvoor geschikte instelling, op een wijze die verenigbaar is met de procedureregels van het nationale recht.

Artikel 13

7. Het kind heeft het recht op vrijheid van meningsuiting; dit recht omvat mede de vrijheid inlichtingen en denkbeelden van welke aard ook te vergaren, te ontvangen en door te geven, ongeacht nationale grenzen, hetzij mondeling, hetzij in geschreven of gedrukte vorm, in de vorm van kunst, of met behulp van enig ander middel naar zijn keuze.
8. De uitoefening van dit recht kan uitsluitend worden onderworpen aan de beperkingen waarin de wet voorziet en die nodig zijn:
  - a) voor de eerbiediging van de rechten of de goede naam van anderen; of
  - b) ter bescherming van de nationale veiligheid of van de openbare orde, de volksgezondheid of de goede zeden.

Artikel 14

1. De Staten die partij zijn, eerbiedigen het recht van het kind op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst.
2. De Staten die partij zijn, eerbiedigen de rechten en plichten van de ouders en, indien van toepassing, van de wettige voogden, om het kind te leiden in de uitoefening van dit recht op een wijze die verenigbaar is met de zich ontwikkelende vermogens van het kind.
3. De vrijheid van ieder zijn godsdienst of levensovertuiging tot uiting te brengen kan slechts in die mate worden beperkt als wordt voorgeschreven door de wet en noodzakelijk is ter bescherming van de openbare veiligheid en orde, de volksgezondheid of de goede zeden, of van de fundamentele rechten en vrijheden van anderen.

Artikel 15

1. De Staten die partij zijn, erkennen de rechten van het kind op vrijheid van vereniging en vrijheid van vreedzame vergadering.
2. De uitoefening van deze rechten kan aan geen andere beperkingen worden onderworpen dan die welke in overeenstemming met de wet worden opgelegd en die in een democratische samenleving geboden zijn in het belang van de nationale veiligheid of de openbare veiligheid, de openbare orde, de bescherming van de volksgezondheid of de goede zeden, of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

TEN BLIJKE WAARVAN de ondergetekende gevolmachtigden, daartoe behoorlijk gemachtigd door hun onderscheiden Regeringen, dit Verdrag hebben ondertekend.

Aangenomen te New York op 20 november 1989.

Dit verdrag werd ondertekend door de volgende Staten:

Albanië, Algerije, Oostenrijk, Bangladesh, België, Brazilië, Burkina Faso, Witrusland, Chili, Colombia, Costa Rica, Ivoorkust, Cuba, Denemarken, Dominica, Ecuador, El Salvador, Finland, Frankrijk, Gabon, Duitsland (Bondsrep.), Griekenland, Guatemala, Guinea-Bissau, Haiti, IJsland, Indonesië, Italië, Jamaica, Kenia, Libanon, Mali, Malta, Mauritië, Mexico, Mongolië, Marokko, Nepal, Nederland, Niger, Nigeria, Noorwegen, Panama, Peru, Filippijnen, Polen, Portugal, Roemenië, Rwanda, St. Kitts en Nevis, Senegal, Spanje, Sri Lanka, Suriname, Zweden, Togo, USSR, Uruguay, Venezuela, Vietnam, Joegoslavië, Ghana, Egypte, Gambia, Nicaragua, Sierra Leone, Jemen, Angola, Grenada, Oekraïne, Tunesië, Belize, Bolivia, Zimbabwe, Hongarije, Zaire, Luxemburg, Paraguay, Barbados, Madagascar, Verenigd Koninkrijk, Heilige Stoel, Benin, Liberia, Burundi, Canada, Bulgarije, Honduras, Tanzanie, Boetan, Koeweit, Argentinië, Israël, Soedan, Centraalafrikaanse Rep., Dominicaanse Rep., Oeganda, Lesotho, Maldiven, Australië, Swaziland, Korea (Dem. Volksrep.), China, Jordanië, Turkije, Syrië, Pakistan, Japan, Kameroen, Korea (Rep.), Namibië, Afghanistan, Tsjaad, Comoren, Tjechoslovakije, Djibouti, Guyana, Ierland, Liechtenstein, Mozambique, Papoea Nieuw Guinea, St. Lucia, Samoa, Trinidad en Tobago, Vanuatu, Zambia Nieuw Zeeland, Cyprus, DDR.

Bijlage III

Uitwerking van de gesprekken met de focusgroepen.

Bijlage IV

Vragenlijst